آسانه فقه

عربي ليکنه
شيخ شفيق الرحمن ندوي

پښتو ژباړه:
مولوي احمدالله ابوالبدر مرتاض

آسانه فقه

عربي ليکنه

شيخ شفيق الرحمن ندوي رحمة الله عليه

پښتو ژباړه

مولوي احمدالله ابوالبدر مرتاض

د کتاب پېژندنه

❁ د کتاب نوم	: آسانه فقه
❁ مصنف	: شیخ شفیق الرحمن ندوي رحمه الله
❁ ژباړن	: مولوي احمدالله ابوالبدر مرتاض
❁ خپرندوی	: صداقت خپرندویه ټولنه/ کندهار
❁ کمپوز/ ډیزاین	: صداقت د کتاب چاپولو اداره
❁ د پښتی طرحه	: محمدعمر
❁ چاپ کال	: ۱۳۹۰ ش - ۲۰۱۰ ع
❁ دوهم چاپ	:۱۳۹۲ ش - ۲۰۱۳ ع.
❁ د چاپ شمېر	: ۱۰۰۰ ټوکه
❁ کچه	: ۲۱×۱۳/۵۰ سانتي متره

د تر لاسه کولو پته:

صداقت خپرندویه ټولنه

ارگ بازار، منیر مارکېټ، کندهار - افغانستان

تلیفون: ۰۷۰۰۳۰۹۲۴۴ - ۰۷۰۰۳۰٥٤۰۷

ایمیل: sadaqat.books@gmail.com

فهرست

پیلامه

کله چي په کال ۱۳۸۵ کي ما په قادري تعلیمي مرکز کي درس ورکاوه نو د فقه مشهور کتاب (الفقه المیسر) زما په برخه وو. زما په زړه کي ګرځېدله چي که خدای وغواړي دا کتاب به پښتو ته ژباړم، ما همدغه اراده پخوله چي په یوه کتابخانه کي مي د دې کتاب پښتو ژباړل سوې نسخه ولیدله چي رښتیا وایم ډېر خوشحاله سوم چي په دې عصر کي چي د برګرد خوړلو زمانه ده داسي ښاغلي سته چي د خیر په کار مسابقه کوي، د چا بانه ته نه ګوري قدم اخلي.

نو ما خپله اراده له ذهنه پرېوله خو په کال ۱۳۹۰ کي د صداقت خپرندویه ټولني مشر محمدعمرجان ما ته وړاندیز وکړ چي یاد سوی کتاب دوهم وار پښتو ته وژباړم ځکه لومړي ژباړونکي که څه هم سترړیا ګاللې وه کتاب ئې ژباړلی وو خو ګرامري او ژبنیزي ستونزي پکښې کمي نه دي. ما هم ورسره ومنل په ژباړه مي پیل وکړ په څو محدودو شپو کي ژباړه پای ته ورسېده. کله چي ما نوې او پخوانۍ ژباړي مقایسه کړې دوه توپیره پکښې ښکاره وه، یو دا چي: په نوې ژباړه کي لنډي جملې او خواږه مفردات په کار لوېدلي دي مخکنۍ ژباړه دغه مالګه نه لري.

بل دا چي په نوې ژباړه کي پښتو د پښتو په قالب کي لیکل سوې ده، مخکنۍ ژباړه دغه سُرخي او سفېده نه لري قضاوت لوستونکو ته پرېږدو.

د لوی خدای ﷻ څخه غواړم چي ما ته د ژباړلو، ښاغلي محمدعمرجان ته د خپرولو اجر نصیب کړي.

د دعا په امید

مولوي احمدالله ابوالبدر مرتاض کندهار

د پاکۍ کتاب

الله جَلَّ جَلَالُهُ ویلي دي: إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾[1]

ژباړه: ربښتیا الله توبه ګاره او پاکي کوونکي خوښوي.

رسول عليه السلام ویلي دي: الطهور شطر الایمان[2] "پاکي د ایمان یوه برخه ده".

پاکي د عباداتو له پاره اساس دئ، لمونځ بې له پاکۍ نه سهي کېږي. رسول عليه السلام ویلي دي:

(مفتاح الجنة الصلاةُ ومفتاحُ الصلوةِ الطُهُورُ[3]".

لمونځ د جنت کیلي ده، پاکي د لمانځه کیلي ده".

طهارت په شریعت کي پاکۍ ته وایي، هغه که له محسوسي ناپاکۍ څخه وي، یا له معنوي عیوبو څخه وي.

په شریعت کي پاکي دوه ډوله ده:

لومړی: له بې اودسۍ څخه پاکوالی، دا ډول پاکي د حکمي پاکۍ په نوم یادېږي.

دوهم: له مردارو څخه پاکوالی، دا ډول پاکي د حقیقي پاکۍ په نوم یادېږي.

له بې ادوسۍ څخه پاکوالی په اودس کولو، لمبېدلو او کله چي د اوبو کارول

---

(1) [البقره: ٢٢٢]

(2) دغه حدیث احمد، مسلم، ترمذي او نسائي روایت کړي دئ.

(3) دغه حدیث احمد، ترمذي او بیهقي په شعب الایمان کي روایت کړی دئ.

ستونزمن وي په تیمم وهلو تر لاسه کېږي. خو له مردارېو څخه پاکوالی، د پاک کوونکو شیانو په کارولو او مردارېوپه لېري کولو تر لاسه کېږي لکه: خالصې اوبه، پاکي خاوري، دبره او نورو او د مردارېو په لیري کولو تر لاسه کېږي.

د اوبو هغه ډولونه چي د پاکۍ له پاره کارېږي

پاکي په مطلقو اوبو منځته راځي. مطلقي اوبه هغه اوبه دي چي پر خپل هغه حالت پاته وي چي د پیدایښت پر مهال ئې درلودی، بل هیڅ شی ورسره ګډ سوی نه وي.

لاندي ډولونه ټول مطلقي اوبه دي:

۱. د باران اوبه
۲. د ویالې اوبه
۳. د څاه اوبه
۴. د چینې اوبه
۵. د دریاب اوبه
۶. هغه اوبه چي د واوري په ویلي کېدلو تر لاسه سوي وي.
۷. هغه اوبه چي د یخي په ویلي کېدلو تر لاسه سوي وي.

د اوبو ډولونه او حکمونه

د پاکۍ راوستلو او نه راوستلو په اعتبار اوبه پنځه ډوله دي:

لومړی: پاکي پاک کوونکي اوبه چي مکروه نه وي، مطلقي اوبه، پاکي او پاک کوونکي دي.

دوهم: پاکي پاک کوونکي اوبه خو مکروه وي، دا هغه اوبه دي چې پيشي، چرګي، وحشي مرغانو او مارانو چښل څني کړي وي. په دغه ډول اوبو اودس او غسل کول تنزيهي مکروه دي، دا هغه مهال که مطلقي اوبه موجودي وي، که مطلقي اوبه موجودي نه وي بيا د دې ډول اوبو کارول مکروه والى نه لري.

دريم: هغه اوبه چې پاکي وي، خو په پاکولو کي ئې شک وي. دا هغه اوبه دي چې خره او غاتري چښل څني کړي وي، دغه ډول اوبه بې له شکه پاکي دي، خو په دې کي ئې شک سته چې پاک کوونکي دي که نه دي؟. که نوري اوبه نه وي بې اودسه سړى به په دغو اوبو اودس کوي بيا به تيمم وهي، دى اختيار لري که اودس مخکي کوي که تيمم مخکي کوي، فرق نه لري.

څلورم: هغه اوبه چې پاکي وي خو پاک کوونکي نه وي، دا هغه اوبه دي چې يو وار کارول سوي وي، دغه ډول اوبه پاکي دي، پاک کوونکي نه دي، دوهم وار اودس نه په کېږي.

کارول سوي (مستعملي) اوبه هغه اوبه دي چې يو وار اودس يا غسل په سوى وي، بې اودسي په ليري سوې وي، يا د ثواب په نيت پر اودس سربېره بل اودس په سوى وي. که اودس لرونکى سړى اوبه د ځان سړولو يا بل چا ته د اودس ښوولو په نيت وکاروله اوبه مستعملي نه ګرځي. که بې اودسه سړى د ځان سړولو يا بل چا ته د اودس ښوولو په نيت وکاروي اوبه مستعملي ګرځي[1]، همدارنګه اوبه هغه وخت مستعملي ګرځي چې د اودس کوونکي يا غسل کوونکي له بدن څخه جلا سي.

پنځم: هغه اوبه دي چې مرداري وي، دا هغه اوبه دي چې رواني نه وي، مرداري ورلوېدلې وي، فرق نه کوي که د مردارۍ اغېز پر ښکاره وي که نه وي يو برابر دي. پر کومو اوبو چې د مردارۍ اغېز او اثر ښکاره وي هغه مرداري دي، فرق

[1] ځکه بې اودسه سړي چې اودس وکړي پاک کېږي فرق نه لري. که د پاکۍ نيته ولري که نه.

نه کوي که اوبه لږ وي که ډېري وي، ولاړي وي، که رواني وي. که اوبه په لوی حوض کي موجودي وي، حوض دومره لوی وي چي د یوې خوا د اوبو په ښورولو د بلي خوا اوبه و نه ښوري دا ډېري اوبه ګڼل کېږي.

ځیني وخت داسي اندازه ورته ټاکل کېږي چي هغه اوبه ډېري دي، چي حوض د شرعي ګزو په اندازه لس په لس ګزه کي پراخوالی ولري او د اوبو ژوروالی دومره وي چي په لپه کي د اوبو په اخیستلو سره د حوض تل ښکاره نه سي.

داسي نه وي هغه اوبه لږ بلل کېږي. د مردارو اوبو حکم دا دئ چي پاکي نه په راځي، که د بل شي سره ګډي سي هغه شی مردار ګرځي.

کومي اوبه چي د درختي او مېوې په نښتېځلو تر لاسه سي اودس نه په روا کېږي، فرق نه کوي که دغه ډول اوبه په کښېکښلو تر لاسه سوي وي که خپله راوتلي وي، په هغو اوبو اودس روا نه دئ چي په پخېدلو سره له خپل طبعي حالته وتلي وي، لکه: ښوروا او شربتونه.

د هغو اوبو حکم چي پاک شی ور سره ګډ سوی وي

کله چي د اوبو سره پاک شی لکه صابون، اوړه او زعفران ګډ سي دغه شیان پر اوبو غالبه نه وي اوبه پاکي دي اودس په روا دئ. که دوی پر اوبو غالب وي اوبه ئې له نرمی او بهېدلو ایستلي وي اوبه پاکي دي خو اودس په روا نه دئ.

کله چي د زړښت له امله د اوبو رنګ، خوند او بوی بدل سي اوبه پاکي دي اودس په روا دئ، کله چي د اوبو سره هغه شی ګډ سي چي ډېری وخت له اوبو څخه بېل نه وي لکه د اوبو پر سر زرغون پېروي، د درختو پاڼي او نور دغه اوبه پاکي دي اودس په روا دئ.

که د اوبو سره داسي شی ګډ سي چي دوه صفتونه ولري لکه شیدې چي رنګ او خوند لري بوی نه لري، که د دې شي یو صفت پر اوبو غالبه سو او اوبه مغلوبه سي اودس په روا نه دئ.

که د اوبو سره داسي نرم شی ګډ سو چي درې صفتونه ولري لکه سرکه، په ذرو صفتو کي دوه صفتونه پر اوبو غالبه سوه اوبه مغلوبه دغه شی غالبه ګڼل کېږي اودس په روا نه دئ.

که د اوبو سره مایع شی ګډ سو هیڅ وصف ئې نه درلودی لکه مستعملي اوبه او د ګلاب هغه اوبه چي بوی ئې تللی وي، دلته وزن ارزښت لري، که دوه کیلو مستعملي اوبه د یوه کیلو پاکو اوبو سره ګډې سوې اودس په روا نه دئ.
که یو کیلو مستعملي اوبه د دوو کیلو پاکو اوبو سره ګډې سي اودس په روا دئ.

د پاته شوني احکام

پاته شوني (پس خورده) هغه اوبه دي چي د انسان او حیوان تر چښلو وروسته په لوښي کي پاته سي. پاته شوني اوبه حیوان ته په کتو بېلابېل احکام لري.

لومړی: د انسان پس خورده پاکه ده، اودس په روا دئ، دا هغه مهال که د انسان خوله د چښلو پر مهال په مردار شي ککړه نه وي. مسلمان، کافر، ناولی او پاک ټول یو برابر دي.

د آس پس خورده هم پاکه ده، اودس په روا دئ هیڅ مکروه والی پکښې نسته، همدا ډول د هغه حیوان چي غوښې ئې خوړل کېږي پاته شونې ئې پاکه ده اودس په روا دئ، مکروه والی پکښې نسته، لکه غویی، اوښ، پسه او نور.

دوهم: د پیشي پاته شونې پاکه ده، خو اودس په کول تنزیهي مکروه دي. دا

هغه وخت که نوري پاکي او به موجودي وي او د پیشي خوله په مرداري، ککړه نه وي (تازه ئې موږک خوړلی نه وي).همدا رنګه پس خورده د ځیرونکو مرغانو لکه باز او ټپوس پس خورده پاکه ده خو اودس کول په مکروه دئ.

همدا ډول د کورنیو حیوانانو لکه موږک او نورو پاته شونې پاکه ده خو اودس په کول تنزیهي مکروه دي.

دریم: د خره او غاتري پاته شونې بې شکه پاکه ده خو دا شک موجود دئ چې اودس په روا دئ که نه دئ؟ نو همدا وجه ده چې د دغه ډول اوبو په موجودیت کې به اودس او تیمم دواړه کوي، بیا به لمونځ کوي.

څلورم: د سرکوزي پاته شونې مرداره ده، اودس په روا نه دئ. همداسي د سپي پاته شونې مرداره ده اوس په روا نه دئ. همداسي د زمري، پړانګ، شرموښ او نورو ځیرونکو حیوانانو چې په هوا نه الوزي پاته شونې (پس خورده) مرداره ده اودس په روا نه دئ.

د کوم حیوان چې پاته شونې پاکه وي، خوله (عرق) ئې هم پاکه ده. د کوم حیوان چې پاته شونې مرداره وي خوله ئې هم مرداره ده.

د څاهانو داوبو احکام

کله چې څاه ته مرداري ولوېږي که څه هم لږ وي لکه یو څاڅکی ویني یا یو څاڅکی شراب د څاه د ټولو اوبو کښل واجب دي. که څاه ته حیوان ولوېدی چې ذات ئې مردار وي لکه سرکوزی او نور د ټولو اوبو کښل واجب دي، فرق نه کوي که حیوان ژوندی راوکښل سي که مړ وي، خوله ئې اوبو ته رسېدلې وي که نه وي حکم ئې یو دئ، که په څاه کې یو حیوان ولوېدی چې ذات ئې مردار نه وو لاکن پس

خورده ئې مرداره وه نو د څاه د ټولو اوبو راکښل واجب دئ.

که څاه ته انسان ولوېدی ژوندی ځني راووتی بدن ئې په مرداري ککړ نه وو، د څاه اوبه نه مردارېږي.

که څاه ته غاتره، خر، ټپوس، څرخک (باز) ولوېدل ژوندي را وایستل سول بدن ئې په مرداریو ککړ نه وو خولې ئې اوبو ته رسېدلې نه وي د څاه اوبه پاکي دي.

که د ورلوېدلي شي ناړي د اوبو سره ګډې سوې د غه اوبه د پاته شوني حکم لري.

که په څاه کي حیوان مړ سي، بهېدونکې وینه ونه لري لکه غوماشه، مچ او غالبوزه اوبه نه په مردارېږي.

که په څاه کي هغه حیوان مړ سو چي په اوبو کي ژوند کوي، په اوبو کي زېږي، لکه ماهي، چنګښه، چنګاښ اوبه نه مردارېږي.

که په څاه کي لوی حیوان مړ سو لکه سپی، پسه یا انسان، تر پړسېدلو مخکي را وایستل سو اوبه مرداري ګرځي، د څاه ټولي اوبه باید وکښل سي.

که ممکنه نه وه چي د څاه ټولي اوبه وکښل سي بیا په ټولو هغو صورتو کي چي د څاه وچول واجب وي د دوه سوه میانه سلواغو کښل کفایت کوي، که پیشي، چرګه او دوی ته ورته حیوان په څاه کي مړ سي څلوېښت سلواغې کفایت کوي. که چوغکه، موږک او دوی ته ورته حیوان پکښې مړ سي شل سلواغې کفایت کوي، کله چي ټاکلې اندازه اوبه وکښل سي څاه، رسی، سلواغه د را کښونکي سرې لاسونه پاک ګرځي.

څاه ته که خوشایي، پچه، د غوایي مرداري ولوېږي یوازي هغه مهال څاه مردارېږي که دغه ورلوېدلي شیان دومره ډېر وي چي په هره سلواغه کي د اوبو سره مل راخېژي.

څاه ته که د کوتري، چوغکي مرداري ولوېدل اوبه نه مردارېږي. که څاه ته

حیوان ولوېدی پکښې وپړسېد معلومه نه وه چي څه مهال لوېدلی دئ نو څاه د درو ورځو او شپو څخه مردار ګڼل کېږي. د درو ورځو د لمونځو قضا به راګرځوي، که ئې د دې څاه په اوبو اودس نه وو کړی لمونځ راګرځول نه غواړي، که په دغه اوبو لمبېدلی وو یا ئې کالي په پرېولي وه نو هم وار دې پرېمینځي، دوهم وار دې ولمبېږي که په څاه کي تر پړسېدلو مخکي یو حیوان پیدا سو او معلومه نه وه چي څه وخت څاه ته لوېدلی دئ نو د غه څاه د یوې ورځي او یوې شپې څخه مردرا ګڼل کېږي. صرف هر چا که دا اوبه استعمال کړي وي، د یوې ورځي او یوې شپې د لمونځونو قضا به راوړي.

د انساني حاجت د پر ځای کولو آداب

رسول ﷺ ویلي دي: انما انا لکم بمنزلة الوالد اعلمکم فاذا اتی احدکم الغائط فلا یستقبل القبلة و لا یستدبرها و لا یستطب بیمینه وکان یامر بثلاثة احجارٍ وَ یَنهيَ عن الروث والرمة.

زه تاسي ته ستاسي د پلار غوندي یم، تاسي ته ښوونه کوم، کله چي په تاسي کي یو څوک د صحرا ګښت له پاره ووزي مخ او شا دي د قبلې لوري ته نه کوي، په راسته لاس دي ځان نه پاکوي، درې ډبري دي کاروي، خوشایي او هډوکي دي نه استعمالوي.

څوک چي د ډکو او تشو متیازو اراده ولري لاندي آداب به په پام کي نیسي:

۱. د خلکو له سترګو دي لیري ولاړ سي تر څو د دړغ او بوی محسوس نه سي.

۲. د صحرا ګښت له پاره دي نرمه ځمکه خوښه کړي تر څو د بولو څاڅکي پر

ونه پاشل سي.

۳. بيت الخلاء (تشناب) ته تر ننوتلو مخکي دي دا دعا ووايي: اعُوذُبِاللّٰه مِنَ الخُبُثِ والخَبَائِثِ. له نارينه او ښځينه شيطانانو څخه الله ته پناه وړم. که چا صحرا ګښت په دښت کي کاوه پورته دعا دي هغه مهال ووايي چي کالي راټول کړي ځان ئې لوڅ کړی نه وي.

۴. تشناب ته دي لومړی چپه پښه دننه کړي، د راوتلو پر مهال دي لومړی راسته پښه دباندي وباسي.

۵. د ناستي پر مهال دي پر چپه پښه زور کوي په دې ډول په آسانۍ سره صحرا ګښت تر سره کېږي.

٦. د صحرا ګښت او استنجا پر مهال دي سر پټ وي.

۷. په غار کي دي بولي نه کوي کېدلای سي په غار کي ضررمنه خزنده موجوده وي دی به وچيچي.

۸. پر لاره او هديره کي دي صحرا ګښت نه کوي.

۹. په هغه سايه (سيوري) کي دي صحرا ګښت نه کوي چي خلک د ناستي له پاره کار ځني اخلي.

۱۰. د خلکو د راټولېدو په ځای کي دي صحرا ګښت نه کوي.

۱۱. تر مېوه لرونکي وني لاندي دي صحرا ګښت نه کوي.

۱۲. بې عذره دي د صحرا ګښت پر مهال خبري نه کوي، خو که ړوند سړی ويني چي د کندي پر لوري روان وي او دا بېره موجوده وي چي کندي ته به ولوېږي بيا پر ده واجبه ده چي خبري وکړي لار ور وښيي.

۱۳. دا مکروه ده چي د صحرا ګښت يا استنجا پر مهال حمد ووايي، قرآني

آیاتونه ووایي.

۱۴. دا تحریمي مکروه ده چي د صحرا ګښت پر مهال مخ یا شا د قبلې خوا ته وګرځوي، تشناب او دښت یو حکم لري.

۱۵. تحریمي مکروه ده چي په لړو ولاړو اوبو کي ډکي یا تشي متیازي وکړي.

۱۶. تنزیهي مکروه ده چي په روانو اوبو کي ډکي یا تشي متیازي وکړي او یا په ډیرو اوبو کي چي ولاړې وي.

۱۷. مکروه ده چي د لمبېدلو په ځای (غسلخانه) کي بولي وکړي.

۱۸. مکروه ده چي څاه، ویالې او حوض ته نژدې صحرا ګښت وکړي.

۱۹. مکروه ده چي په داسي ځای کي چي سړی پټ نه وي د استنجاء له پاره خپل شرم ځای ښکاره کړي.

۲۰. مکروه ده چي بې له عذره په راسته لاس استنجاء ووهي.

۲۱. مکروه ده چي بې له عذره په ولاړه بولي وکړي ځکه د بولو څاڅکي د ده پر کالیو او بدن پاشل کېږي.

۲۲. کله چي له صحرا ګښت څخه فارغه سي چپه پښه دي راوباسي بیا دي دا دعا وکړي: [اَلْحَمدُلِلهِ الَّذِی اَذهَبَ عَنِی الاَذٰی وَ عَافَانِی]. هغه الله لره ستاینه ده چي زما څخه ئې تکلیف لیري کړ او زه ئې هوسا کړم.

د استنجاء احکام

الله جلاله ویلي دي:

فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُواْ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾ [التوبه: ۱۰۸].

دلته خلک دي د پاکۍ سره مینه لري، الله پاک کوونکي خوښوي.

رسول عليه السلام ویلي دي: استنزهوا من البولِ فإن عامةَ عذابِ القبرِ منه .

"له بولو ځخه ځان پاک ساتئ ربنتیا د قبر عام عذاب له دغه ځخه دئ".

تر استنجاء مخکي ځان وچول لازم دي. ځان وچول دا دي چي د مخ او شا پر شرم ځایونو چي کوم څه پاته وي هغه لیري کړل سي، تر څو د ده غالب گومان وسي چي دغه ټاکلي ځایونه پاک دي، په دې هکله که څوک یو خاص عادت ولري لکه ولاړېدل، ښورېدل، غاړي تازه کول او نور دغه عادت دي تر سره کړي.

د استنجاء له پاره تفصیل سته:

که مرداري د راوتلو تر ځای تېره سي نور بدن ککړ کړي، د یوه درهم[۵] تر اندازې زیاته سي، د دې ځای پرېولل فرض[۶] دي که پاته سي لمونځ ئې روا نه دئ.

که دغه ځای د یوه درهم په اندازه ککړ سي، پرېولل ئې واجب دي، که تر ټاکلي ځای تېر نه سي استنجاء سُنت ده. روا ده چي د استنجاء پر مهال یوازي اوبه وکاروي.

دا هم روا ده چي یوازي ډبره یا ډبري ته ورته شی وکاروي، دا هغه مهال که

---

[۵] په وزني نجاست کي د یوه درهم وزن معتبر دئ، په نرم نجاست کي د یوه درهم مساحت چي د ورغوي د منځ په اندازه دئ اعتبار لري.

[۶] فرض هغه دي چي په قطعي دلیل ثابت وي، واجب هغه دي چي په داسي دلیل ثابت وي چي شبهه پکښې وي، سنت هغه دي چي د رسول الله صلي الله علیه وسلم په فعل یا وینا ثابت وي، خو رسول الله دوامداره نه وي تر سره کړي، واجب او فرض په عمل کي یو ډول دي.

ککړ سوی ځای یوه درهم ته رسېدلی نه وي، خو په اوبو سره استنجاء وهل ښه کار دئ.

غوره دا ده چي لومړی په ډبره یا ډبري ته په ورته شي ځان پاک کړي وروسته اوبه وکاروي په دې ډول به ښه پاک سي.

غوره دا ده چي استنجاء په درو ډبرو ووهل سي، که دوې یا یوه ډبره وکاروي هم کفایت کوي.

کله چي خپل شرمځای په ډبره یا ډبري ته په ورته شي پاک کړي لومړی دي لاسونه ومینځي بیا دي خپل شرم ځای تر هغه مهاله پرېولي چي بوی ئې ورک سي.

کله چي له استنجاء څخه فارغه سي لاسونه دي پرېولي، ټینګ دې ومومږي تر څو بوی ئې ورک سي.

د مرداریو ډولونه او احکام

الله ﷻ ویلي دي: [و ثیابک فطهر[۷]] خپلي جامې پاکي کړه.

رسول ﷺ ویلي دي: لا يَقبَلُ اللهُ صَلاةً مِن غَيرِ طُهُورٍ.

"الله به له پاکی لمونځ نه قبلوي".

مرداري دا ده چي بدن، کالي او ځای پر داسي حالت وي چي شریعت ئې مردار وګڼي او د پاک کولو امر ئې وکړي.

مرداري دوه ډوله ده:

۱. حکمي
۲. حقیقي

[۷] المدثر ۴ ایت

حکمي مرداري هغه ده چي انسان پر داسي حالت وي چي د دغه حالته سره ئې لمونځ روا نه وي، حکمي مرداري د بې اودسی په نوم يادېږي، بې اودسي دوه ډوله ده:

۱. يوه لويه بې اودسي ده چي انسان پر داسي حالت وي چي لمبېدل باندي فرض وي، د دغه حالته سره لمونځ ورته روا نه وي، د قرآنکريم لوستنه ورته روا نه وي.

۲. بله کوچنۍ بې اودسي ده، هغه دا چي سړی پر داسي حالت وي چي اودس باندي لازم وي په دغه حالت کي لمونځ روا نه دئ، د قرآن له پاڼو څخه ورته قرائت روا نه وي خو د قران کريم له يادو ويل روا دئ.

حقيقي مرداري هغه ناولي او مردار مواد دي چي پر مسلمان لازمه ده چي له هغوی څخه ځان پاک وساتي.

حقيقي مرداري دوه ډوله ده:

يوه سخته مرداري ده: دا هغه مرداري ده چي مردراوالی ئې په قطعي دليل ثابت وي.

سخته مرداري په لاندي ډول ده:

۱. د رګو وينه، چي د ذبح پر مهال د باندي وزي.

۲. شراب.

۳. د مردار سوي حيوان لاښ او پوست.

۴. د هغه حيوان بولي چي غوښي ئې نه خوړل کېږي.

۵. د ځيرونکو حيواناتو فضله مواد او ناړي.

۶. د سپي فضله مواد.

۷. د چرګي او بطي فضله مواد.

۸. هر هغه شی چي د هغه په وتلو سره د سړي اودس ماتېږي.

د سختي مردارۍ حکم

سخته مرداري د يوه درهم[۸] په اندازه معاف ده، که تر يوه درهم زياته سوه په اوبو يا بل مايع شي سره ئې پرېولل واجب دي. د هغه په موجوديت کي لمونځ روا نه دئ.

سپکه مرداري هغه ده چي مرداروالی ئې په قطعي توګه معلوم نه وي، ځکه داسي دليل موجود وي چي پر پاکوالي دلالت ولري.

سپکه مرداري لاندي ډولونه لري

۱. د آس بولي.
۲. د هغه حيوان بولي چي غوښي ئې خوړل کېږي لکه اوښ، غويي، پسه.
۳. د هغه مرغه فضله مواد چي غوښي ئې نه خوړل کېږي.

د سپکي مردارۍ حکم

سپکه مرداري تر هغه مهاله معاف ده چي زياته سوې نه وي، د زياتوالي له پاره د جامې يوه څلورمه تا کل سوې ده.

---

(۸) که د يوه درهم په اندازه مرداري موجوده وي لمونځ روا دئ، خو مکروه دئ. که ئې د لېري کولو وس ولري نو لېري ئې کړئ او بيا لمونځ وکړئ.

د بولو هغه څاڅکي معاف دي چې د ستني د سرو غوندي کوچني وي. که مردار کالي، يا مردار فرش د بيده په خولو لوند سي يا د لندو پښو په قدمو لانده سي که د مرداري اثر (نخښه) پر بدن معلومه سي بدن او قدم مردار دي، که نخښه ښکاره نه سي مردار نه دي.

که لنده جامه پر وچې مرداري مځکي وغوړول سي په دغه جامه سره مځکه لنده سي که پر جامه د مردارۍ نخښه نه وي جامه پاکه ده. که پاکه وچه جامه په لنده مرداره جامه کي وپېچل سوه مرداره جامه دومره لنده وه که کښېکښل سوې واى او به نه څڅي وتلې پاکه وچه جامه پاکه ده.

که پر مرداريو باد راوالوتی، مرداري ئې پر لندو جامو وپاشل که د مردارۍ نخښه پر معلومه سي جامې ناپاکي دي، که نخښه معلومه نه وي پاکي دي.

مرداري په څو ډوله له منځه وړل کېږي؟

کومه مرداري چې په سترګو ليدل کېږي لکه وينه او غايطه مواد، پاکي ئې دا ده چې د دوی ذات ليري کړل سي. دا که په يو وار پرېولو سره وي که په ډېرو وارو سره فرق نه کوي. که بوی او رنګ ئې پاته وي ليري کول ئې ستونزمن وي پروا نه لري.

کومه مرداري چې په سترګو نه ليدل کېږي لکه بولي کله چې درې واره ومينځل سي او هر وار دومره ونښتېځل سي چې څاڅکي نه کوي او هر وار پاکي او به وکارول سي شی پاک ګرځي.

حقيقي مرداري له بدن او کاليو څخه په اوبو او هر مايع (بهېدونکي) شي لکه سرکه او د ګلاب اوبه له منځه ځي. اودس په سرکه او د ګلاب په اوبو روا نه دئ.

موزې په پرېولو پاکي ګرځي. همدا ډول موزه پر پاکه مځکه وموښل سي

پاکېږي، دا هغه مهال که مرداري تن درلودی که وچه وي که لنده وي فرق نه لري حکم ئې يو دئ.

توره، چاړه، هينداره، ښيښه او غوړ لوښي په موښلو پاکېږي.

ځکه چي وچه سي د مرداري نخښه پر پاته نه سي پاکه ګرځي، تيمم باندي روا نه دئ خو لمونځ باندي روا دئ.

که د مرداري ذات تغير وکړ، د مثال په ډول مالګه سوه پاکه ګرځي که مرداري وسوځل سي هم پاکه ګرځي.

که د انسان مني پر بدن يا کاليو ولوېدل وچ سول په موښلو پاکېږي که لانده وه هرومرو پرېولل غواړي.

د حيوان پوست په پخولو پاکېږي، پخول که حقيقي وي که حکمي وي فرق نه کوي.

د سرکوزي پوست په هيڅ حالت نه پاکېږي.

د انسان پوست په پخولو پاکېږي خو استعمال ئې روا نه دئ. ځکه د انساني کرامت سره ټکر لري.

د هغه حيوان پوست چي غوښي ئې نه خوړل کېږي په شرعي ذبح کولو سره پاک ګرځي.

په هر شي کي چي وينه ځای ونه لري لکه ورېښتان، ښکه، ښکرونه، هډوکي او نور د حيوان په مړينه مردار نه ګرځي.

دا هغه مهال که پر دوی غوړ نه وه که غوړ باندي وي بيا مردار دي، د مردار سوي حيوان پلې مرداري دي.

د مشکو له پاره د پوستکي کڅوړه د مشکو غوندي پاکه ده، د مشکو خوړل روا دي.

د اودس کولو حکم

الله ﷻ ویلي دي: يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قُمۡتُمۡ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ فَٱغۡسِلُواْ وُجُوهَكُمۡ وَأَيۡدِيَكُمۡ إِلَى ٱلۡمَرَافِقِ وَٱمۡسَحُواْ بِرُءُوسِكُمۡ وَأَرۡجُلَكُمۡ إِلَى ٱلۡكَعۡبَيۡنِۚ... [المائده: ٦]

اې مؤمنانو! کله چې لمانځه ته ولاړ سئ خپل مخونه پرې مینځئ، لاسونه تر څنګلو پرېولئ، پر خپلو سرو مسح وکړئ، پښې تر بجلکو پرېولئ.

رسول ﷺ ویلي دي: لا يقبلُ صَلاةَ احَدِكُم اذا احدثَ حَتي يَتَوضا.

"ستاسي د یوه لمونځ الله ﷻ تر هغه مهاله نه قبلوي چي دی بې اودسه وي تر څو اودس ئې تازه کړی نه وي".

په شریعت کي اودس دا دئ چي سړی ځان داسي پاک کړي چي د مخ، لاسونو او پښو پرېولل پکښې وي د سر مسح پکښې وي، بې له اودسه لمونځ روا نه دئ.

قران ته بې اودسه لاس وروړل روا نه دي. څوک چي دوامداره[1] اودس ولري د ثواب حقداره دئ، په آخرت کي د لوړو درجو وړ دئ.

د اودس رکنونه

د اودس رکنونه چي د اوداسه فرضونه دي څلور دي:

۱. یو وار مخ پرېولل. مخ په اوږدو د تندي له لوړي برخي څخه د زني تر لاندي برخي پوري دئ. په بره له یوه غوږه تر بله غوږه پوري دئ.

۲. د څنګلو سره د لاسونو پرېولل یو وار.

---

[1] یعني چي اودس ئې مات سي ژر بیا اودس وکړي.

۳. د سر یوه څلورمه مسح کول.

۴. د بجلکو سره پښې پرېولل یو وار.

د اودس د سهي کېدلو شرطونه

اودس یوازي هغه مهال سهي کېږي چي درې شرطونه موجود سي:

۱. ټولو هغو غړو ته به اوبه رسول کېږي چي پرېولل ئې فرض دي.

۲. داسي شی به موجود نه وي چي د اوبو د رسېدو مخنیوی کوي، لکه شمع، موم خیشته اوړه (د نوکانو رنګ).

۳. داسي شی به موجود نه وي چي د اودس کولو پر مهال اودس بیرته له منځه یوسي، که موجود وي اودس نه سهي کېږي.

د اوداسه د واجب کېدو شرطونه

اودس هغه مهال واجبېږي چي لاندي شرطونه موجود وي:

۱. **غټ والی:** پر کوچني اودس واجب نه دئ.

۲. **عقل:** پر لېوني اودس واجب نه دئ.

۳. **اسلام:** پر کافر اودس واجب نه دئ.

۴. پر دومره اوبو واک درلودل چي د ټولو فرضي غړو له پاره کفایت وکړي. که د اوبو پر استعمال قدرت ونه لري اودس باندي واجب نه دئ، که پر دومره اوبو واک ولري چي د اودس له پاره کفایت نه کوي هم اودس واجب نه دئ.

۵. کوچنۍ بې اودسي به موجوده وي، که څوک اودس ولري اودس باندي نسته.

۶. له ناولیتوب (جنابت) څخه به پاک وي، ځکه د ناولي له پاره چې غسل باندې فرض وي یوازې اودس کفایت نه کوي.

۷. وخت به تنګ وي، که پراخ وخت موجود وي، سمدلاسه اودس فرض نه دئ.

هغه احکام چې په اودس پورې اړه لري

که ږیره ګڼه وي د سربېرني برخې پرېولل واجب دي، که ږیره ګڼه نه وي بیا پوستکي ته اوبه رسول واجب دي. ځړېدلو ورېښتانو پرېولل فرض نه دي، مسح کول ئې هم واجب نه دي.

که په نوکانو کي داسي شی بند وي چې اوبه د پوستکي څخه راګرځوي لکه موم او خیشته اوړه د هغه لیري کول واجب دي، لاندې برخې ته اوبه رسول واجب دي، که نوکان دومره اوږده سي چې د ګوتو سرونه پټ کړي پرې کول ئې واجب دي، تر څو اوبه پوستکي ته ورسېږي. د نوکانو خیره او د کیکو ګندګي د اوبو مخ نه نیسي.

که ګوتمۍ په ګوته وي تنګه وي د اودس کولو پر مهال ئې ښورول واجب دي.

که د پښو د چاکونو پرېولو سري ته تاوان کاوه کفایت کوي چې اوبه سربېره پر تېري کړل سي.

که یوه سړي پر سر مسح وکړه وروسته ئې سر وخراوه مسح بیرته راګرځول نه غواړي. که سړي اودس وکړ وروسته ئې نوکان پرې کړه، یا ئې برېتونه لنډ کړه، د دغو ځایونو دوهم ځلي پرېولل واجب نه دي.

د اوداسه سنتونه

لاندي کارونه په اودس کي سنت دي بايد پام ورته وسي، تر څو اودس په بشپړه بڼه ترسره سي:

۱. تر پيل مخکي به د اوداسه نيت کوي.
۲. بسم الله الرحمن الرحيم به وايي.
۳. داوړه لاسونه دي تر لومړي بنده پوري پرېولي.
۴. مسواک به وهي، که مسواک موجود نه وي ګوته به استعمالوي.
۵. خوله به پرېولي.
۶. پزه به پرېولي.
۷. که ئې روژه نه وي د خولې او پزي په مينځلو کي به مبالغه (ډېر کوښښ) کوي.
۸. هر اندام به درې واره پرېولي.
۹. يو وار دي ټول سر مسح کړي.
۱۰. د غوږونو پر دباندي او دننه برخو دي مسح وکړي.
۱۱.ږيره دي له لاندي خوا څخه خلال کړي، ګوتي دي پکښې تېري کړي.
۱۲. د ګوتو په منځنو کي دي ګوتي تېري کړي.
۱۳. د پرېولو پر مهال دي خپل اندامونه ومږي.
۱۴. دوهم اندام به د لومړي اندام تر وچېدو مخکي پرېولي.
۱۵. د اندامو په پرېولو کي به ترتيب مراعاتوي. لومړی مخ، بيا لاسونه بيا پر سر مسح کول وروسته به پښې پرېولي.
۱۶. راسته لاس دي تر چپه لاس، راسته پښه دي تر چپې پښې مخکي پرېولي.
۱۷. د سر مسح دي د سر له لومړۍ برخي څخه پيل کړي.

۱۸. پر غاړه دي مسح وکړي، پر غوټو (کرنکه) دي مسح نه کوي، ځکه پر غوټو مسح کول بدعت دئ.

د اوداسه ادبونه[۱۰]

په اوداسه کي لاندي کارونه مستحب دي:

۱. د اودس کولو له پاره دي پر لوړ ځای کښېني تر څو د مستعملو اوبو څاڅکي پر ونه پاشل سي.

۲. قبلې ته مخامخ دي کښېني.

۳. په اودس کولو کي دي له بل چا څخه مرسته نه غواړي.

۴. عادي خبري دي نه کوي (دعاوي دي کوي).

۵. د اودس کولو پر مهال دي هغه دعاوي کوي چي له پیغمبر ﷺ څخه نقل سوي دي.

۶. د زړه نیت او د خولې ویل به سره یو ځای وي.

۷. د هر انداز د پرېولو پر مهال به بسم الله الرحمن الرحیم وایي.

۸. کله چي د غوږو مسح کوي لندې ګوتي دي د غوږونو په دننه برخه کي دننه کړي.

۹. که ګوتمۍ پراخه وي ودې ښوروي، که تنګه وي ښورول ئې لازم دي.

۱۰. د پزي او غوږونو له پاره دي په راسته لاس او به پورته کوي.

۱۱. پزه دي په چپه لاس تکوهي.

[۱۰] ادبونه، مستحبات او فضائل داسي لفظونه دي چي معنا ګاني ئې دومره ډېر فرق نه لري، د ادابو او سنتو تر منځ فرق دا دئ: سنت هغه دي چي رسول الله دوامداره کړي وي، خو یو یا دوه واره ئې پر ایښي وي، نو مسلمان ته ئې په کولو ثواب ورکول کېږي پر پرېښولو ئې ملامتیا سته. اداب هغه دي چي پر کولو ئې ثواب سته او پر نه کولو ئې ملامتیا نسته.

۱۲. که شرعي عذر ونه لري د وخت تر مخه دي اودس کوي.

۱۳. کله چې له اودس څخه فارغه سي ولاړ دي سي قبلې ته مخامخ دي ودرېږي، لاندي کلمه دي ووايي:

[اَشهَدُاَنْ لاَّ اِلَهَ اِلاَّاللهُ وَحْدَهُ لاشَرِيکَ لَهُ واَشهَدُ اَنَّ مُحَمَّداًعَبْدُه وَرَسُولُه اللهُمَّ اجعَلنِى مِنَ التَوَّابِينَ وَاجعَلنِى مِنَ المُتَطَهِرِينَ].

ترجمه: زه شاهدي اداء کوم چې دالله څخه پرته هيڅ معبود نسته، الله ﷻ تنها دئ. ده لره شريک نسته او زه شاهدي اداکوم چې محمد (صلی الله عليه وسلم) دده بنده او رسول دئ. راضي يم په دې چې الله ﷻ مي رب دئ، محمد (صلی الله عليه وسلم) مي نبی او اسلام مي دين دئ. ياالله! ما د ډېرو توبه کوونکو او د ډېر پاک او صفا خلکو څخه وګرځوي.

د اوداسه مکروهات

په اوداسه کي لاندي کارونه مکروه دي:

۱. په اوداسه کي اوبه ډېري کارول.

۲. په اوداسه کي ډېري کمي اوبه کارول.

۳. اوبه په زوره پر مخ وهل.

۴. عادي خبري کول.

۵. د بل چا څخه مرسته غوښتل. که عذر ولري بيا مرسته غوښتل پروا نه لري.

۶. پر سر دري واره مسح کول او د هر وار له پاره نوي اوبه اخيستل.

د اوداسه ډولونه

اودس درې ډوله دئ:

۱. فرضي اودس

۲. واجب اودس

۳. مستحب اودس

اودس څه مهال فرضيږي؟

پر بې اودسه سړي دلاندي شيانو له امله اودس فرضيږي:

۱. د فرضي او نفلي لمونځو له پاره.

۲. د جنازې د لمانځه له پاره.

۳. د تلاوت د سجدې له پاره.

۴. د قرآن شريف د را اخيستلو او لاس ور وړلو له پاره، که پر کاغذ، درهم، او دېوال باندي ايات ليکل سوي وي د لاس ور وړلو له پاره اودس فرض دئ.

اودس څه مهال واجبيږي؟

د کعبې د طواف له پاره اودس واجب دئ.

اودس څه مهال مستحب دئ؟

دلاندي کارونو له پاره اودس مستحب دئ:

۱. د خوب کولو له پاره.

۲. کله چي له خوب څخه راويښ سي.

۳. د دوامداره اودس لرلو له پاره.

۴. پر اودس سربېره بل اودس د ثواب ګټلو په نيت[۱۱].

۵. تر غيبت، چوغلګرۍ او درواغو ويلو وروسته اودس کول، تر ګناه کولو وروسته هم اودس مستحب دئ.

۶. د بد شعر تر ويلو وروسته.

۷. له لمانځه څخه دباندي تر په زوره (قهقهه) خندا کولو وروسته[۱۲].

۸. مړي ته د غسل ورکولو له پاره.

۹. د مړي د وړلو له پاره.

۱۰. د لمانځه د هر وخت له پاره.

۱۱. د جنابت (ناوليتوب) تر غسل مخکي اودس.

۱۲. جُنُب (ناولی سړی) چي د خوراک، څښاک او خوب اراده ولري.

۱۳. د غوسې پر مهال.

۱۴. د قرآن له پاړو څخه د قرآنکريم لوستني له پاره.

۱۵. د حديثو د ويلو او روايت کولو له پاره.

۱۶. د شرعي علومو د لوستلو له پاره.

---

(۱۱) پر اودس سربېره بل اودس هغه مهال مستحب دئ چي په لومړي اودس عبادت سوی وي، که نه وي سوی په دې صورت کي دوهم اودس اسراف دئ.

(۱۲) په زوره خندا که د لمانځه په جريان کي وي اودس ماتوي.

۱۷. د اذان کولو له پاره.

۱۸. د اقامت کولو له پاره.

۱۹. د خطبې لوستنې له پاره.

۲۰. د رسول ﷺ د زيارت کولو له پاره.

۲۱. د عرفات له پاره.

۲۲. د صفا او مروا د تګ کولو لپاره.

اودس ماتوونکي شيان

په لاندې شيانو اودس ماتيږي:

۱. کله چې د شا او مخ له شرم ځايونو څخه يو شي ووزي، لکه بولې، غائطه مواد، باد او نور.

۲. کله چې له بدن څخه وينه او نو ووزي پاک ځای ته وبهيږي.

۳. کله چې له خولې څخه وينه ووزي پر ناړو زياته وي يا ورسره برابره وي.

۴. کله چې خواړه، اوبه، وينه، او ژړ په ډکه خوله قی کړي[۱۳].

۵. کله چې بيده سي او شاتنی عورت ئې پر مځکه قرار و نه لري. يا تر ويښېدو مخکې شاتنی عورت له مځکې څخه پورته سي.

۶. کله چې بې سده سي.

۷. کله چې لېونی سي.

۸. کله چې نشه سي.

۹. کله چې بالغ سړی په ويښه په هغه لمانځه کې په زوره وخاندي چې رکوع او

(۱۳) که خوله ډ و مره ډکه سي چې په تکليف راټولېږي ډکه ګڼل کېږي.

سجده ولري. که کوچنی او بیده په لمانځه کي په زوره وخاندي اودس نه ماتېږي، همدا ډول د جنازې په لمانځه او د تلاوت په سجده کي په زوره خندل اودس نه ماتوي.

هغه شیان چي اودس نه ماتوي

لاندي شیان اودس ماتوونکو شیانو ته ورته دي خو اودس نه ماتوي:

۱. کله چي وینه ښکاره سي و نه بهېږي.

۲. کله چي له بدن څخه غوښه ولوېږي وینه ورسره نه وي.

۳. کله چي له ټپ او غوږ څخه چینجی ووزي.

۴. کله چي قی په ډکه خوله نه وي.

۵. کله چي بلغم قی کړي لږ او ډېر یو حکم لري.

۶. کله چي لمونځ کوونکی په لمانځه کي بیده سي فرق نه کوي که په ولاړه بیده سي که په ناسته، یا په رکوع او سجده کي حکم ئې یو دئ. دا هغه مهال که د لمانځه پر سنت طریقه وي.

۷. کله چي اودس لرونکی سړی بیده سي، شاتنی عورت ئې پر مځکه وي.

۸. کله چي خپل لاس تناسلي آلې ته وروړي.

۹. کله چي ښځي ته لاس وروړي.

۱۰. کله چي بیده سړی کوږ سي.

د لمبېدو فرضونه

د لمبېدو فرضونه درې دي:

۱. خوله پرېوللل.
۲. پزه پرېوللل.
۳. ټول بدن داسې پرېوللل چې هيڅ ځای وچ پاتې نه سي.

د لمبېدلو سنتونه

لاندې کارونه په لمبېدلو کې سنت دي، بايد پام ورته وسي تر څو غسل په ښه توګه تر سره سي:

۱. د غسل تر پيلېدلو مخکې بِسم الله ويل.
۲. داسې نيت کول چې د پاکېدلو له پاره لمبېږم.
۳. دواړه لاسونه تر کوچنيو بندو پورې پرېوللل لکه د غسې چې په اُوداسه کې هم کېدل.
۴. تر لمبېدلو مخکې دې هغه مرداري ليرې کړي چې د ده پر بدن يا جامه موجوده وي.
۵. تر لمبېدلو مخکې دې اودس وکړي خو د پښو پرېوللل دې وځنډوي دا هغه مهال که دی په کښته ځای کې وو اوبه پکښې جمع کېدلې.
۶. پر ټول بدن دې درې واره اوبه واچوي.
۷. لومړی دې پر سر اوبه واچوي بيا دې پر راسته اوږه بيا دې پر چپه اوږه اوبه واچوي.
۸. بدن دې ومو ږي.

۹. بدن دي پرله پسې پرېولي تر څو بدني اندامونه يو تر بل مخکي وچ نه سي.
که سړی روانو اوبو ته ولوېدی هلته يو ګړی پکښې پاته سو ځان ئې
وموښی، غسل ئې بشپړ دئ. که سړی حوض ته ولوېږي همداسي ده.

د لمبېدو ډولونه

لمبېدل درې ډوله دي:

۱. فرضي لمبېدل
۲. سنت لمبېدل
۳. مستحب لمبېدل

لمبېدل څه مهال فرضېږي؟

دلاندي شيانو د يوه په موجوديت سره غسل فرضېږي:

۱. کله چي سړی جُنُب (ناولی) سي.
۲. کله چي ښځه له حيض څخه پاکه سي.
۳. کله چي ښځه له نفاس څخه پاکه سي.
۴. پر ژونديو د مړي غسل فرض دئ.

څه مهال غسل سنت دئ؟

غسل په لاندي صورتو کي سنت دئ:

۱. د جمعې د لمانځه له پاره.

۲. د دوو اخترو له پاره.

۳. د احرام له پاره.

۴. تر زوال وروسته په عرفات کې د حاجي له پاره.

غسل څه مهال مستحب دئ؟

په لاندې صورتو کې غسل مستحب دئ:

۱. د برات د پنځلسمې شپې په نيمې کې.

۲. د شبقدر په شپه.

۳. کله چې لمر او سپوږمۍ ترنځه ونيسي (تور سي).

۴. د استسقاء د لمانځه له پاره.

۵. د ېېرې پر مهال.

٦. د تاريکۍ پر مهال.

۷. د سخت باد پر مهال.

۸. کله چې نوې کالي اغوندي.

۹. څوک چې له ګناه څخه توبه ګاره سي.

۱۰. څوک چې له سفر څخه راسي.

۱۱. څوک چې مدينې منورې ته ننوزي.

۱۲. څوک چې مکې مکرمې ته ننوزي.

۱۳. د لوی اختر په ورځ چې پر مزدلفه درېږي.

۱۴. د طواف زيارت له پاره.

۱۵. چا چې مړي ته غسل ورکړی وي.

۱٦. چې وينه وکاږي (حجامت وکړي).

۱۷. څوک چي له لېونتوب څخه پر سد سي. که څوک له بېهوښۍ (کوما) او نشې څخه پر سد سي هم غسل ورته مستحب دئ.

۱۸. څوک چي مسلمان سي او جُنُب نه وي، که جُنُب وي غسل باندي فرض دئ.

د تیمم وهلو مشروعیت

الله ﷻ ویلي دي: وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰٓ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَآءَ أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ ٱلْغَآئِطِ أَوْ لَٰمَسْتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُواْ مَآءً فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا فَٱمْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾ [النساء: ۴۳].

که تاسي ناروغان واست یا مسافر واست یا په تاسي کي یو څوک له صحرا ګښت څخه راسي، یا د ښځو سره جنسي نژدېوالی وکړي او به پیدا نه کړي نو په پاکه خاوره تیمم ووهئ، نو خپل مخونه او لاسونه مسحه کړئ، بېشکه الله بخښونکی او مهربان دئ.

رسول ﷺ ویلي دي:

فُضِلنَا عَلَي النَاسِ بِثَلاثٍ جُعِلَت صُفُوفُنَا كَصَفُوفِ المَلائكَةِ وَ جُعِلَت لَنَا الارضُ كُلُهَا مَسجِداً وَ جُعِلَت تُربَتُهَا لَنَا طَهُوراً اِذَا لَم نَجِد المَاءَ.

"موږ تر نورو خلکو په درو شیانو نازول سوي یو، زموږ صفونه د ملائکو د صفو غوندي ګرځول سوي دي، زموږ له پاره ټوله ځمکه د لمونځ کولو ورګرځېدلې ده، کله چي موږ او به پیدا نه کړو د ځمکي خاوره زموږ له پاره پاک کوونکې ګرځېدلې ده".

تیمم له دې وجي شرعي سوی دئ چي ځیني وختونه انسان د اوبو د کارولو

واک ونه لري ځکه اوبه موجودي نه وي یا سړی ناروغ وي. نو د اوداسه پر ځای تیمم ووهي. تر څو له هغو عباداتو څخه بې برخي نه سي چي بې له اودسه او تیممه روا نه دي لکه لمونځ او نور چي ډېر اهمیت لري. تیمم په لغت کي قصد ته ویل کېږي او په شریعت کي تیمم هغه خاورینه پاکي ده چي د مخ او لاسونو مسح په ځان کي لري د مسح پر مهال به څنګلي هم مسح کوي، د پاکۍ نیت ضروري دئ.

د تیمم د سهي کېدو شرطونه

تیمم هغه مهال سهي کېږي چي لاندي اته شرطونه موجود وي:

۱. نیت کول، بې له نیته تیمم روا نه دئ. د هغه تیمم له پاره چي لمونځ په روا کېږي په لاندي درو شیانو کي یو شی ضروري دئ:

لومړی: د بې اودسۍ څخه د پاک کېدلو نیت، په نیت کي د بې اودسۍ تعین اړین نه دئ.

دوهم: د لمونځ د روا کېدلو نیت.

دریم: د هغه مقصودي عبادت نیت کول چي بې له پاکۍ روا نه وي، لکه لمونځ او د تلاوت سجده. که څوک د قرآن د لمس کولو او را اخیستلو په نیت تیمم ووهي په دغه تیمم لمونځ روا نه دئ. ځکه د قرآن را اخیستل او لاس ور وړل مقصودي عبادت نه دئ. همدا ډول که د اذان کولو په نیت تیمم ووهل سي په دغه تیمم لمونځ روا نه دئ. ځکه اذان او اقامت مقصودي عبادتونه نه دي. که څوک د قرآن د لوستني په نیت تیمم ووهي په دغه تیمم لمونځ روا نه دئ ځکه د قرآن لوستل که څه هم مقصودي عبادت دئ خو بې له اودسه روا دئ.

شرط دا دئ چي لاندي عذرونه به موجود وي:

لومړی: اوبه به یو میل یا زیات لیري وي.

دوهم: د ده به غالب ګومان وي یا به پوه ډاکټر ورته ویلي وي چي د اوبو استعمال تا ته تاوان کوي، ناروغه کېږې یا دي ناروغي زیاتېږي، یا دي رغېدنه ځنډېږي.

دریم: د ده غالب ګومان به وي که سړې اوبه وکاروي مړ به سي.

څلورم: که تړی سړی بېرېدی که په اوبو اودس تازه کړم زه یا زما ملګری به له تندي مړه سي.

پنځم: د اوبو د راکښلو له پاره سلواغه او رسۍ موجوده نه وي.

شپږم: د ده او اوبو په منځ کي دښمن یا وحشي حیوان موجود وي.

اووم: د ده به غالب ګومان وي که زه په اودس کولو اخته سم د اختر یا جنازې لمونځ به راڅخه تېر سي. که دا بېره ورسره وي چي که زه په اودس کولو اخته سم د لمانځه وخت به تېر سي، یا به د جمعې لمونځ تېر سي، تیمم نه روا کېږي. بلکي اودس دي وکړي، وروسته بیا دي د لمانځه قضا راوګرځوي یا دي د جمعې د لمانځه په عوض کي د ماپښین لمونځ وکړي.

۲. شرط دا دئ چي تیمم به د مځکي له جنس څخه په پاک شي سره وهل سوی وي، لکه خاوره، ډبره، ریګ، تیمم پر لرګي روا نه دئ په سپینو او سرو زرو روا نه دئ.

۳. شرط دا دئ: چي ټوله مخ، دواړه لاسونه د څنګلو سره به مسح کوي.

۴. شرط دا دئ چي د مسح له پاره به پوره ورغوی یا د ورغوو ډېره برخه کاروي، که د دوو ګوتو په سرو مخ او لاسونه مسح کړي تیمم روا نه دئ.

۵. شرط دا دئ: چي مسحه به کوي په دوه واره وهلو سره او د ورغوي لاندي خواوي به پر مځکه وهي. که دواړه وهل (یو ځل مخ بیا لاسونه) له یوه ځایه

ځخه وي پروا نه لري. که د سرې پر بدن خاوره ولوېږي دی هغه د تیمم په نیت پر مخ او لاسونو مسح کړي تیمم سهي دئ.

٦. شرط دا دئ چي: پر بدن به داسي شی نه وي چي د مسح مخنیوی وکړي لکه موم، وازګه، روغني رنګ او نور. که موجود وي واجب ده چي تر تیمم کولو مخکي به دغه شی لیري کوي که ئې نېري نه کړي تیمم روا نه دئ.

٧. شرط دا دئ چي: حیض، نفاس او په سملاسي توګه د بې اودسه کېدلو حالت به نه وي. که د حیض، نفاس او په سملاسي توګه د بې اودسه کېدلو حالت وي تیمم سهي نه دئ.

د تیمم رکنونه (داخلي فرضونه)

د تیمم یوازي دوه فرضونه دي:

١. د ټول مخ مسح کول.

٢. د ځنګلو سره د دواړو لاسونو مسح کول.

د تیمم سنتونه

لاندي کارونه په تیمم کي سنت دي:

١. په پیل کي به بسم الله الرحمن الرحیم وايي.

٢. ترتیب به مراعاتوي، لومړی مخ، بیا راسته لاس وروسته چپه لاس به مسح کوي.

٣. د مخ او لاسونو تر منځ به ځان په بل کار نه اخته کوي (دواړه به پرله پسې متصل مسح کوي).

۴. د لاسونو مخ او شا دواړه به پر خاورو وهي.
۵. کله چي لاسونه له خاورو راپورته کړي ودې څنډي.
۶. کله چي لاسونه پر خاورو ایږدي ګوتي دي وغوړوي.

د تیمم کولو طریقه

څوک چي غواړي تیمم ووهي له مړوندو څخه دي لستوڼي پورته کړي بیا دي بسم الله الرحمن الرحیم ووایي.

د لمانځه د روا کېدو نیت دي وکړي. د ورغوو مخونه دي پر پاکو خاورو کښېږدي. د ګوتو تر منځ دي فاصله راولي، بیا دي پر خاورو د لاسونو مخ او شا دواړه کښېږدي، بیا دې پورته کړي، لاسونه دي وڅنډي، بیا دې پر مخ تېر کړي.

بیا دي د لومړي وار غوندي لاسونه پر خاوره کښېږدي بیا دي په چپه ورغوي راسته لاس وروسته دي په راسته ورغوي چپه لاس مسح کړي، څنګلي دي ورسره مسح کړي.

تیمم بشپړ سو، خپل فرضي او نفلي لمونځ دي دومره وکړي چي ذی ئې غواړي.

د تیمم ماتوونکي

۱. هر شی چي اودس ماتوي تیمم هم ماتوي.
۲. که د اوبو د استعمال قدرت پیدا کړئ هغه عذر له منځه ځي چي د هغه له امله ده ته تیمم روا سوی وو، لکه د اوبو نه موجودیت، له دښمن څخه بېره او داسي نور تیمم ماتېږي.

هغه څه چي په تيمم پوري اړه لري

څوک چي د جنازې د لمانځه، د تلاوت د سجدې له پاره تيمم ووهي روا ده چي په دغه تيمم سره نور لمونځونه هم وکړي، خو ددې چي مسجد ته د ننوتلو له پاره تيمم ووهي په دغه تيمم سره لمونځ کولای نه سي.

څوک چي د قبرونو د زيارت له پاره يا د مړي د ښخولو له پاره تيمم ووهي په دغه تيمم سره نور لمونځونه کولای نه سي.

که څوک اميد ولري چي د وخت په آخر کي اوبه پيدا کولای سم ده ته مستحبه ده چي لمونځ وروستي وخت ته وځنډوي، که چا وعده ورسره کړې وه چي زه اوبه درکوم نو پر ده واجب ده چي تيمم وځنډوي.

که د چا سره لږ اوبه وي دی اړ وي چي اوړه خيشته کړي په موجوده اوبو دي اوړه خيشته (لانده) کړي د لمانځه له پاره دي تيمم ووهي.

که د چا سره لږ اوبه وي دی اړ وي چي دغه اوبه د اشپزۍ له پاره وکاروي، اشپزي دي پرېږدي د لمانځه له پاره دي اودس وکړي.

پر سړي واجبه ده چي له خپل ملګري څخه د اوبو غوښتنه وکړي. دا هغه مهال که دوی په داسي ځای کي وه چي پر اوبو بخيلي نه کېدله، که په داسي ځای کي وه چي پر اوبو بخيلي کېدل بيا د اوبو غوښتنه واجبه نه ده.

که څوک عذر ونه لري روا ده چي تر وخت مخکي تيمم ووهي، که د چا لاسونه پرې وه، پښې ئې پرې وې مخ ئې ټپي وو، لمونځ دي بې اودسه کوي.

که د اندامو ډېره برخه يا نيمی ټپي وي تيمم دي ووهي.

که ډېره برخه ئې روغه وي اودس دي کوي، پر ټپونو دي مسح کوي.

پر موزو مسح کول

الله ﷻ ويلي دي: يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلۡيُسۡرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلۡعُسۡرَ [البقره: ۱۸۵]

الله غواړي چي پر تاسي اساني راولي، الله نه غواړي چي پر تاسي سختي راولي.

رسول ﷺ ويلي دي: اَلَمسحُ عَليَ الخُفَينِ لِمُسافِرٍ ثَلاثَةُ اَيامٍ وَ لَيَالِيهَا و لِلمُقِيمِ يَومُ وَ لَيلَةُ .

"مسافر دي پر موزو درې ورځي او شپې مقيم دي يوه ورځ او يوه شپه مسح كوي".

خلكو ته د اسانۍ په موخه سپېڅلي شريعت روا كړې ده چي د پښو د پرېولو په عوض كي پر موزو مسح وكړي.

د مسح د روا ېښت شر طونه

لاندي شيان د مسح د روا كېدو شرطونه دي:

۱. موزې به په پاكۍ په پښو سوي وي. كه سړي پښې پرېولي وي موزې ئې په پښو كړې وروسته ئې اودس بشپړ كړ، په وروستيو اودسو كي مسح ورته روا ده. دا هغه مهال كه ئې تر بې اودسۍ مخكي اودس بشپړ كړی وو.

۲. موزې به داسي جوړې وي چي بجلكي پټي كړي.

۳. دواړي موزې به دومره څيري نه وي چي درې كوچنۍ ګوتي تر ښكاره سي.

۴. موزې به بې له ترلو پر پښو ټینګېږي.
۵. موزې به داسي وي چي او به به نه پرېږدي چي قدمو ته ورسېږي.
۶. په موزو کي به تګ کېدلای سي.

د مسح فرضونه او سنتونه

د لاس د دريو کوچنيو ګوتو په اندازه مسح کول فرض ده، د هري پښې مخ به مسح کوي. سنت ده چي د ګوتو تر منځ فاصله راولي بيا ئې د پښې د ګوتو له سرونو څخه تر پنډيو پوري کش کړي.

پر موزو د مسح کولو موده

د مقيم له پاره د مسح موده يوه ورځ يوه شپه ده.
د مسافر له پاره درې ورځي درې شپې دي.
د مسح موده د بې اودسه کېدلو له وخت څخه پيلېږي.
د موزو د په پښه کولو له وخت څخه نه پيلېږي.
که مقيم سړی مسح پيل کړه موده پوره سوې نه وه مسافر سو. د مسافر موده دي پوره کړي. که مسافر سړی مقيم سو يوه ورځ او يوه شپه ئې مسحه کړې وه نو د مسحي وخت ئې پوره دئ.
که مسافر تر يوې ورځي او شپې لږ وخت مسح کړې وه او س مقيم سو، يوه ورځ او شپه دي پوره کړي (د مسح موده پای ته رسېږي).

د موزې د مسح ماتوونکي شیان

۱. هر شی چې او دس ماتوي مسح هم ماتوي.
۲. د موزې په ختلو سره مسح ماتېږي.
۳. که قدم د موزې لومړي برخې (پنډۍ) ته وخېژي مسح ماتېږي.
۴. چې موده پوره سي مسح ماتېږي.
۵. که په موزه کې دننه اوبه د پښې ډېري برخې ته ورسېږي مسح ماتېږي، د سر د مسح پر ځای پر لنگوټه، رخچیني مسح روا نه ده، پر روی بند چې پر مخ اچول سوی ټوکر دئ مسح روا نه ده. د لاسونو د پرېولو په عوض کې پر دسکلو مسح روا نه ده.

پر پټۍ او تړل سوي ځای مسح کول

الله ﷻ ویلي دي: هُوَ ٱجْتَبَىٰكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى ٱلدِّينِ مِنْ حَرَجٍ [الحج: ۸۷]

الله تاسي غوره کړي یاست، پر تاسي ئې ستاسي په دین کې سختي راوستې نه ده.

کله چې یو اندام زخمي سي وتړل سي، سړي وس نه درلودی چې زخمي ځای پرېولي، د مسح کولو وس ئې هم نه درلودی، د رغېدو تر وخته دي سربېرنه پټۍ مسح کوي. شرط نه دئ چې پټۍ به په اوداسه او پاکۍ تړل سوې وي.

که یو اندام مات سي بیا وتړل سي همداسي حکم لري، روا ده چې پر مات سوي پښې مسح وکړي روغه پښه پرېولي، که پټۍ د ټپ تر رغېدو مخکي خلاصه سوه

مسح له منځه نه ځي، روا ده چې نوې پټۍ باندې وتړي مسح د سره را ونه ګرځوي.

ښه دا ده چې د پټۍ تر نوي کولو مخکې مسح وکړي، که د سرې سترګو ته شی ولوېدی پوه ډاکټر ورته وویل سترګې مه پرېوله، ده ته روا ده چې پر سترګو مسح وکړي، د سر، موزو او پټۍ د مسح له پاره نیت شرط نه دئ یوازې د تیمم له پاره نیت شرط دئ.

د لمانځه کتاب

الله ﷻ ویلي دي: حَٰفِظُواْ عَلَى ٱلصَّلَوَٰتِ وَٱلصَّلَوٰةِ ٱلْوُسْطَىٰ وَقُومُواْ لِلَّهِ قَٰنِتِينَ ﴿٢٣٨﴾ [البقره: ۲۳۸]

پر لمونځو ټينګ اوسئ پر منځني لمونځ (ټينګ اوسئ) د الله له پاره عاجزه ودرېږي.

رسول ﷺ ویلي دي: ارايتم لو ان نهرا بباب احدکم يغتسل فيه کل يوم خمسا هل يبقي من درنه شيي قالو لا يبقي من درنه شيي قال فذلک مثل صلوت الخمس يمحو الله بهن الخطايا[11].

تاسي ما ته ووایاست که ستاسي د دروازې سره ویاله وي تاسي هره ورځ پنځه واره پکښي لمبېږئ، آیا خیره به پاته سي؟

اصحابو وويل: خيره به هيڅ پاته نه سي.

رسول ﷺ وويل: لمونځونه همداسي دي. الله ﷻ په لمونځو سره ګناه له منځه وړي.

لمونځ لوی عبادت دئ ځکه بنده د خپل رب سره پیوند سي، لمونځ د الله ﷻ د بې شمېره نعمتو شکر دئ. لمونځ ته په عربي کي صلٰوة وايي. صلٰوة په لغت کي دعا ته ويل کېږي په شريعت کي لمونځ د هغه مخصوصو افعالو، ويناوو،

[11] رواه البخاري ومسلم عن ابي هريره.

تکبیرونو نوم دئ چي په تکبیر سره شروع کېږي او په سلام پای ته رسېږي.

د لمانځه ډولونه

لمونځ دوه ډوله دئ:

یو هغه لمونځ دئ چي رکوع او سجده ولري.

بل هغه لمونځ دئ چي رکوع او سجده پکښې نه وي. دا د جنازې لمونځ دئ.

هغه لمونځ چي رکوع او سجده ولري درې ډوله لري:

۱. فرضي لمونځ، دا هره ورځ د پنځه وختو لمونځ دئ.

۲. واجب لمونځ، دا لمونځ وتر، د دوو اخترونو لمونځونه او د هغه نفلي لمونځو قضا ده چي تر شروع کېدلو وروسته فاسد سوي وي، تر طواف وروسته دوه رکعتونه هم واجب دي.

۳. نفلي لمونځ، دا ډول لمونځ هغه لمونځ دئ چي نه فرضي وي نه واجب وي.

د لمانځه د سهي کېدو شرطونه

لمونځ یوازي هغه مهال فرضېږي چي په سړي کي درې شرطونه جمع سي:

۱. اسلام، پر کافر لمونځ نسته.

۲. غټ والی، پر کوچني لمونځ نسته.

۳. عقل، پر لېوني لمونځ نسته.

مور او پلار ته په کار ده چي کله د دوی اولادونه اووه کلن سي پر لمونځو دې امر کړي، کله چي لس کلن سي د لمانځه نه کولو په وجه دې په چپلاخه ووهي، تر څو تر بلوغ مخکي د لمانځه عادت ونیسي.

د لمانځه وختونه

الله ﷻ ويلي دي: إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتۡ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ كِتَٰبٗا مَّوۡقُوتٗا ﴿١٠٣﴾ [النساء: ۱۰۳]

بې له شکه لمونځ په ټاکلي وختو پر مؤمنانو فرض دئ.

رسول ﷺ ويلي دي: خمس صلوات افترضهن الله تعالي من احسن و ضوءهن و صلاتهن لوقتهن و اتم ركوعهن و خشوعهن كان له علي الله عهد ان يغفر له ومن لم يفعل فليس له عهد ان شاءَغفرله و ان شاءَ عذبه.

الله پنځه لمونځه فرض کړي دي، څوک چي ښه اودس وکړي لمنځونه په خپلو وختو کي ادا کړي، رکوع بشپړه وکړي، عاجزي پکښې وکړي، الله ژمنه کوي چي ده ته به بخښنه کوي که څوک ئې دا ډول ادا نه کړي الله ژمنه نه کوي، که ئې خوښه وي بخښنه کوي که ئې خوښه وي عذاب ورکوي.

الله ﷻ پنځه لمونځونه په يوه شپه او ورځ کي فرض کړي دي:

۱. دوه رکعتونه د سهار په وخت کي فرض دي. د سهار وخت د رښتيني سباوون (سپېدو) څخه د لمر تر راختلو پوري دي.

۲. څلور رکعتونه د ماپښين په وخت کي فرض دي، د ماپښين وخت د لمر له زوال څخه بيا چي د هر شي سايه د هغه شي دوه برابره سي، دا د امام اعظم رحمه الله عليه پر مذهب د ده پر مسلک فتوا ورکول کېږي، وروستنيو علماوو د ده مسلک خوښ کړی دئ، خو امام ابو يوسف رحمه الله عليه او امام محمد رحمه الله عليه د

ماپښين وخت تر هغه وخته پوري ګڼي چي د هر شي سايه د هغه شي يو برابر سي، امام الطحاوي د دوی مسلک خوښ کړی دئ.

۳. د مازيګر په وخت کي څلور رکعته لمونځ فرض دئ. د مازيګر وخت هغه مهال پيلېږي[۱۵] چي د ماپښين وخت پای ته ورسېږي، بيا تر لمر لوېدو پوري دوام کوي.

۴. د ماښام په وخت کي درې رکعته لمونځ فرض دئ. د ماښام وخت هغه مهال پيلېږي چي د مازيګر وخت پای ته ورسېږي بيا د سور شفق تر ورک کېدو پوري دوام کوي، فتوا همدا ډول ده.

۵. د ماخستن په وخت کي څلور رکعته لمونځ فرض دئ. د ماخستن وخت د سور شفق له ورک کېدو څخه د رښتيني سباوون (سپېدو) پوري دوام کوي.

د وتر لمونځ واجب دئ، وخت ئې د ماخستن تر فرضو وروسته دئ، که څا تر فرضو مخکي وتر وکړه راګرځول غواړي.

هغه څه چي د لمانځه په وختونو پوري اړه لري

ښه دا ده چي: د سهار لمونځ په رڼا کي وسي.

ښه دا ده چي: په دوبي کي د ماپښين لمونځ وځنډول سي.

ښه دا ده چي: د ماپښين لمونځ په ژمي کي ونه ځنډول سي.

ښه دا ده چي: که په ژمي کي که ورځ اوريځ ولري د ماپښين لمونځ وځنډول سي تر څو زوال يقيني سي.

---

[۱۵] کله چي د هر شي سايه دوه برابره سي د امام اعظم رحمة الله عليه پر مسلک د ماپښين وخت پای ته رسېږي، خو امام ابو يوسف او امام احمد رحمة الله عليهم وايي چي د هر شي سايه دوه برابره سي د ماپښين وخت پای ته رسېږي.

ښه دا ده چي: د مازیګر لمونځ د ومره وځنډول سي چي لمر تغیر ونه کړي.
ښه دا ده چي که اوریځ موجوده وي د مازیګر لمونځ ونه ځنډول سي.
ښه دا ده چي: د ماخستن لمونځ د شپې تر یوې دریمي پوري وځنډول سي.
ښه دا ده چي: وتر د شپې وروستۍ برخي ته پرېښوول سي، دا هغه مهال که سړی ډاډمن وو چي د شپې په وروستۍ برخه کي ویښېدلای سم، روا نه ده چي دوه فرضي لمونځونه (په یوه وخت کي) جوړه کړل سي.

په دې هکله د عذر موجودیت او نه موجودیت اغېز نه لري.

یوازي پر حاجي لازمه ده چي په عرفات کي د لوی پاچا (یا د هغه د نائب) سره د ماپښین او مازیګر لمونځونه د ماپښین په وخت کي یو ځای ادا کړي او څوک چي مزدلفې ته ځي د ماښام او ماخستن لمونځونه دي په هغه وخت کي ادا کړي چي مزدلفې ته ورسېږي.

هغه وختونه چي لمونځ پکښي روا نه دئ

په لاندي وختو کي فرضي، نفلي او واجب لمونځ روا نه دئ. د لمانځه قضا راوړل هم پکښي روا نه ده:

۱. کله چي لمر راخېژي تر څو لوړ پورته کېږي.
۲. کله چي لمر پر سر وي تر څو له سر څخه اوړي.
۳. کله چي لمر ژړ سي تر څو پټېږي. خو د دغي موجوده ورځي د مازیګر لمونځ په دغه حالت کي روا دئ، په یاد سوو وختو کي که لمونځ واجب سو، د مکروه والي سره روا دي، که په دغو وختو کي جنازه حاضره سوه د مکروه والي سره ادا کېږي. که په دغو وختو کي د سجدې آیات تلاوت سو د مکروه والي سره د تلاوت سجده ادا کېږي. په دغو وختو کي نفلي لمونځ

تحریمي مکروه دئ.

هغه وختونه چې نفلي لمونځ پکښې مکروه دئ

۱. کله چې سپېدې راوخېژي یوازې د سهار دوه رکعته سنت مکروه نه دئ نور نفلي لمونځونه مکروه دي.
۲. د سهار له لمانځه وروسته بیا د لمر تر راختلو پورې نفلي لمونځ مکروه دئ.
۳. د مازیگر له لمانځه ځخه وروسته بیا تر لمر لوېدو پورې نفلي لمونځ مکروه دئ.
۴. کله چې خطیب د خطبې د ویلو له پاره راووزي بیا د خطبې تر پای ته رسېدو پورې نفلي لمونځ مکروه دئ.
۵. د اقامت کولو پر مهال، نفلي لمونځ مکروه دئ خو له دغه حکم ځخه د سهار سنت مستثنی دئ، ځکه که د سړي یقین وي چې د امام سره دوهم رکعت نیولای سم د اقامت پر مهال بې له مکروه والي سنت کولای سي.
۶. د اختر تر لمانځه مخکې په عیدگاه او کور کي نفل کولای نه سي.
۷. د اختر تر لمانځه وروسته یوازې په عیدگاه کي نفل کولای نه سي، که د اختر تر لمانځه وروسته نفلي لمونځ په کور کي وکړي روا دي.
۸. که د وخت د تنگی له امله د فرضي لمونځ د قضا کېدو بېره وي نفلي لمونځ روا نه دئ.
۹. که ډوډۍ حاضره سوه او سړی وږی وو، ډوډۍ ته ډېر لېواله وو لمونځ نسته.
۱۰. کله چې د تشو او ډکو متیازو په وجه په تکلیف وي لمونځ نسته، لمونځ مکروه دئ فرضي او نفلي یو حکم لري.

۱۱. که داسي شی موجود وي چي د ده ذهن ئې بوخت ساتي عاجزی ته ئې تاوان رساوه لمونځ نسته.

۱۲. يوازي د حاجي له پاره پر عرفات د ماپښين او مازيګر د لمونځو په منځ کي لمونځ نسته.

۱۳. د ماښام او ماخستن په منځ کي په مزدلفه کي خاص د حاجيانو لپاره لمونځ نسته.

د اذان او اقامت حکم

د فرضي لمونځو له پاره پر نارينه وو اذان موکد سنت دئ. د فرضي لمونځو له پاره اقامت پر نارينه وو موکد سنت دئ. فرق نه لري که سړی مقيم وي که مسافر وي، لمونځ په جماعت کوي که ئې يوازي کوي، د وخت لمونځ کوي که قضايي لمونځ کوي حکم ئې يو دئ.

اذان په دغو الفاظو کېږي:

اَللّٰهُ اَکبَرُ – اَللّٰهُ اَکبَرُ – اَللّٰهُ اَکبَرُ – اَللّٰهُ اَکبَرُ

ژباړه: الله تر ټولو لوی دئ.

اَشهَدُ اَن لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ – اَشهَدُ اَن لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ

ژباړه: زه شاهد يم يوازي يو الله د عبادت وړ دئ.

اَشهَد اَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللّٰه – اَشهَد اَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللّٰه

ژباړه: زه شاهد يم محمد د الله رسول دئ.

حَیَ عَلَی الصَّلٰوةِ – حَیَ عَلَی الصَّلٰوةِ

ژباړه: د لمانځه لوري ته راسئ.

حَیَّ عَلَی الفَلاَحِ – حَیَّ عَلَی الفَلاَحِ

ژباړه: د خلاصون لوري ته راسئ.

اَللّٰهُ اَکبَرُ – اَللّٰهُ اَکبَرُ

ژباړه: الله تر ټولو لوی دئ.

لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ

ژباړه: یوازي الله د عبادت وړ دئ.

د سهار په اذان کيّ دي تر حی الفلاح وروسته دوه واره ووایي:

الصَّلٰوةُ خَیرٌ مِنَ النَّومِ – الصَّلٰوةُ خَیرٌ مِنَ النَّومِ

ژباړه: لمونځ تر خوب ډېر ګټور دئ.

اقامت د آذان غوندي دئ خو تر حی علی الفلاح وروسته دوه واره:

قد قامت الصلوة – قد قامت الصلوة، ویل کېږي.

ژباړه: لمونځ دریدونکی دئ.

آذان په ځنډ، اقامت په تلوار کېږي.

آذان یوازي په عربي ژبه سهي دئ، که په بله ژبه آذان وسي سهي نه دئ که څوک په پوهېږي که نه په پوهېږي فرق نه لري، خبر او ناخبره یو دي.

د آذان مستحبات

په آذان کي لاندي کارونه مستحب (ښه) دي:

۱. مؤذن به اودس لري.

۲. مؤذن به په سنتو او د لمانځه په وختو خبر وي.

۳. مؤذن به صالح سړی وي.
۴. د آذان پر مهال به د قبلې خوا ته مخ کوي.
۵. دوې ګوتې به په غوږونو کې دننه کوي.
٦. کله چې حی علی الصلوة وايي مخ به د شمال (راسته اړخ ته) ګرځوي. د حی علی الفلاح پر مهال به مخ چپه خوا ته ګرځوي.
۷. د آذان او اقامت تر منځ به دومره فاصله راولي چې هغه کسان چې دوامداره جماعت ته حاضرېږي مسجد ته راسي که د وخت د تېرېدو بېره وي، بیا دې لمونځ نه ځنډوي.
۸. د ماښام په وخت کې دې د درو لنډو آیاتو د لوستلو په اندازه فاصله ورکړي.
۹. ښه دا ده چې څوک آذان واوري خپل بوختیا دې پرېږدي هغه څه دې وايي چې مؤذن ئې وايي. کله چې مؤذن ووايي: حی علی الصلوة – حی علی الفلاح، ناست سړی دې ووايي: لاَحَولَ و لا قُوةَ اِلاّ بِاللهِ. ژباړه: راګرځېدنه او ځواک یوازې د الله له لوري دئ. کله چې موذن ووايي. الصلوة خیر من النوم. ناست سړی دې ووايي: صدقت و بررت، تا رشتیا او سم وویل.
۱۰. کله چې اذان پای ته ورسېږي موذن او اورېدونکی دې دا دعا وکړي: «اللّٰهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ، وَالصَّلاَةِ القَائِمَةِ، آتِ مُحَمَّداً الْوَسِيْلَةَ وَالْفَضِيْلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَاماً مَحْمُوْداً الَّذِيْ وَعَدْتَهُ اِنَکَ لاَ تُخْلِفَ الْمِيْعَادَ.»
۱۱. یا الله ﷻ! ددې کامل دعوت، او قائم لمانځه څښتن، محمد ﷺ ته وسیله او فضیلت او لوړه درجه ورکړې، هغه محمود مقام ته ورسوې، هغه مقام چې (تا ئې) وعدهٔ کړې ده. بېشکه ته وعده خلافي نه کوې.

هغه څه چي په آذان کي مکروه دي

لاندي کارونه په آذان کي مکروه دي:

۱. آذان په سندریزه ول کول (حروف د اواز تابع کول).

۲. بې اوداسه آذان او اقامت کول.

۳. په ناولیتوب آذان کول.

٤. د هغه کوچني آذان چي پوهه نه لري.

۵. د لېوني آذان.

٦. د نشه يي آذان.

۷. د ښځي آذان.

۸. د فاسق آذان.

۹. د ناست سړي آذان چي دربدلای نه سي.

۱۰. مؤذن ته مکروه ده چي د آذان یا اقامت په منځ کي خبري وکړي. که مؤذن د آذان په منځ کي خبري وکړې، ښه دا ده چي آذان بیرته را وګرځول سي. که د اقامت په منځ کي خبري وسي راګرځول نه غواړي.

۱۱. په ښار کي مکروه ده چي د جمعې په ورځ د ماپښین د لمانځه له پاره اذان وسي. که د سړي څخه تر یوه زیات لمونځونه قضا سوي وي د لومړي لمانځه له پاره ئې آذان او اقامت وکړ په پاته لمونځو کي اختیار لري، یا دي د هر لمانځه له پاره آذان او اقامت وکړي، یا دي یوازي اقامت وکړي.

د لمانځه د سهي کېدو شرطونه

دلته داسي شيان سته چي په لمانځه کي دننه نه دي، خو د لمانځه د سهي کېدو له پاره لازم دي. که په دوی کي يو پاته سي لمونځ نه سهي کېږي. دغه شيان د لمانځه د شرطو په نوم يادېږي، شمېر ئې شپږ دئ:

لومړی: پاکي، بې له پاکۍ څخه لمونځ روا نه دئ، له پاکۍ څخه مراد دا دئ چي سړی به له کوچنۍ او غټي بې اودسۍ څخه پاک وي او دومره مرداري به باندي نه وي چي د شريعت له خوا معاف نه بلل کېږي، جامې به ئې همدا ډول پاکي وي، د لمانځه کولو ځای به ئې پاک وي. د ځای په پاکوالي کي دومره ضروري ده، چي: د قدمو د ايښوولو، د لاسو د تکيه کولو، د تندي او زنګنو د ايښوولو ځايونه به پاک وي.

دوهم: د شرم ځای پټول. که سړی د عورت پټولو وس ولري پټ ئې نه کړه لمونځ ئې روا نه دئ، لازمه ده چي د لمانځه له پيل څخه تر پايه پوري به عورت پټ وي. که د اندام يوه څلورمه تر لمانځه مخکي لوڅوي لمونځ صحيح نه دئ. که د لمانځه په اوږدو کي د اندام يوه څلورمه برخه د يوې رکوع په اندازه ښکاره سي لمونځ له منځه ځي.

د نارينه عورت له نو (نامه) څخه د زنګون تر لاندي برخي پوري دئ، زنګون عورت دئ، (نو) عورت نه دئ.

د مينځي عورت له نو څخه د زنګون تر لاندي برخي پوري دئ، نس او شا ئې هم عورت دي. د آزادي ښځي ټوله بدن عورت دئ، يوازي ورغوي، قدمونه او مخ ئې عورت نه دي.

دريم: لمونځ کوونکي به قبلې ته به مخامخ درېږي. که څوک وس ولري خو مخ د قبلې لوري ته نه کړي لمونځ ئې روا نه دئ. د کعبې ذات د مکې د هغه اوسېدونکي

له پاره قبله ده چي د کعبې د ليدلو امکان ولري. که څوک د کعبې (هغه خونه چي تور اطلس باندي هوار دئ) د ليدلو وس ونه لري د کعبې خوا د ده له پاره قبله ده. که څوک له مکې څخه ليري وي د هغه له پاره هم د کعبې لوری قبله ده.

که څوک ناروغه وي يا له دښمن څخه بېره ولري، ده ته روا ده چي هر لوري ته چي ده ته اسانه وي مخامخ سي، لمونځ وکړي.

څلورم: د لمانځه وخت شرط دئ، که د لمانځه وخت را رسېدلی نه وي لمونځ روا نه دئ. مخکي د وختو بيان په تفصيل سره تېر سو.

پنځم: نيت کول، بې له نيته لمونځ روا نه دئ. يعني که سړي فرضي لمونځ کاوه دا تعين به کوي، يعني کول ئې ضروري وي معلوموي به ئې چي د ماپښين لمونځ، يا د مازيګر لمونځ او داسي نور، که واجب وي همداسي ده بايد معلوم سي چي وتر کوم يا د اختر لمونځ کوم.

که نفلي وي تعين نه غواړي تش د مطلق لمانځه نيت دي وکړي، که سړي په امام پسي لمونځ کاوه هرومرو به د متابعت نيت کوي.

شپږم: لومړی الله اکبر ويل، له لومړي الله اکبر څخه مراد دا دئ چي لمونځ د الله په نوم پيل سي د مثال پر ډول الله اکبر، ووايي يا الله اعظم ووايي، يا سبحان الله ووايي، د نيت او تکبير تر منځ به په بل کار سره فاصله نه راولي.

لومړی الله اکبر به رکوع ته تر کږېدو مخکي وي، روا نه ده چي نيت تر الله اکبر وروسته کړي، يا دا چي الله اکبر په نفس کي ووايي ژبي ته حرکت ور نه کړي.

هغه څه چې د لمانځه په شرطو پورې اړه لري

که څوک داسې شی پیدا نه کړي چې مرداري په لیرې کړي، د مردارۍ سره دې لمونځ وکړي بیرته دې نه راګرځوي.

که چا کالي پیدا نه کړه چې خپل عورت په پټ کړي همدا ډول وابه او ختې ئې پیدا نه کړې لمونځ دې لوڅ ادا کړي، بیرته راګرځول نه غواړي.

که د چا د کالیو څلرمه برخه مرداره وي لوڅ لمونځ ورته روا نه دئ، که د چا کالي مردار وي ده ته په دغه مرداره جامه کې لمونځ کول تر لوڅ لمانځه فضیلت لري.

لوڅ سړی به په ناسته لمونځ کوي، پښې به ئې د قبلې لوري ته غځولي وي، رکوع او سجده دې په اشاره کوي.

روا ده چې سړی د مردار فرش پر پاکه څنډه لمونځ وکړي دا هغه مهال که فرش دومره وو چې د یوې څنډې په ښورولو سره هغه بله څنډه نه ښورېده.

پر هغه تخته چې لاندې برخه ئې مرداره سربېره خوا ئې پاکه وي لمونځ روا دئ.

که د سړي څخه د قبلې خوا ورکه سوه، دومره څوک نه وو چې د قبلې پوښتنه ځنې وکړي داسې نخښه نه وه چې د قبلې خوا په معلومه سي، سړی دې فکر ووهي پر هري خوا چې ئې د قبلې ګومان راغی لمونځ دې هغې خوا ته وکړي.

که ده په فکر کولو سره لمونځ ادا کړ وروسته معلومه سوه چې دی خطا وتلی دئ لمونځ روا دئ. که د لمانځه په منځ کې په خپلې خطا پوه سي د قبلې لوري ته دې راوګرځي خپل لمانځه ته دې ادامه ورکړي.

که د عورت بېلابېل ځایونه ښکاره وي دومره چې که سره یو ځای سي اندازه ئې یوه کوچنې اندام ته رسېدله، لمونځ سهي نه دئ، که کم وي لمونځ روا دئ.

د لمانځه رکنونه (داخلي فرضونه)

د لمانځه رکنونه پنځه دي دا د لمانځه فرضونه هم دي:

د دې رکنو څخه که چا یو رکن پرېښووی لمونځ روا نه دئ، که په سهواً او یا قصداً وي.

لومړی: ولاړه، که څوک د ولاړې وس ولري بې له ولاړې ئې لمونځ روا نه دئ. ولاړه په فرضي او واجب لمونځو کي فرض ده، په نفلي لمونځو کي فرض نه ده، روا ده چي سړی د ولاړې وس ولري خو نفلي لمونځ په ناسته وکړي.

دوهم: قرائت دئ، که څه هم یو لنډ ایات وي د فرضو ځای نیسي بې له قرائته لمونځ روا نه دئ. قرائت د فرضي لمانځه په دوو رکعتو کي فرض دئ. د واجب او نفلي لمونځو په ټولو رکعتو کي قرائت فرض دئ. که سړی مقتدی وي (په امام پسي ولاړ وي) قرائت ورته روا نه دئ.

دریم: رکوع، بې له رکوع لمونځ روا نه دئ.

څوک چي د سر ټیټولو وس ولري پر رکوع قادر ګڼل کېږي که څه هم دغه ټیټوالی په دومره اندازه وي چي د رکوع اصلي بڼې ته نژدې وي. خو بشپړه رکوع دا ده چي شا دومره کږه کړي چي سر د ورنو سره برابر سي.

څلورم: سجده، لمونځ بې له سجدې روا نه دئ په هر رکعت کي دوې سجدې ضروري دي. د سجدې دومره اندازه فرض ده چي تندی پر مځکه ولګېږي، یو لاس او یو زنګون او د دوو قدمو یوه برخه پر مځکه تکیه سي. بشپړه سجده دا ده چي دواړه لاسونه، دواړه زنګنونه، دواړه قدمونه، تندی او پزه پر مځکه کښېښوول سي.

سجده یوازې پر هغه شي سهي کېږي چي تندی دومره قرار باندي ولري که سجده کوونکی خپل تندی لاندي خوا ته کښېکاږي د ایښوولو تر وخت ئې سر

کښېنته ولاړ نه سي سجده يوازي پر پزه نه کېږي. که عذر ولري بيا سهي کېږي.
که سري پر خپلو ورغوو سجده وکړه يا ئې د کاليو پر يوه برخه سجده وکړه سجده روا ده خو مکروه ده. د سجدې د سهي کېدو له پاره شرط دي چي د سجدې ځای به د قدمو تر ځای تر نيم شرعي گز (چي زموږ معاصر نژدې ۲۵ سانتي. دئ) ډېر لوړ نه وي، که ډېر لوړ وي يوازي د گڼې گوڼې (ازدحام) پر مهال روا ده.
پنځم: وروستۍ ناسته د التحيات په اندازه فرض ده. ځينو فقهاوو دا هم فرض بللې ده چي لمونځ کوونکي به په يوه کړني سره ځان له لمانځه څخه باسي خو د محققينو پوهانو پر مسلک فرض نه بلکي واجب دي.

د لمانځه واجبونه

لاندي کارونه په لمانځه کي واجب دي، که په سهوه پاته سي د سهوي سجده ضروري ده. که ئې څوک په قصدي توگه پرېږدي لمونځ دي له سره راوگرځوي، که ئې راونه گرځوي گناه کاره دئ.

۱. واجبه ده چي خاص د الله اکبر په ويلو لمونځ پيل کړي.
۲. د فرضو په دوو لومړنيو او د وتر او نفلي لمونځ په ټولو رکعتو کي الحمدلله (فاتحه سورت) واجبه ده.
۳. د فرضو په دوو لومړيو، د وترو او نفلو په ټولو رکعتو کي د الحمدلله (فاتحه سورت) سره لنډ سورت يا درې کوچني اياتونه يو ځای کول واجب دي.
۴. سورت بايد تر الحمدلله وروسته وويل سي.
۵. دوهمه سجده به تر لومړۍ سجدې وروسته متصله وي.
۶. ټول فرضي رکنونه به په آرامۍ ادا کوي.

۷. لومړۍ ناسته به د التحیات په اندازه کوي.

۸. په لومړۍ او دوهمه ناسته کې التحیات ویل واجب ده.

۹. کله چې په لومړۍ ناسته کې له التحیات څخه فارغه سي سمدستي دې ولاړ سي، ځنډ دې نه کوي.

۱۰. د سلام په دوه واره ویلو سره به ځان له لمانځه څخه باسي.

۱۱. کله چې د وترو په دریم رکعت کې له الحمدلله او سورت څخه فارغ سي دعا قنوت (اللهم انا) به وايي.

۱۲. د اختر په لمانځه کې به زوائد تکبیرونه وايي، زوائد تکبیرونه شپږ دي، په هر رکعت کې درې درې ویل کېږي.

۱۳. د اختر په لمانځه کې د رکوع له پاره تکبیر ویل.

۱۴. واجبه ده چې امام د سهار په دوو رکعتو کې د ماښام، ماخستن، جمعې، اخترونو، تراویح او د روژې د وترو په لومړیو دوو رکعتو کې قرائت په لوړ آواز ووايي. په دغو پورتنیو رکعتو کې هغه څوک اختیار لري چې لمونځ یوازي کوي که ئې خوښه وه قرائت دې په زوره که نه کرار دې ووايي. ښه دا ده چې په زوره ئې ووايي.

۱۵. امام او هغه څوک چې لمونځ یوازي کوي د ماپښین او مازیګر په ټولو رکعتو کې د ماښام په وروستي یوه رکعت کې، د ماخستن په دوو وروستیو رکعتو کې او د نفلي لمانځه په ټولو رکعتو کې به قرائت کرار وايي. که څوک د ماخستن په دوو لومړیو رکعتو کې سورت پرېږدي په دوو وروستیو رکعتو کې دې د الحمدلله سره یو ځای ووايي د سهوې سجده دې وکړي. که څوک په لومړیو دوو رکعتو کې الحمدلله ونه وايي، په دوو وروستیو رکعتو کې دې نه وايي بلکې د سهوي سجده دې وکړي.

د لمانځه سنتونه

لاندې کارونه په لمانځه کې سنت دي، باید پام ورته وسي تر څو لمونځ په بشپړه توګه ادا سي، ځکه رسول ﷺ وويل: (صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي)
"لمونځ دغه ډول ادا کوئ لکه زه چې مو وليدلم چې لمونځ مي ادا کړ".

۱. د لومړي الله اکبر د ويلو پر مهال به سيده درېږي سر به نه ټيټوي.
۲. د الله اکبر تر ويلو مخکي به د غوږونو برابرۍ ته لاسونه[۱۶] پورته کوي.
۳. د ورغوو او ګوتو د نس خوا به د لاسو د پورته کولو پر مهال قبلې ته مخامخ کوي.
۴. د لاسو د پورته کولو پر مهال به ګوتي پر خپل حال پرېږدي، نه دې په بشپړه ډول غوړوي نه دې ټولوي.
۵. راسته لاس دي پر چپه لاس تر نامه لاندې کښېږدئ.
۶. د راسته لاس د نس (لاندې) خوا دې د چپه لاس پر سربېرني خوا کښېږدي، د چپه لاس پر بند دې د راسته لاس بټه او خمچۍ ګوته حلقه کړي.
۷. کله چې لاسونه تر نامه لاندې کښېږدي سملاسي دي سبحانک اللهم ووايي.

سبحانک اللهم دا ډول ويل کېږي:

سُبحانَكَ اللهُمَّ وَ بِحَمْدِكَ وَ تَبَارَكَ اسْمُكَ وَ تَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلٰهَ غَيْرُكَ.

ژباړه: اې الله! ته پاک يې، تا ته حمد دئ، ستا نوم مبارک دئ، ستا شان لوړ دئ، له تا پرته بل معبود نسته.

[۱۶] ښځه دي تر لومړي الله اکبر مخکي دواړه لاسونه تر اوږو پوري پورته کوي.

۸. د الحمدلله تر ویلو مخکي به اعوذ بالله من الشیطن الرجیم وایي[۱۷].

۹. په هر رکعت کي دي تر الحمدلله مخکي بسم الله الرحمن الرحیم وایي.

۱۰. کله چي له الحمدلله څخه فارغه سي په ټیټ اواز دي امین ووایي.

۱۱. د خپلو قدمونو تر منځ دي د څلورو ګوتو په مصافه مسافه فاصله راولي.

۱۲. د ماپښین او سهار په لمونځو کي دي تر الحمدلله وروسته له طوال مفصل[۱۸] د سورتو څخه یو سورت ووایي. د مازیګر او ماخستن په لمونځو کي دي اوساط مفصل[۱۹] سورت ووایي، په ماښام کي دي له قصار مفصل[۲۰] څخه یو سورت ووایي.

۱۳. یوازي د سهار په لمانځه کي دي لومړی رکعت اوږد وي.

۱۴. د رکوع له پاره الله اکبر ویل.

۱۵. د رکوع پر مهال دي زنګنونه په لاسونو ټینګ ونیسي، ګوتي دي سره بېلي کړي.

۱۶. په رکوع کي دي شا وغوړوي، سر دي د ورنو سره برابر کړي، د رکوع پر مهال به خپلي پنډۍ سیده دروي.

۱۷. په رکوع کي دي سبحان ربی العظیم دري واره ووایي، دري واره کمه اندازه ده

۱۸. د رکوع پر مهال دي نارینه لاسونه له اړخونو څخه لیري کوي.

۱۹. امام به د رکوع څخه د پورته کېدو پر مهال سمع الله لمن حمده وایي، ژباړه: څوک چي د الله ستاینه کوي الله ئې اوري. مقتدی به په ټیټ آواز ربنالک الحمد وایي، ژباړه: اې زموږ ربه تا لره ستاینه ده. څوک چي لمونځ یوازي کوي دواړه به وایي.

---

[۱۷] مقتدي به اعوذبالله او بسم الله نه وایي او مسبوق به په هغه لومړي رکعت کي چي د امام تر سلام ګرځولو وروسته ئې کوي اعوذ بالله او بسم الله وایي.

[۱۸] طوال المفصل هغه سورتونه دي چي له الحجرات سورت څخه تر البروج پوري دي.

[۱۹] اوساط المفصل له البروج څخه تر لم یکن الذی پوري دي.

[۲۰] قطار المفصل له لم یکن الذي څخه تر الناس پوري دي.

۲۰.د سجدې له پاره تکبير ويل سنت دئ.

۲۱.د سجدې پر مهال به لومړى زنګنونه، بيا لاسونه، وروسته مخ پر مځکه ايږدي.

۲۲. د سجدې څخه د راپورته کېدو پر مهال دي لومړى مخ، بيا لاسونه، وروسته زنګنونه راپورته کړي.

۲۳. د سجدې پر مهال دي مخ د دوو ورغوو په منځ کي کښېږدي.

۲۴. نس دي له ورنو څخه، څنګلي دي له بغلو څخه، مړوندونه دي له مځکي څخه ليري کوي.

۲۵. د سجدې پر مهال به ګوتي جوړه کوي.

۲۶. د سجدې پر مهال به د پښو ګوتي قبلې ته مخامخ کوي.

۲۷. په سجده کي به سبحان ربی الاعلی وايي، کمه اندازه ئې درې واره ده.

۲۸. کله چي له سجدې څخه پورته کېږي الله اکبر به وايي.

۲۹. سجدې ته چي ځي کښېني دي نه، پر مځکه دي تکيه نه کوي که عذر ولري تکيه پروا نه لري.

۳۰. د دوو سجدو تر منځ دي لاسونه پر زنګنو داسي کښېږدي لکه د التحيات د ويلو پر مهال چي ئې ايږدي.

۳۱. په لومړۍ او وروستۍ ناسته کي دي چپه پښه وغوړوي، راسته پښه دي ودروي[۲۱].

۳۲.د التحيات د ويلو پر مهال دي د لااله د لوستلو پر مهال دي د شهادت ګوته پورته کړي. د الا الله د ويلو پر مهال دې کښته کړي.

۳۳.د ماپښين، مازيګر، ماخستن په دوو وروستيو رکعتو کي د ماښام په يوه اخر رکعت کي دي الحمد لله ووايي.

---

[۲۱] ښځه دي پر ورانه کښېني او پښه دي د راسته ورانه لوري ته وباسي.

۳۴.په وروستی ناسته کي دي تر التحيات وروسته درود ووايي.

۳۵.تر درود وروسته دي د ځان له پاره دعا وکړي. د رانقل سوو دعاوو څخه يوه دا ده:

«اللّٰهُمَّ إِنِّيْ ظَلَمْتُ نَفسِيْ ظُلْماً كَثِيْراً، وَلاَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ إِلاَّ أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِيْ مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِيْ إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ»

ژباړه: اې الله! ما پر خپل ځان ډېر ظلم کړی دئ. له تا پرته بل څوک ګناهونه نه بخښي، ما ته بخښنه وکړه، پر ما رحم وکړه، ته بخښونکی او مهربانه يې.

۳۶. د السلام عليکم ورحمة الله د ويلو پر مهال به يو وار راسته بيا چپه خوا ته مخ اړوي.

۳۷.د انتقال الله اکبرونه به امام په زوره، مقتدي به ئې قرار وايي.

۳۸.امام به السلام عليکم ورحمة الله په زوره وايي، مقتدی به ئې کرار وايي.

۳۹. امام به د سلام پر مهال د خلکو او ملايکو او مسلمان پېرانانو نيت کوي. مقتدی به د امام، موجوده خلکو نيت کوي د امام نيت دي هغه مهال وکړي چي دامام لوري ته مخ اړوي. څوک چي لمونځ يوازي کوي يوازي به د ملايکو نيت کوي.

۴۰. تر لومړي سلام به د دوهم سلام آواز کښته کوي.

۴۱. لومړی به سلام راسته خوا ته ګرځوي.

۴۲. مقتدي به د امام سره يو ځای سلام ګرځوي.

۴۳.مسبوق (چي د لمانځه سر ځني تېر سوی وي) به انتظار کوي، تر څو امام دواړو خواوو ته سلام ګرځوي چي امام له دواړو سلامو څخه فارغه سوی نه وي مسبوق به نه ولاړيږي.

د لمانځه مستحبات

لاندي کارونه په لمانځه کي مستحب دي، بايد پام ورته وسي تر څو لمونځ په بشپړه توګه ادا سي:

١. سړی به خپل لاسونه د لومړي الله اکبر پر مهال له پټو (دوپټې) څخه دباندي باسي همدا ډول له لستوڼي څخه هم راباسي، ښځه دې نه راباسي.
٢. لمونځ کوونکی به د ولاړي پر مهال د سجدې ځای ته ګوري.
٣. د رکوع پر مهال به د خپلو قدمو سرېړني برخي ته ګوري.
۴. د سجدې پر مهال به د خپلي پزي نرميو ته ګوري.
۵. د ناستي پر مهال به خپلي سينې ته ګوري.
٦. د سلام ګرځولو پر مهال به خپلو اوږو ته ګوري.
٧. تر خپله وسه پوري به د ټوخي او اړږمې مخ نیسي.
٨. که اړتیا وه د اړږمې پر مهال به لستوڼی پر خوله ایږدي.
٩. په لومړۍ او دوهمه ناسته کي به هغه التحيات وايي چي له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه نقل سوې ده.
١٠. یوازې په وترو کي به اللهم انا نستعينک وايي.

د لمانځه فاسدوونکي

که د لمانځه په بهیر کي په لاندي شیانو کي یو شی منځ ته راغی لمونځ فاسدېږي:

١. که د لمانځه له شرطو څخه یو شرط پاته سي.
٢. که د لمانځه له داخلي فرضو (رکنونو) څخه یو فرض پاته سي.
٣. که دلمانځه په بهیر کي خبري وکړي، قصدي خبري او په سهوه خبري یو حکم لري.
۴. که په لمانځه کي داسي دعا وکړي چي د خلکو خبرو ته ورته وي د سازي په توګه ووایي: اې الله! ما ته فلانۍ ښځه په نکاح راکړه، ما ته سبب راکړه.

۵. کله چې یو چا ته سلام ووایي، یا د سلام جواب ووایي. یا لاسي روغبړ وکړي په دې هکله قصد او سهوه یو حکم لري. که د سلام جواب په اشاره سره وي لمونځ فاسد نه ګرځي.

٦. کله چې په لمانځه کې عمل کثیر تر سره کړي[22].

۷. کله چې سینه د قبلې له لوري څخه وګرځوي[23].

۸. کله چې خوراک، څښاک وکړي فرق نه کوي که خوړل سوی او څښل سوی شی لږ وي.

۹. کله چې په غاښو کې بند سوی شی د نخود په اندازه وي وخوړل سي.

۱۰. کله چې بې له اړتیا غاړې تازه کړي (ستونی پاک کړي).

۱۱. کله چې آه اوه او څګېروی وکړي دا هغه مهال که دغه آه او فریاد د الله له بېرې نه وي. له دې حکم څخه ناروغ وتلی دئ ځکه ناروغ وس نه لري چې خپل څګېروی ودروي.

۱۲. کله چې په لوړ آواز وژاړي، له درد او معصیت څخه لمونځ فاسدېږي، خو که ژړا د الله له بېرې، د جنت او دوږخ له یادېدو څخه وي، لمونځ فاسد نه ګرځي.

۱۳. کله چې د یوې رکوع په اندازه د لمونځ کوونکي عورت ښکاره پاته سي.

۱۴. کله چې د لمونځ کوونکي پر بدن، کالیو یا د لمانځه پر ځای مرداري موجوده وي.

۱۵. که لمونځ کوونکی لېونی سو لمونځ فاسد دئ.

۱٦. که لمونځ کوونکی بې سده (بې هوښه) سو لمونځ فاسد دئ.

۱۷. که د سهار د لمانځه پر مهال لمر راوختی لمونځ فاسد دئ.

---

[22] عمل کثیر دا دئ چې کتوونکی غالب ګمان کوي چې دغه لمونځ کوونکي په لمانځه کې نه دئ.

۱۸. که د اختر په لمانځه کي لمر ترسره او ښتی (زوال ته ورسېدی) لمونځ فاسد دئ.
۱۹. که د جمعې د لمانځه پر مهال د مازیګر وخت داخل سو لمونځ فاسد دئ.
۲۰. که لمونځ کوونکي تیمم وهلی وو اوس ئې اوبه پیدا کړې، د استعمالولو قدرت ئې درلودی لمونځ فاسد دئ.
۲۱. که د لمونځ کوونکي یاد بل چا په کړنه او دس مات سي لمونځ فاسد دئ.
۲۲. کله چي د الله اکبر همزه کش کړي مد ور کړي، لمونځ فاسد دئ.
۲۳. کله چي د قرآن له پاڼو څخه قرائت ووایي لمونځ فاسد دئ.
۲۴. کله چي د خوب په حالت کي د لمانځه یو رکن ادا کړي د بیرته ویښېدو پر مهال ئې بیرته راونه ګرځوي لمونځ فاسد دئ.
۲۵. که پر لمونځ کوونکي تر پنځه لمونځو کم قضایي لمونځونه پاته وي اوس ئې د لمانځه په بهیر کي یاد سي لمونځ فاسد دئ.
۲٦. که امام داسي څوک خلیفه وګرځوي چي د خلافت وړتیا ونه لري لمونځ فاسد دئ.
۲۷. کله چي لمونځ کوونکی ګومان وکړي چي ما ته بې اودسي پېښه سوه له مسجد څخه ووزي تر صفونو تېر سي یا د مسجد تر پایو تېر سي لمونځ فاسد دئ.
۲۸. کله چي په لمانځه کي داسي وخاندي چي اواز ولري لمونځ فاسد دئ.
۲۹. کله چي د لمانځه په منځ کي ئې موزه وخېژي لمونځ فاسد دئ.
۳۰. که مقتدي تر امام یو رکن داسي مخکي وکړ لکه ورسره شریک چي نه وي. د ساري په توګه مقتدي تر امام مخکي رکوع وکړه، له رکوع څخه تر امام مخکي سر پورته کړي بیرته رکوع ته ونه ګرځي لمونځ فاسد دئ.
۳۱. د لمانځه په منځ کي ئې ښځي ته وکتل جنابت ورپېښ سو یا د فکر کولو له امله ناولی سو لمونځ فاسد دئ.

هغه څه چې لمونځ نه فاسدوي

لاندي شيان لمونځ نه فاسدوي:

١. کله چې په سهو سلام وګرځوي.
٢. کله چې يو څوک د ده مخ ته تېر سي.
٣. کله چې په غاښونو کې بند شی وخوړل سي اندازه ئې تر يوه نخود کمه وي.
۴. کله چې يو ليک ته وګوري، خو وه ئې نه فهموي.

هغه څه چې په لمانځه کې مکروه دي

لاندي کارونه په لمانځه کې مکروه دي، بايد ډېره ځني وسي تر څو په لمانځه کي کمی را نه سي:

١. د لمانځه سنت کار قصداً پرېښوول.
٢. په کاليو او بدن لوبي کول.
٣. په هغه خوارو کاليو کې لمونځ کول چې د درنو خلکو په مخ کې هغه ډول کالي نه اغوندي.
۴. په لمانځه کې شي ته تکيه وهل.
۵. بې له اړتيا چپه او راسته خوا ته غاړه ګرځول.
٦. په داسي ډول لمونځ کول چې انسان ئې مخ ته ناست وي.
٧. کله چې د صحرا ګښت ضرورت وي (او دس د روند وي).
٨. د بل چا په ځمکه کې د هغه له خوښي چپه لمونځ کول.

۹. اورته مخامخ لمونځ کول، یا داسي تنور ته لمونځ کول چي اور پکښي بل وي.

۱۰. په سپک ځای لکه حمام او تشناب کي لمونځ کول.

۱۱. پرلاري لمونځ کول.

۱۲. په هدیره کي لمونځ کول.

۱۳. مرداری ته نژدې لمونځ کول.

۱۴. د مرداری د هغې اندازې سره لمونځ کول چي معاف وي، (لږ وي) او عذر موجود نه وي.

۱۵. په هغه کالیو کي لمونځ کول چي د ساه لرونکو موجوداتو تصویر ولري.

۱٦. په هغه ځای کي لمونځ کول چي تصویر پکښي موجود وي. تصویر که لوړ، کښته او مخته وي یو حکم لري[٢٤].

۱۷. په ګوتو تکان کول.

۱۸. ګوتي سره بندول.

۱۹. بې له عذره چارزانو کښېناستل.

۲۰. پر ورنو کښېناستل.

۲۱. په سجده کي مړوندونه پر مځکه ایښوول.

۲۲. پر تشو باندي لاسونه نیول.

۲۳. له مړوندو څخه لستوڼي پورته کول.

۲۴. یوازي په یوه پرتوګ کي لمونځ کول او حال دا چي د قمیص اغوستلو وس ولري.

۲۵. بې فایدې او بې له عذر لوڅ سر لمونځ کول[٢٥].

۲٦. په صف کي ځای موجود وي خو سړی تر شا ودرېږي.

---

[٢٤] که تصویر دومره کوچنی دي چي ولاړ سړی ئې نه سي سهي کولای، یا ئې سر پرې وي، یا د بې روحه شی تصویر وي لمونځ مکروه نه دئ.

[٢٥] که عذر ولري او یا د عاجزی له امله په لوڅ سر لمونځ وسي مکروه نه دئ

۲۷. تسبیحات او ایاتونه په ګوتو شمېرل.

۲۸. د لمانځه په بهیر کي له مخ څخه هغه خاوره پاکول چي ده ته تکلیف نه رسوي.

۲۹. بې له عذره یوازي پر تندي سجده کول.

۳۰. که وړې وي د دوړې په وړاندي لمونځ کول.

۳۱. د لمانځه له پاره داسي یو سورت ټاکل چي په لمانځه کي له دې سورت څخه چپه بل سورت نه وایي.

۳۲. که د سرې سورتونه یاد وي د فرضي لمانځه په دوو لومړیو رکعتو کي یو سورت مکرر ویل.

۳۳. په قصدي توګه په فرضي لمونځو کي د سورتونو د ترتیب څخه مخالف سورتونه ویل.

۳۴. دوهم رکعت تر لومړي رکعت ډېر اوږدول.

۳۵. په سجده او نورو کي د ګوتو سرونه د قبلې څخه بلي خوا ته ګرځول.

۳۶. د لنګوټې پر وَل یا د ساه لرونکي شي پر تصویر سجده کول.

۳۷. په فرضي لمانځه کي دوه داسي سورتونه لوستل چي په منځ کي یو کوچنی سورت پرېږدي. د بېلګي په توګه په لومړي رکعت کي التکاثر سورت ووایي په دوهم رکعت کي هُمَزة سورت ووایي، خو په منځ کي العصر سورت پرېږدي.

۳۸. په رکوع کي لاسونه پر زنګنو نه ایښوول.

۳۹. د التحیات پر مهال پر ورنو لاسونه نه ایښوول همدا ډول د دوو سجدو تر منځ لاسونه پر ورنو نه ایښوول.

۴۰. اروږمی کښل. که اروږمی غلبه وکړه د راسته لاس چپه خوا دي پر خوله کښېږدي.

۴۱. په اشاره د سلام جواب ورکول.

۴۲. شپږه نیول او وژل.

۴۳. په داسي حال کي لمونځ کول چي ورېښتان ئې د مخ او شا لوري ته ترلي وي.

۴۴. په داسي حال کي لمونځ کول چي سر ئې په دسمال ترلی وي، د سر منځ ئې لوڅ پرې ایښی وي.

۴۵. د رکوع او سجدې پر مهال کالي را ټولول تر څو په خاورو ککړ نه سي.

۴٦. جامه (دوبټه، صدری، چپنه) پر ځان ځړول چي یوه څنډه ئې پر ده پرته وي بله څنډه ئې لاندي ځړېږي.

۴۷. پرتوګ، لنګ د و مره کښته کول چي بجلکي پټي کړي.

۴۸. قرائت بشپړ سوی نه وي رکوع ته ولاړ سي هلته په رکوع کي قرائت پوره کړي.

۴۹. بې له عذره امام په پوره ډول په محراب کي دننه درېدل[٢٦].

۵۰. چي امام یو شرعي ګز یوازي پر لوړ ځای، مقتدیان کښته ولاړ وي لمونځ مکروه دئ، که یو مقتدی هلته لوړ ورسره ولاړ وي بیا پروا نه لري لمونځ مکروه نه دئ.

۵۱. بې فایدې سترګي پټول[٢٧].

۵۲. د لمانځه پر مهال اسمان ته کتل.

هغه څه چي په لمانځه کي مکروه نه دي

لاندي کارونه په لمانځه کي مکروه نه دي:

۱. یوازي سترګي شا و خوا اړول چي مخ ورسره و نه ګرځول سي.

[٢٦] که امام له محراب څخه دباندي وي سجده په محراب کي کوي، یا د ځای د تنګوالي له امله دننه په محراب کي ودرېږي پروا نه لري.

[٢٧] که سترګي د ډېري عاجزی له امله پټي کړي مکروه نه دئ.

۲. قرآن ته مخامخ لمونځ کول.
۳. د هغه سړي شا ته لمونځ کول چې خبري کوي.
۴. قنديل، څراغ ته مخامخ لمونځ کول.
۵. په نفلي لمانځه کې يو سورت مکرر ويل.
۶. کله چې له لمانځه څخه فارغه سي له تندي څخه خاشې او خاوره پاکول. که په لمانځه کې د سړي ذهن په مصروفېدی هم ئې ليري کولای سي.
۷. د مار او يا لړم وژل که ئې له ضرر څخه بېرېدی.
۸. کالي له ځان څخه جلا کول تر څو د رکوع او سجدې پر مهال په بدن پوري ونه موښلي.
۹. پر هغه فرش لمونځ کول چې د ساه لرونکو تصوير ولري. خو سجده د تصوير پر ځای ونه کړي.
۱۰. راځېدلي توري ته مخامخ لمونځ کول.

د لمانځه د ادا کولو ډول

کله چې ته د لمونځ کولو اراده وکړې ودرېږه، خپل ورغوي د غوږو تر برابرۍ پورې پورته کړه، د لمانځه نيت وکړه بيا الله اکبر وو ايه.

وروسته راسته لاس پر چپه لاس تر نامه لاندي کښېږده، ځنګه مه پکښېنې کوه، وروسته په ټيټ اواز سُبحانَکَ اللهُمَ و بِحَمدِکَ و تَبارَکَ اسمُکَ و تَعَالی جَدُکَ ولااِلهَ غَيرُکَ. ووايه، بيا اَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْم [۲۸] او بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ

[۲۸] مقتدی به بسم الله او اعوذ بالله نه وايي، منفرد او امام به په ټولو رکعتونو کي تر الحمد الله مخکي بسم الله وايي.

الرَّحِيْم ووايه، وروسته د فاتحې سورت اَلحَمدُ لله ووايه، په پای کې له ځان سره پټ امين ووايه. بيا وروسته درې لنډ آياتونه ووايه، يو اوږد ايات هم کفايت کوي.

بيا د الله اکبر په ملتيا رکوع ته ولاړ سه، په داسې حال کې چې سر به دې د ورنو سره برابر وي زنګنونه دې په لاسو ونيسه، ګوتې دې خلاصې کړه، په رکوع کې درې واره سبحان ربی العظيم ووايه، وروسته د سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَه په ويلو سره سر پورته کړه، رَبَّنَا لَكَ الْحَمْد هم ورسره ووايه.

که سړی مقتدي وي (په امام پسې ولاړ وي) يوازې رَبَّنَا لَكَ الْحَمْد کفايت کوي[٢٩]. وروسته آرام ودرېږه، وروسته الله اکبر ووايه سجدې ته ولاړ سه.

زنګنونه پر مځکه کښېږده بيا لاسونه کښېږده، مخ د ورغوو په منځ کې پر مځکه کښېږده، په آرامۍ سجده وکړه، پزه او تندی ولګوه.

نس له ورنو[٣٠] څخه ليرې ولره، څنګلې له بغلو څخه ګوښه ولره. دا هغه مهال که ګڼه ګوڼه (ازدحام) نه وو، د خپلو لاسو او پښو ګوتې قبلې ته مخامخ کړه. په سجده کې درې واره سبحان ربی الاعلی ووايه. درې وارې کمه اندازه ده.

وروسته الله اکبر ووايه، له لومړۍ سجدې څخه سر پورته کړه، د دوو سجدو تر منځ سپکه آرامه ناسته وکړه، لاسونه پر ورنو کښېږده بيا الله اکبر ووايه بيا دوهمه سجده وکړه، کم تر کمه درې واره سبحان ربی الاعلی ووايه.

وروسته الله اکبر ووايه، پورته سه ودرېږه، پر مځکه لاسونه مه تکيه کوه، مه کښېنه لومړۍ رکعت بشپړ سو.

په دوهم رکعت کې هغه اعمال تر سره کړه چې په لومړي رکعت کې دې تر سره

---

[٢٩] امام به سميع الله لمن حمده وايي او مقتدي به ربنا لک الحمد وايي خو منفرد به دواړه وايي.

[٣٠] ښځه به خپل نس په ورنو پورې موښلوي.

کړي وه. دومره ده چي غوړو ته لاسونه مه پورته کوه، سبحانک اللهم مه پکښي وایه، اعوذبالله مه وایه.

کله چي له دوهم رکعت څخه فارغه سوې چپه پښه وغوړوه پر کښېنه، راسته پښه جګه ودروه، ګوتي ئې د قبلې لوري ته کړه. لاسونه پر ورنو کښېږده، ګوتي وغوړوه.

وروسته هغه التحیات ووایه چي له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه نقل سوې ده. دغه التحیات په دې ډول ده:

[اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَ الصَّلَوَاتُ وَ الطَّيِّبَاتُ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَ رَحْمَةُ اللهِ وَ بَرَكَاتُهُ. اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَي عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِيْنَ. اَشْهَدُ اَنْ لاَّ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُوْلُهُ.]

ژباړه: ژبنیز، بدني، مالي عبادتونه د الله له پاره دي، اې پیغمبره! پر تا دي د الله مهرباني او برکت وي. پر موږ او صالحو بندګانو دي د الله سلامتیا وي، زه شاهد یم چي یوازي یو الله د عبادت وړ دئ او محمد صلی الله علیه وسلم د الله بنده او رسول دئ.

د لااله پر مهال د شهادت ګوته پورته کړه، د الا الله پر مهال ګوته کښته کړه. که لمونځ دوه رکعتیز وي لکه د سهار لمونځ تر التحیات وروسته درود ووایه، درود په دې ډول دئ:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَي مُحَمَّدٍ وَ عَلَي آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَي اِبْرَاهِيْمَ وَ عَلَي آلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْد.

اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَي مُحَمَّدٍ وَ عَلَي آلِ مَحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَي اِبْراهِيْمَ وَ عَلَي آلِ اِبْراهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْد

ژباړه: اې الله! پر محمد صلی الله علیه وسلم او د ده پر کورنۍ رحم وکړه لکه پر ابراهیم علیه السلام

او د هغه پر کورنۍ چي دي رحم کړی وو، ته حمید او مجید ذات یې.

اې الله! پر محمد ﷺ برکت راوله د ده پر کورنۍ برکت راوله لکه پر ابراهیم علیه السلام او د هغه پر کورنۍ چي دي برکت راوستی وو ته حمید او مجید ذات یې.

وروسته داسي دعا وکړه چي په قران یا سنت کي راغلې وي.لکه اللهم ربنا اتنا فی الدنیا حسنة و فی الاخرة حسنة و قنا عذاب النار.

ژباړه: اې زموږ ربه! موږ ته په دنیا او آخرت کي ښکي نصیب کړه موږ د اور له عذاب څخه وساته.

وروسته دوه واره راسته طرف ته مخ وګرځوه السلام علیکم ورحمة الله ووایه بیا چپه طرف ته مخ وګرځوه السلام علیکم ورحمة الله ووایه په دواړو سلامو کي د موجوده لمونځ کوونکو، ملایکو او مسلمان پېرانانو نیت وکړه.

که لمونځ درې رکعتیزه یا څلور رکعتیزه وي په لومړي ناسته کي تر التحیات زیاتوالی مه کوه، بلکي کله چي له التحیات څخه فارغه سې الله اکبر ووایه ولاړ سه په دریم رکعت یوازي فاتحه سورت ووایه لکه د ماښام لمونځ.

که لمونځ څلور رکعتیزه وي لکه د ماپښین یا مازدیګر لمونځ په دوو اخیرو رکعتو کي یوازي الحمدلله ووایه.

رکوع او سجده وکړه وروسته په پای کي کښېنه التحیات، درود او دعا ووایه بیان ئې تېر سو.

د جماعت د لمانځه فضیلت

الله ﷻ ویلي دي: وَٱرۡكَعُواْ مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ﴿٤٣﴾ [البقره: ۴۳]

د رکوع کوونکو سره رکوع وکړئ.

رسول اکرم ﷺ ويلي دي:

(صَلٰوةُ الجَمَاعةِ تَفضُلُ الصلوة الفذِ بِسَبعٍ وَ عِشرِينَ دَرَجَةً(۳۱))

پر يوازي لمانځه د جماعت لمونځ اووه ويشت درجې ثواب لري.

رسول عليه السلام د خپل ژوند په اوږدو کي پر جماعت همېشه توب کړی وو، نادر وخت که ئې پرې ايښی وي، که نه په ناروغی کي هم جماعت ته حاضرېدی.

اصحابو پر جماعت ټينګار کاوه، يوازي عذر لرونکي يا هغه منافق به جماعت ته نه حاضرېدی چي منافقت به ئې ښکاره وو.

له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت نقل سوی دئ، چي:

موږ داسي ګڼل چي معلوم الحاله منافق او ناروغ د جماعت لمانځه ته نه حاضرېږي. ځيني وخت به ناروغ پر دوو کسانو تکيه کړې وه جماعت ته به حاضر سو.

ده وويل: رسول عليه السلام موږ ته د هدايت سنتونه ښوولي وه په هغوی کي دا هم وه چي بايد لمونځ په هغه مسجد کي ادا کړل سي چي اذان پکښې کېږي.

جماعت هغه تړاو دئ چي د مقتدي او امام تر منځ موجود وي، جماعت هغه مهال ادا کېږي چي له امامه چپه يو کس بل موجود وي، خو د جمعې د لمانځه له پاره يو کس کفايت نه کوي.

د جمعې له پاره له امامه چپه درې کسان نور ضروري دي.

---

(۳۱) رواه مسلم.

د جماعت د لمانځه حکم

د نارینه وو له پاره د پنځګونو لمونځو له پاره جماعت دومره ټینګ سنت دئ چي واجب ته ورته دئ.

یوازي د شرعي عذر پر مهال جماعت پرېښوول پروا نه لري. که څوک بې له عذره د جماعت پرېښوولو عادت ولري ګناه کار دئ. د جمعې او اختر د لمانځه له پاره جماعت شرط دئ. بې له جماعته نه سهي کېږي.

د تراویح او د لمر د تورېدو د لمونځو له پاره جماعت موکد کفایي سنت دئ. د روژې په میاشت کي د وترو له پاره جماعت مستحب دئ. بې له روژې په دوامداره توګه وتر په جماعت کول تنزیهي مکروه دئ. که یو او دوه واره ئې په جماعت ادا کړي پروا نه لري.

که د نفلي لمانځه د جماعت له پاره خلک راوغوښتل سي بیا په جماعت وسي مکروه دئ، خو که خلک خپله جمع سوی وه بې له راغوښتلو او اعلان څخه ئې نفل په جماعت وکړل، دغه جماعت بې له اذان او اقامت څخه وو نو مکروه نه دئ.

د کلي کوم مسجد چي امام او اذان ولري دوهم جماعت پکښې مکروه دئ، دا هغه مهال که د کلي اوسېدونکو جماعت کړی وو.

خو که دوهم جماعت له لومړي جماعت څخه په جلا بڼه وسي د بېلګي په ډول د دوهم جماعت امام د لومړي امام له ځایه چپه پر بل ځای ودرېږي بیا مکروه نه دئ.

جماعت چا له پاره سنت دئ؟

په کومو کسانو کي چي لاندي شرطونه موجود وي جماعت د هغوی له پاره دومره ټینګ سنت دئ چي واجب ته ورته دئ:

۱. نارینه به وي، د ښځي له پاره سنت نه دئ.
۲. لوی به وي، د کوچني له پاره سنت نه دئ.
۳. عاقل به وي، د لېوني له پاره سنت نه دئ.
۴. عذر به نه لري، د معذور له پاره سنت نه دئ.
۵. ازاد به وي، د مریي له پاره سنت نه دئ. خو که ښځي، کوچني، لېوني، معذور او مریي لمونځ په جماعت ادا کړ لمونځ ئې سهي دئ الله ثواب ورکوي. •

د جماعت لمونځ څه مهال له ذمې اوړي؟

په لاندي عذرونو کي که یو موجود سي د جماعت لمونځ له ذمې اوړي:

۱. کله چي سخت باران وي.
۲. کله چي سخت یخ وي دا بېره موجوده وي که مسجد ته ولاړ سي ناروغه به سي یا به ئې ناروغي زیاته سي.
۳. کله چي پر لاري بېره موجوده وي.
۴. کله چي سخته تاریکه وي.
۵. کله چي د شپې له خوا سخت باد وي[۳۲].
٦. کله چي ناروغه وي.
۷. کله چي ړوند وي.
۸. که دومره بوډا وو چي مسجد ته د تللو وس ئې نه درلودی.
۹. کله چي د ناروغ په سرپرستۍ او پالني بوخت وي.

[۳۲] د ورځي له خوا سخت باد عذر نه دئ.

۱۰. کله چي بولو او صحرا کښت په تکليف کړی وي.
۱۱. کله چي په بندي خانه کي وي. فرق نه کوي که پر حق بندي وي که ناحقه بندي وي.
۱۲. يوه يا دواړي پښې ئې پرې وي.
۱۳. په داسي ناروغي اخته وي چي تګ ورته ستونزمن وي شل او ګوډ وي.
۱۴. ډوډۍ حاضره سي دی وږی وي.
۱۵. کله چي د سفر له پاره تياری نيسي.
۱۶. که دا بېره ورسره وي که په جماعت بوخت سم مال به مي ضايع سي.
۱۷. که دا بېره ورسره وي که په جماعت کولو بوخت سم رېل ګاډی يا طياره به راڅخه ولاړه سي.

د امامت د سهي کېدو شرطونه

د امامت د سهي کېدو له پاره لاندي شرطونه په کار دي:

۱. نارينه به وي، د ښځي امامت سهي نه دئ.
۲. مسلمان به وي، د کافر امامت سهي نه دئ.
۳. لوی به وي، د کوچني امامت سهي نه دئ.
۴. عاقل به وي، د لېوني امامت سهي نه دئ.
۵. دومره قرائت به ئې ياد وي چي د لمانځه له پاره ضروري دئ، د هغه چا امامت سهي نه دئ چي قرائت ويلای نه سي.
۶. د لمانځه شرطونه به پکښې پوره وي که پاک نه وي يا ئې عورت لوڅ وي او داسي نور امامت ئې سهي نه دئ.

۷. عذرونه به نه لري، لکه دوامداره پزه وینه کېدل او داسي نور.
۸. ژبه به ئې روغه وي حروف به سم تعبیرولای سي، د هغه چا امامت سهي نه دئ چي راء په لام اړوي، سین په ثاء اړوي او داسي نور.

د امامت له پاره تر ټولو ډېر څوک حقداره دئ؟

۱. پاچا او د ده نائب تر ټولو ډېر حقداره دي.
۲. په مسجد کي ټاکل سوی امام د دغه مسجد له پاره تر نورو حقداره دئ.
۳. د کور څښتن که د امامت وړتیا درلوده او جماعت په کور کي کېدی تر نورو حقداره دئ.
۴. که پاچا او نائب همدا ډول ټاکلی امام او د کور څښتن حاضر نه وي بیا هغه څوک د امامت ډېر حقداره دئ چي د لمانځه په احکامو ښه خبر وي.

په دوهمه درجه کي هغه څوک حقداره دئ چي ایاتونه ئې ډېر یاد وي او په احکامو پوه وي.

بیا چي تقوا ئې ډېره وي.

وروسته هغه څوک چي په عمر مشر وي.

که په دې ټولو اوصافو کي سره برابر وي بیا هغه څوک حقداره دئ چي قوم ئې خوښ کړي.

که د قوم په منځ کي اختلاف راسي بیا هغه څوک حقداره دئ چي د قوم ډېر کسان ئې خوښ کړي.

که له حقداره چپه بل څوک دمخه سي ګناه کار دئ.

هغه کسان چې امامت ئې مکروه دئ

۱. د فاسق امامت.

۲. د بدعتي امامت.

۳. د ړانده امامت، که په موجوده خلکو کې دی تر نورو غوره وي بیا مکروه نه دئ.

۴. د ناپوه امامت مکروه دئ فرق نه کوي که صحرایي وي که وطني وي حکم ئې یو دئ.

۵. د هغه چا امامت مکروه دئ چې د خلکو له خوا د یوه کمي په وجه کرکه ځني کیږي (خوښ ئې نه وي).

٦. تر ټاکلي اندازې د جماعت اوږدول مکروه دي.

۷. یوازې د ښځو جماعت مکروه دئ. که بیا هم دوی جماعت کاوه امام به ئې په منځ کې دریږي.

۸. په اوسنۍ زمانه کې ښځو ته مکروه ده چې جماعت ته ولاړې سي، ځکه فتنې ډېرې دي.

د مقتدي د دریدو ځای او د صفونو ترتیب

که یو امام یو مقتدي وي، مقتدي دې د امام راسته اړخ ته ودریږي تر امام دې لږ شا ته سي.

که د امام سره دوه یا ډېر کسان وي ټول دې د امام تر شا ودریږي.

که د امام سره یو لوی یو کوچنی وي هم دې تر شا ودریږي.

که نارینه، ښځینه، کوچنیان او نرښځیان ټول موجود وي په لومړي صف کې دې نارینه، په دوهم صف کې دې کوچنیان، وروسته نرښځیان بیا دې ښځې

ودرېږي.

ښه دا ده چي غوره خلک په لومړي کتار کي ودرېږي تر څو که اړتيا پيدا سوه د امام خلافت وکړي.

که په خلکو کي يوازي يو کوچنی موجود وو، د لويانو په صف کي دي ودرېږي.

که کوچنيان ډېر وه تر لويانو وروسته دي صف جوړ کړي، د نارينه وو صف دي نه پوره کوي.

که يو څوک راغی امام پر رکوع وو په صف کي ځای موجود وو راغلی سړی دي د صف دباندي په لمانځه کي نه داخلېږي بلکي په صف کي دي داخل سي وروسته دي لمونځ پيل کړي که رکعت څني تېر سي پروا نه لري.

د اقتداء کولو د سهي کېدو شرطونه

دلاندي شرطو له امله په امام پسي اقتداء سهي کېږي:

۱. د لومړي الله اکبر پر مهال به د امام د متابعت نيت کوي.

۲. کم تر کمه به د دوو پوندو په اندازه به امام تر مقتدي مخکي وي.

۳. لمانځه ته په کتو به د مقتدي لمونځ د امام تر لمانځه قوي نه وي، نو همدا وجه ده چي که امام نفلي مقتدي فرضي لمونځ کاوه اقتداء سهي نه ده، خو که امام فرضي او مقتدي نفلي لمونځ کاوه اقتداء سهي ده.

۴. امام او مقتدي دواړه به د يوه وخت لمونځ کوي. د ساري په توګه که امام د ماپښين مقتدي د مازيګر لمونځ کاوه اقتداء سهي نه ده.

۵. د امام او مقتدي تر منځ به د ښځو صف نه وي.

۶. د امام او مقتدي تر منځ به دومره لويه وياله نه وي چي کوچنۍ کښتۍ

پکښې چلېږي.

۷. د امام او مقتدي تر منځ به دومره پراخ سړک نه وي چې موټر او کجاوه پکښې تېرېدای سي.

۸. د امام او مقتدي تر منځ به داسي شی موجود نه وي چې د امام انتقالات (رکوع، سجده او نورو ته تلل) مقتدي ته معلوم نه سي.

د هغه چا اقتداء چي اودس ولري په هغه چا پسي سهي کېږي چي تیمم ئې وهلی وي.

د هغه چا اقتداء چي پښې ئې پرېولي وي په هغه چا پسې سهي ده چي پر موزو ئې مسح کړې وي.

د هغه چا اقتداء چي لمونځ په ولاړه کوي په هغه چا پسې روا ده چي لمونځ په ناسته کوي.

د هغه چا اقتداء چي د ملا تیر ئې سیده وي په هغه چا پسې روا ده چي د ملا تیر ئې کوږ وي.

څوک چي لمونځ په اشاره کوي اقتداء ئې په بل اشاره کوونکي پسې سهي ده.

که د یوه سبب په وجه د امام لمونځ فاسد سي د مقتدیانو لمونځ هم فاسد دئ.

پر امام واجب ده چي د خپل لمانځه د فاسدوالي اعلان به کوي مقتدیان به خبروي تر څو هغوی لمونځ را وګرځوي.

مقتدي به څه مهال د امام متابعت کوي څه مهال به ئې نه کوي؟

که امام دریم رکعت ته پورته سو، مقتدي التحیات خلاصه کړې نه وه پر مقتدي ذ امام متابعت لازم نه دئ، التحیات دي بشپړه کړي.

که امام سلام وګرځاوه مقتدي التحیات خلاصه کړې نه وه پر مقتدي د امام متابعت لازم نه دئ التحیات دي بشپړه کړي.

که امام یوې زایدې سجدې ته ولاړ ی پر مقتدي متابعت لازم نه دئ.

که امام تر اخیري ناستي وروسته په سهوه ولاړ سو مقتدي دي متابعت نه کوي.

که امام زاید رکعت وکړ سجده ئې وکړه، مقتدي دي متابعت نه کوي یوازي دي سلام وګرځوي.

که امام د آخري ناستي پر مهال په سهوه ولاړ سو مقتدي دي فتح ورکړي تر څو امام په خپلي سهوي پوه سي.

مقتدي دي منتظر سي تر څو امام کښېناستو ته راوګرځي، که امام راونه ګرځي د پنځم رکعت له پاره سجده وکړي مقتدي دي په یوازي توګه سلام وګرځوي.

که مقتدي سلام وګرځاوه امام لا تر اوسه د پنځم رکعت له پاره سجده نه وه کړې د مقتدي لمونځ له منځه ځي (فاسد ګرځي).

که امام له رکوع یا سجدې څخه سر پورته کړ مقتدي درې واره تسبیح پوره کړي نه وه مقتدي به د امام متابعت کوي، تسبیحات دي پرېږدي.

مقتدي ته مکروه د چي تر امام مخکي سلام وګرځوي. که امام التحیات پوره کړې نه وي مقتدي سلام وګرځاوه د مقتدي لمونځ فاسد ګرځي.

د سُترې احکام

رسول ﷺ ویلي دي: اذا صَلَّی احَدُکُم فَلیُصَلِ الی سُترَةٍ ولیَدنُ مِنها)[۲۳]

"کله چي په تاسي کي یو څوک لمونځ کوي مخ ته دي سُتره وذروي، سُترې ته دي

---

[۲۳] رواه ابو داؤد.

نژدې ودرېږي".

سُتره هغه شی دئ چې لمونځ کوونکی ئې د لمانځه پر مهال خپل مخ ته دروي، یا یو لرگی وي او یا یو بل داسې شی چې نېزه غوندې وي.

سُتره ددې لپاره ده تر څو یو تېرېدونکی دده لمانځه ته زیان ونه رسوي.

که د خلکو تګ راتګ زیات وي ښه دا ده چې امام خپل مخ ته سُتره ودروي.

مقتدي اړنه دئ چې ستره ودروي ځکه د امام ستره د ده له پاره هم کفایت کوي.

لمونځ کوونکي دې سترې ته نژدې ودرېږي.

ښه دا ده چې ستره د لمونځ کوونکي د چپه، یا راسته اوږې پر برابره وي، باید خاص د مخ پر برابر نه وي. شرط دا دئ چې ستره به یو شرعي گز اوږده د یوې گوتې په اندازه پنډه وي. دا ئې کمه اندازه ده که تر دې زیاته وي هم کفایت کوي.

د لمونځ کوونکي مخ ته د تېرېدو احکام

روا نه ده چې د لمونځ کوونکي د مخ په خوا کې د سجدې له ځایه تر قدمو پورې سړی تېر سي. دا هغه مهال که ئې په لوی مسجد یا پر دښت لمونځ کاوه.

که سړي په کوچني مسجد یا خونه کې لمونځ کاوه روا نه ده چې د ده د قدمو څخه د قبلې خوا ته تر پراته دېوال پورې سړی تېر سي.

سړي ته روا نه ده چې د ازدحام (گڼي گوڼې) په ځای کې بې له سترې لمونځ وکړي.

که یو څوک د لمونځ کوونکي مخ ته تېرېدی لمونځ کوونکي ته روا ده چې د سبحان الله په ویلو یا په اشاره کولو د هغه مخنیوی وکړي. روا ده چې د قرائت په لوړ اواز ویلو هغه پوه کړي. د لاس په ذریعه ئې مخنیوی نه سي کولای.

ښځه دې د لاس په ټکولو او اشاره کولو مخنیوی وکړي. ښځي ته روا نه ده چې د قرائت په زوره ویلو سره د سړي مخنیوی وکړي.

وتر درې رکعته دي، په پای کې يو سلام لري.

د ماخستن تر سنتو وروسته وتر ادا کېږي. څوک چې د ولاړې وس ولري په ناسته وتر ورته روا نه دي. که عذر موجود نه وي د سپرتيا پر مهال وتر کولای نه سي. واجب ده چې د نفلي لمونځو غوندي په ټولو رکعتو کې الحمدلله او سورت وويل سي.

تر دوه رکعتو وروسته دي کښېني التحيات دي ووايي بيا دي درېيم رکعت ته ولاړ سي، سبحانک اللهم او اعوذبالله دي نه وايي.

کله چې په درېيم رکعت کې له سورت ويلو څخه فارغه سي لاسونه دي د غوږو د برابرۍ پورې پورته کړي.

د پورته کولو دول ئې داسي دئ لکه د لومړي الله اکبر پر مهال چې دئ.

بيا دي د رکوع څخه مخکې په ولاړه اللهم انا ووايي.

په ټول کال کې په وترو کې اللهم انا لوستل واجب ده. امام، مقتدي د جماعت او انفرادي لمنځونو کې اللهم انا په پټه سره بايد وويل سي.

سنت دا دئ چې هغه اللهم انا وويل سي چې عبدالله بن مسعود ﷺ ئې روايت کړی دئ چې هغه په دې ډول ده:

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْتَعِيْنُكَ وَ نَسْتَغْفِرُكَ وَ نُؤْمِنُ بِكَ وَ نَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَ نُثْنِيْ عَلَيْكَ الْخَيْرَ، وَنَشْكُرُكَ وَ لَانَكْفُرُكَ، وَ نَخْلَعُ وَ نَتْرُكُ مَنْ يَّفْجُرُكَ.

اَللّٰهُمَّ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ لَكَ نُصَلِّيْ وَنَسْجُدُ وَ اِلَيْكَ نَسْعٰي وَ نَحْفِدُ، نَرْجُوْ رَحْمَتَكَ وَ نَخْشٰي عَذَابَكَ اِنَّ عَذَابَكَ بِالْكُفَّارِ مُلْحِقٌ.

ژباړه: اې الله! موږ ستا څخه مرسته غواړو، ستا څخه بخښنه غواړو، پر تا ايمان لرو، پر تا توکل کوو، ستا ستاينه کوو، ستا شکر کوو، ناشکري نه کوو، له هغه چا څخه ګوښه کېږو چې ستا نافرماني کوي.

اې الله! يوازي ستا عبادت کوو، يوازي ستا له پاره لمونځ کوو، سجده کوو، تا ته درځو، درځغلو، ستا د رحمت هيله لرو، ستا د عذاب څخه ېره لرو، رښتيا ستا عذاب په کافرانو پوري نښلېدونکی دئ.

څوک چي اللهم انا ويلای نه سي اللهم رَبَّنَا اتِنَا في الدُنيَا حَسَنَةً و فِي الآخِرَةِ حَسَنَةً و قِنا عَذَابَ النَارِ.

دي ووای، يا دي درې واره اللهم اغفرلي ووايي. يا دي درې واره يا رب ووايي.

که د لمونځ کوونکي اللهم انا هېره سوه، په رکوع کي ئې ياده سوه په رکوع کي دې نه وايي. بيرته دي ولاړ ي ته نه راګرځي تر څو اللهم انا ووايي. بلکي تر سلام وروسته دي د سهوي سجده وکړي ځکه واجب کار ئې په هېره پرې ايښی دئ.

که تر رکوع وروسته ئې ياده سي همداسي ده. که فرضاً تر رکوع وروسته اللهم انا ووايي رکوع دي نه راګرځوي بلکي په پای کي دي د سهوي سجده وکړي ځکه واجب کار ئې وځنډاوه (په خپل ځای کي ئې ادا نه کړ). که امام رکوع ته ولاړ ي، مقتدي اللهم انا خلاصه کړې نه وه د امام متابعت دي نه کوي.

بلکي اللهم انا دي بشپړه کړي وروسته دي په رکوع کي ورسره شريک سي. که ېرېدی چي رکوع به تېره سي اللهم انا دي پرېږدي رکوع ته دي ورسره ولاړ سي.

له وترو چپه په نورو لمونځو کي يوازي هغه مهال اللهم انا ويل کېږي چي غميزه پېښه وي. د غميزي پر مهال يوازي امام ته سنت ده چي کله له رکوع څخه راپورته سي دعا قنوت دي ووايي. د غميزي پر مهال دغه دعا قنوت ويل کېږي:

اللهُمَ اهدِنابفَضلِکَ فِيمَن هَدَيتَ و عَافِنَا فِيمَن عَافَيتَ و تَوَلَنَا فِيمَن تَوَلَيتَ و بَارِک لَنا فِيمَا اعطَيتَ و قِنَا شَرَ مَا قَضَيتَ فَانَکَ تَقضَی و لا يُقضٰی عَلَيکَ انه لاَ يَذِلُ مَن وَالَيتَ ولاَ يَعِزُ مَن عَادَيتَ تَبَارَکتَ رَبَنَا و تَعَالَيتَ و

صلی اللّٰہ علی سَیِدِنَا مُحَمَدٍ و آلِه و صَحبه و سَلمَ.

ژباړه: اې الله! موږ ته د خپل فضل له امله د هغه چا په ډله کې هدایت وکړه چې تا هدایت ورکړی دئ. د هغه چا په ډله کې زموږ پالنه وکړه چې تا ئې پالنه کړې ده. په هغه څه کې برکت واچوه چې تا موږ ته راکړي دي. د هغه څه له شره مو خوندي کړه چې تا ئې پرېکړه کړې ده. پرېکړه ته کوې ستا په وړاندې پرېکړه نه سي کېدلای، هغه څوک نه خوارېږي چې ستا سره دوستي ولري. هغه څوک نه غالبه کېږي چې ستا سره دښمني ولري.

اې زموږ ربه! ته مبارک یې ته لوړ یې، د الله ﷻ رحم دې پر محمد ﷺ او د ده پر کورنۍ او اصحابو وي.

کله چې مسبوق خپل امام ته د دریم رکعت په رکوع کې ځان ورساوه په حکمي ډول د دعا قنوت رسوونکی ګڼل کېږي. کله چې وروسته تېر سوي رکعتونه راګرځوي، دعا قنوت دې نه وایي. د روژې په میاشت کې چې په جماعت وتر وکړي تر هغه فضیلت لري، چې د شپې په وروستي برخه کې ئې یوازې کوي، د روژې چپه وتر په جماعت کول مکروه دئ.

سنت لمونځونه

سنت هغه لمونځونه دي چې رسول ﷺ پر فرضو زیات کړي دي. تر څو الله ﷻ ته ځان نژدې کړي.

او رسول ﷺ په ټینګار سره کړي وي خو ځیني وخت ئې پرې ایښي وي کوم لمونځونه چې رسول ﷺ د فرضو تر څنګ په ټینګار سره کړي دي موکد سنت دئ.

هغه لمونځونه چې ځیني وخت ئې کړي وي مستحب او غیر موکد سنت دئ.

هغه لمنځونه چې موکد سنت دي

۱. د سهار تر فرضو مخکې دوه رکعته.
۲. د ماپښین تر فرضو مخکې څلور رکعته په یوه سلام.
۳. د ماپښین تر فرضو وروسته دوه رکعته.
۴. د ماښام تر فرضو وروسته دوه رکعته.
۵. د ماخستن تر فرضو وروسته دوه رکعته.
٦. څلور رکعته په یوه سلام د جمعې تر لمانځه مخکې.
۷. څلور رکعته د جمعې تر فرضو وروسته[۳۵].

هغه لمنځونه چې غیر موکد سنت دي

۱. د مازیګر تر فرضو مخکې څلور رکعته.
۲. د ماښام تر فرضو وروسته شپږ رکعته.
۳. د ماخستن تر فرضو مخکې څلور رکعته.
۴. د ماخستن تر فرضو وروسته څلور رکعته.

سنت لمونځونه د فرضو غوندې دي خو په هر رکعت کې د فاتحې سورت سره بل سورت یو ځای کېږي. که سړي تر دوو رکعتو زیات نفل وکړه په وروستي کې ئې نه کښېناستی، د مکروه والي سره نفل سهي دي.
مکروه ده چې د ورځې لخوا په یوه سلام تر څلورو رکعتو زیات نفل وکړي،

---

[۳۵] امام ابو یوسف رحمة الله علیه ویلي دي: د جمعې تر فرضو وروسته شپږ رکعته سنت دي.

مکروه ده چي د شپې له خوا په یوه سلام تر اته رکعتو زیات نفل وکړي.
د امام اعظم رحمة الله علیه پر مسلک ښه دا ده چي د ورځي او شپې څلور رکعته نفل په یوه سلام وسي.
د یارانو (امام ابو یوسف، امام محمد) پر مسلک ښه دا ده چي د شپې له خوا دوه دوه رکعتونه د ورځي څلور څلور رکعتونه وسي.
په نفلي لمانځه کي ولاړه او قرائت اوږدول تر ډېرو رکعتو ډېر ثواب لري، نفل د شپې له خوا تر ورځي ډېر ثواب لري.

مستحب لمونځونه او شپه په ویښه تېرول

لومړی: څوک چي مسجد ته دننه سي تر ناستي مخکي دوه رکعته نفل کول مستحب دي، د تحیة المسجد (د مسجد سلام) په نوم یادېږي. که یو وار کښېني بیا دوه رکعته لمونځ وکړي هم پروا نه لري، که څوک فرضي یا بل لمونځ مسجد ته تر دننه کېدو وروسته ادا کړي د تحیة المسجد نیت ونه لري دغه لمونځ د تحیة المسجد پر ځای درېږي.
کله چي سړی اودس تازه کړي، د اندامو تر وچېدو مخکي دوه رکعته لمونځ مستحب دئ، دغه لمونځ د تحیة الوضوء په نوم یادېږي. د څاښت پر مهال څلور رکعتونه مستحب دي. تر دوولسو رکعتو پوري ئې زیاتولای سي. دا د څاښتي لمونځ په نوم یادېږي.
د استخارې لمونځ دوه رکعته دئ، مستحب دئ، د حاجت لمونځ دوه رکعته دئ مستحب دئ. مستحبه ده چي د روژې د میاشتي وروستۍ لس شپې په ویښه تېري سي.
مستحبه ده چي د لوی او کوچني اختر شپه په ویښه تېره سي، عبادت پکښې

وسي. مستحبه ده چي د لوی اختر د میاشتي لومړۍ لس شپې په ویښه تېره سي. مستحبه ده چي د برات شپه په ویښه تېره سي. خو په دغو پورتنیو شپو کي د دعوت پر ډول راټولېدنه مکروه ده، که بې دعوته سره راټول سي مکروه نه ده.

د لمانځه جدول

لمونځ	مخکي مؤکد سنت	مخکي غیر مؤکد سنت	فرض	وروسته مؤکد سنت	واجب	ملاحظات
سهار	۲	۰	۲	۰	۰	۰
ماپښین	۴	۰	۴	۲	۰	په سفر کي فرض دوه رکعتونه
ماځیگر	۰	۴	۴	۰	۰	په سفر کي فرض دوه رکعتونه
ماښام	۰	۰	۳	۲	۰	په سفر کي مکمل درې رکعتونه
ماخوستن	۰	۴	۴	۲	درې رکعته وتر	په سفر کي فرض دوه رکعتونه
جمعه	۴	۰	۲	۴	۰	تر فرضو مخکي خطبه
دوه اخترونه	۰	۰	۰	۰	د اختر لمونځ دوه رکعته	تر لمانځه وروسته خطبه
تراویح	۰	۰	۰	۲۰	۰	تراویح تر وترو مخکي دي

لمونځ په ناسته کول

څوک چي د ولاړي وس ولري په ناسته فرضي لمونځ ورته روا نه دئ. څوک چي د ولاړي وس ولري په ناسته واجب لمونځ ورته روا نه دئ. څوک چي د ولاړي وس ولري په ناسته نفلي لمونځ ورته روا دئ. خو نفل په ناستي کول نیم ثواب لري.

څوک چي د عذر له امله په ناسته لمونځ وکړي پوره ثواب ورکول کېږي. څوک چي په ناسته لمونځ کوي داسي به کښېني لکه د التحیات له پاره چي کښېني. روا ده چي سړی نفلي لمونځ په ولاړه پیل کړي په ناسته ئې بشپړ کړي.

د سپرتیا پر مهال لمونځ کول

د سپرتیا پر مهال (چي پر حیوان، موټر او بل شي سپور وي) فرضي لمونځ روا نه دئ، واجب لمونځ هم روا نه دئ.

همدا ډول وتر، نذري لمونځ او د هغه نفلي لمانځه قضا چي تر پیل کېدو وروسته فاسد سوی وي د سپرتیا پر مهال روا نه دئ.

که لمونځ کوونکی عذر ولري، د ساري په توګه ببرېدی که کښته سم دښمن به حمله راباندي وکړي یا به مي وحشي حیوان ووژني یا بله ستونزه موجوده وي د سپرتیا پر مهال (د حیوان پر شا) فرضي، نفلي، واجب او نور ټوله لمونځونه ورته روا دي.

که دی کښته سوی وای د بیرته سپرېدو وس ونه لري داسي څوک موجود نه وي چي دی پر حیوان سپور کړي ټوله لمونځونه د حیوان پر شا کولای سي.

موکده سنت د سپرتیا پر مهال ورته روا دي، خو د سهار سنت به لاندي کوي، ځکه د هغوی ټینګوالی خورا ډېر دئ.

کله چي دی پر حیوان سپور لمونځ کوي له ښاره دباندي وي هري خوا ته چي د حیوان مخ وي هغې خوا ته دي لمونځ کوي.

په کښتۍ کي لمونځ کول

د امام اعظم رحمة الله علیه پر مذهب بې له عذره روا ده چي په کښتۍ کي فرضي لمونځ په ناسته وسي. خو امام ابو یوسف رحمة الله علیه او امام محمد رحمة الله علیه ئې بې له عذره روا نه ګڼي. څوک چي د رکوع او سجدې وس ولري په کښتۍ کي لمونځ په اشاره کول ورته روا نه دئ.

که کښتۍ د دریاب په څنډه کي تړل سوې وي او لمونځ کوونکي د ولاړي وس ولري روا نه ده چي لمونځ په ناسته وکړي.

که چا وس نه درلودی چي له کښتۍ څخه کښته سي کښتۍ که تړل سوې وي که آزاده وي لمونځ پکښې روا دئ.

په ریل ګاډۍ او طیاره کي لمونځ کول

په ریل ګاډۍ او طیاره (الوتکي) کي په ناسته فرضي لمونځ روا دئ. فرق نه کوي که طیاره په هوا کي وي، ریل ګاډۍ روا نه وي دا د امام اعظم رحمة الله علیه مذهب دئ. خو ډېری علماء وایي یوازي هغه مهال په طیاره او ریل ګاډۍ کي په ناسته لمونځ روا دئ چي عذر موجود وي د بېلګي په توګه په ولاړه ئې سر ګرځېدی، یا ریل ګاډۍ داسي لړزه کول چي سړی پر لمانځه درېدلای نه سو.

که سړي په ولاړه لمونځ کاوه د دوو چوکیو تر منځ ولاړ وو سجده ئې پر چوکۍ

کول لمونځ روا دئ، خو په دې شرط که ده د ریل ګاډي پر لاندي فرش سجده نه سوای کولای.

که ریل ګاډی ولاړه وي د ټولو فقهاوو پر مسلک بې له عذره په ناسته لمونځ روا نه دئ. که طیاره پر مځکه ولاړه وي همداسي ده.

که قبلې ته مخامخ ئې لمونځ پیل کړ وروسته ریل ګاډی او طیاره بلې خوا ته وګرځېده د ده مخ بلې خوا ته سو که ده وس درلودی مخ ئې د قبلې خوا ته وګرځوي.

که ئې وس نه درلودی یا ورته معلومه نه وه چې ریل ګاډی او طیاره ګرځېدلې ده لمونځ ئې بې له ګرځېدني روا دئ.

د تراویحو لمونځ

رسول ﷺ ویلي دي: (مَن قَامَ رَمَضَان ءايمَاناً وَ احتِسَاباً غُفِرَلَهُ مَا تَقَدَمَ مِن ذَنبِهِ[۳٦])

څوک چي د روژې په میاشت کي د ایمانداری او ثواب له پاره د شپې لمونځ وکړي مخکني ګناهو نه ورته بخښل کېږي.

د تراویحو لمونځ پر نارینه او ښځینه وو موکد سنت دئ. د کلیوالو له پاره تراویح په جماعت کول سنت کفایي دئ[۳۷].

تراویح په لسو سلامونو شل رکعته دي.

د تراویحو وخت د ماخستن تر فرضو وروسته پیلېږي بیا تر سپېدو پوري.

---

(۳٦) رواه البخاري و مسلم.

(۳۷) کفایي سنت دا دي چي که ځیني کلیوال ئې په جماعت ادا کړي د نورو غاړي خلاصېږي، که ئې ټول پرېږدي د ټولو غاړي بندي دي.

ښه دا ده چي تراويح تر وتر مخکي وسي. روا ده چي وتر تر تراويحو مخکي وسي. ښه دا ده چي تراويح د شپې يوې دريمي ته وځنډول سي. د شپې نيمي ته که وځنډول سي هم ښه ده.

مکروه نه ده که تراويح د شپې په دوهمه نيمايي کي وسي. ښه دا ده چي تر هرو څلورو رکعتو وروسته د څلورو رکعتو په اندازه د راحت ناسته وسي (ځان هوسا کړي).

د پنځمي ترويحې (وروستي څلورو رکعتو) او وترو تر منځ ناسته هم مستحب ده.

په ټوله مياشت کي په تراويحو کي يو وار قرآن ختمول سنت دئ. د قوم د کسالت (سستۍ) له امله يو وار ختم نه پرېښوول کېږي. د قوم د سستۍ له امله په ناسته کي درود نه پرېښوول کېږي.

همدا ډول سبحانک اللهم او د رکوع او سجدې تسبيحات نه پرېښوول کېږي، تر درود وروسته دعا (اللهم ربنا) پرېښوول کېږي. ښه دا ده چي لنډه دعا وسي تر څو سنت پر ځای سي. د تراويحو قضا نه په جماعت نه يوازي راګرځول کېږي.

د مسافر لمونځ

الله ﷻ ويلي دي: وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي ٱلْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُوا۟ مِنَ ٱلصَّلَوٰةِ [النساء: ۱۰۱]

کله چي تاسي په مځکه کي سفر کوی، پر تاسي ګناه نسته چي لمونځ لنډ کړی.

بخاري او مسلم له انس رضي الله عنه څخه روايت کړی دئ وايي : خَرَجناَ مَعَ رَسُولِ الله صلي الله عليه وسلم مِن مَدِينَةِ إِلِي مَكة فَكَانَ يُصَلِي رَكعَتَينِ رَكعَتَينِ حَتي رَجَعنَا الَي المَدِينَةِ.

ترجمه: موږ د رسول ﷺ سره له مدینې څخه مکې ته ولاړو، رسول ﷺ تر هغه مهاله لمونځ دوه رکعته کوی تر څو بیرته مدینې ته راوګرځېدو.

د هغه سفر چې لمونځ پکښې لنډېږي او د روژې د میاشتې روژې نه پکښې نیول کېږي کمه اندازه ئې دا ده چې د کال په لنډو ورځو کې په پیاده تګ سره د درو ورځو مسافه وي، که څوک دغه ټاکلې مسافه په یوه ساعت کې پرې کړي د ساري په توګه په ریل ګاډی یا طیاره کې دغه مسافه ژر ووهي حکم نه بدلېږي، لمونځ لنډېږي.

پر مسافر د لمانځه لنډول واجب دي، که لمونځ بشپړ کړي ګناه کاره دئ. مسافر به د ماپښین، مازیګر او ماخستن فرض لمونځ لنډوي، دغه لمونځونه به د څلورو فرضو رکعتو پر ځای دوه فرض رکعته کوي. د سهار او ماښام لمونځ بشپړ ادا کېږي.

د سفر د نیت د سهي کېدو شرطونه

د سفر د نیت سهي کېدو له پاره درې شرطونه ضروري دي:

۱. هغه څوک چې د سفر نیت لري بالغ به وي. که کوچنی وو د لمانځه لنډول باندې واجب نه دي.

۲. د سفر نیت لرونکی به په خپل سفر کې خپلواک وي، که د بل داسې چا تابع وي چې د سفر نیت ئې نه وي کړي د لمانځه لنډول باندې واجب نه دي. همدا وجه ده چې که مېرمن د سفر نیت ولري مېړه ئې ونه لري د مېرمنې نیت اعتبار نه لري ځکه مېرمن د مېړه تابع ده. همدا ډول خادم او د ده سردار هم دغه حالت لري. همدا ډول که د پوځ قوماندان د سفر نیت ونه لري د پوځیانو نیت اغېز نه لري، ځکه پوځیان د خپل قوماندان تابع وي.

۳. د سفر مسافه به د درو ورځو د پیاده تګ څخه کمه نه وي[۳۸].

(۳۸) د سفر مسافه اووه اویا کیلو متره ګڼل سوې ده.

څه مهال لمونځ لنډېږي؟

لمونځ هغه مهال لنډېږي چې مسافر له کلي څخه ووزي له ابادیو تېر سي. همدا ډول هغه مهال لنډېږي چې له ښاره او د ښار له څنډو ووزي تش د سفر په نیت لمونځ نه لنډېږي.

هغه مهال لمونځ نه لنډېږي چې دی له کوره ووزي خو له ښاره او د ښار له څنډو تېر سوی نه وي.

په هر سفر کي لمونځ لنډېږي فرق نه کوي که سفر د حج، عمرې او جهاد او تجارت له پاره وي که د غلا له پاره وي.

که مسافر لمونځ څلور رکعته بشپړ کړ، د لومړیو دوو رکعتو وروسته کښېناستی لمونځ ئې روا دئ. دوه وروستي رکعتونه نفل ګرځي. خو دا ډول لمونځ مکروه دئ ځکه سلام له خپله ځایه وځنډېدی. که څلور رکعته وکړي د دوو لومړیو رکعتو وروسته ئې ناسته نه وه کړې، لمونځ روا نه دئ ځکه زموږ پر مسلک د لمانځه لنډول واجب دي اختیاري نه دي.

د لنډولو موده

مسافر دي تر هغه مهاله لنډ لمونځ لنډ کوي تر څو بیرته راګرځي ښار ته ننوزي. که په بل ښار او کلي کي د پنځلسو ورځو یا ډېرو ورځو نیت وکړي لمونځ به پوره کوي.

که تر پنځلسو ورځو کم نیت وکړي لمونځ به لنډ کوي. که نیت ونه کړي همداسي بې نیته څو کلونه پاته سي لمونځ به لنډ کوي.

په مقیم پسي د مسافر اقتداء کول

په مقیم پسي د مسافر اقتداء روا ده، څلور رکعته به پوره کوي. د امام متابعت به کوي. په مسافر پسي د مقیم اقتداء روا ده.

کله چي مسافر دوه رکعتونه ادا کړي مناسبه ده چي تر سلام ګرځولو وروسته ووايي: خپل لمونځ بشپړ کړئ زه مسافر یم. ښه دا ده چي دا خبره تر لمانځه مخکي او وروسته وکړي.

کله چي مقیم مقتدی پورته سي غواړي چي خپل لمونځ بشپړ کړي په ولاړه کي دي قرائت نه وايي بلکي بې له قرائته دي خپل لمونځ پوره کړي.

که په سفر کي څلور رکعتیزه لمونځ قضا سو قضا ئې دوه رکعته راګرځول کېږي فرق نه کوي که قضا په سفر کي راګرځوي که په خپل کور او د اقامت په ځای کي حکم یو دئ.

که د اقامت په ځای کي څلور رکعتیزه لمونځ پاته سو قضا ئې څلور رکعته راګرځول کېږي فرق نه کوي که قضا ئې په سفر کي راګرځوي که د اقامت په ځای کي وي حکم یو دئ.

د وطن ډولونه او احکام

اصلي وطن په اصلي وطن له منځه ځي.

که یو سړي خپل اصلي وطن پرېښوو ی بل وطن ته ولاړی هغه ئې د ځان له پاره وطن وګرځاوه، وروسته د یوه کار له پاره خپل پخواني وطن ته ولاړی لمونځ به لنډ کوي، ځکه اوس د ده له پاره وطن نه بلل کېږي.

د موقتي اوسېدني وطن د موقتي اوسېدني په وطن له منځه ځي.

د موقتي اوسېدني وطن هغه مهال هم له منځه ځي چې سړی ځني مسافر سي.

اصلي وطن هغه دئ چې د تل له پاره ئې د اوسېدني له پاره وټاکي فرق نه کوي که واده پکښې وکړي که نه. د اقامت وطن (د موقتي اوسېدني وطن) هغه ځای دئ چې د پنځلسو ورځو یا زیاتو نیت پکښې ولري.

د ناروغ لمونځ

الله ﷻ ويلي دي: لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَا [البقره: ۲۸٦]

الله نفس یوازي په هغه څه مکلف ګرځوي چې وس ئې ولري.

رسول ﷺ عمران بن حصین رضي الله عنه ته وویل: صَلِ قَائِماً فان لَم تَستَطِع فَقَاعِداً فان لَم تَستَطِيع فَعَلَي الجَنبِ تُؤمِيء ایمَاءً[۳۹].

لمونځ په ولاړه کوه، که طاقت و نه لرې په ناسته ئې کوه، که طاقت و نه لرې پر اړخ ئې کوه، اشاره کوه.

لمونځ نه پاته کېږي د ناروغۍ پر مهال هم نه پرېښوول کېږي، که څوک ناروغه وي طاقت نه لري چې لمونځ په ولاړه وکړي لمونځ دي په ناسته وکړي خو سجده او رکوع به کوي.

که د سخت درد او ستونزي له امله مریض درېدلای نه سي لمونځ دي په ناسته وکړي، رکوع او سجده دي کوي که د ناروغ سره بېره وي که لمونځ په ولاړه وکړم ناروغي به مي بېرته راوګرځي، یا به ناروغي نوره سخته سي یا به مي په ځنډ

[۳۹] رواه ابو داؤد.

روغتیا په برخه سي لمونځ دي په ناسته وکړي.

که څوک رکوع او سجده نه سي کولای په اشاره دې کوي، څوک چي رکوع او سجده په اشاره کوي د سجدې اشاره دي تر رکوع کښته کوي. که ئې کښته نه کړي لمونځ ئې روا نه دئ.

روا نه ده چي د سجدې له پاره یو شی مخ ته راپورته کړي، که څوک په ناسته لمونځ نه سي کولای پر شا دي پرېوزي پښې دي د قبلې خوا ته وغځوي، زنګنونه دي ودروي سر دي پر بالښت کښېږدي چي مخ ئې د قبلې طرف ته سي رکوع او سجده دي په اشاره کوي.

یا دي پر اړخ پرېوزي رکوع او سجده دي په اشاره کوي، هغه اشاره د رکوع او سجدې ځای نیسي چي په سر سره وي، که په سترګو، وروځو او زړه سره وي لمونځ سَهي نه دئ. که څوک د سر د اشارې وس ونه لري یوه ورځ او شپه دي لمونځ وځنډوي.

کله چي روغ سي قضا دې راوړي که تر یوې شپې او ورځې زیات لمونځونه قضا کړي بیرته راګرځول نه غواړي.

که څوک بې هوښه، یا لېونی سو، بې هوښي او لېونتوب یې تر پنځه لمونځو په زیاته موده یا تر دې لږ وخت ونیوی کله چي سم سي د لمونځونو قضا دي راوړي. که سړی لمونځ په ولاړه پیل کړ وروسته له درې دو څخه عاجزه سو که د ناستي وس ولري په ناسته دي لمونځ وکړي. که د ناستي وس ونه لري پر شا دي پرېوزي لمونځ دي په اشاره وکړي.

د قضايي لمونځو قضا راوړل

الله ﷻ ویلي دي: ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتۡ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ كِتَٰبٗا مَّوۡقُوتٗا ١٠٣﴾ [النساء: ۱۰۳]

رښتیا لمونځ پر مومنانو پر ټاکلي وخت فرض دئ.
واجبه ده چي لمونځ په خپل وخت کي ادا سي.
بې له عذره روا نه ده چي لمونځ له خپل وخت څخه وځنډول سي. که د عذر له امله څوک له خپل وخت څخه لمونځ وځنډوي کله چي عذر پوره سي د دغه لمانځه قضا راګرځول واجب ده. د سنت او نفلي لمونځو قضا یوازي هغه مهال راګرځول کېږي چي یو وار پیل سي وروسته فاسد کړل سي دا مهال قضا راوړل واجب ده.
که سهار مهال سنت او فرض دواړه پاته سي تر زوال مخکي د دواړو قضا راوړل کېږي.
که د سهار سنت یوازي پاته سي قضا ئې نه راوړل کېږي. د وخت د لمانځه او قضایي لمانځه تر منځ ترتیب واجب دئ. تر قضایي مخکي د وخت لمونځ کول روا نه دي.
خپله د قضایي لمونځو تر منځ هم ترتیب واجب دئ. د ماپښین قضایي لمونځ د سهار تر قضایي لمانځه مخکي نه ادا کېږي. د فرضو او وترو تر منځ هم ترتیب واجب دئ، د وترو تر مخه د نن سهار قضایي فرض نه ادا کېږي.
دغه پورتنی ترتیب هغه مهال واجب دئ چي د قضایي لمونځو شمېر شپږو ته نه وي رسېدلی. که د قضایي لمونځو شمېر تر شپږو کم وي باید د ادا کولو پر مهال ترتیب په پام کي ونیول سي، د ساري په توګه: لومړی د سهار، بیا د ماپښین، بیا د مازیګر، بیا د ماښام وروسته د ماخستن قضا راوړل سي.

دلاندي درو شیانو څخه په یوه شي ترتیب له منځه ځي:

لومړی: له وترو چپه که د قضایي لمونځو شمېر شپږو ته پوره سي.
دوهم: کله چي د وخت د تنګی له امله د وخت د لمانځه د قضا کېدو ېېره وي.
دریم: کله چي قضایي لمونځ ئې هېر وي د وخت لمونځ ادا کړي.

که شپږم لمونځ وتر وي پر ده لازمه ده چي د نن سهار تر فرضو مخکي د تېري شپې د وترو قضا راوګرځوي.

کله چي د قضايي لمونځو شمېر شپږ سي ترتيب له منځه ولاړ سي، کله چي د ځينو قضايي لمونځو قضا راوړله سوه شمېر ئې تر شپږو کم سو بيرته ترتيب نه راګرځي، ځکه ترتيب له منځه تللی دئ. که سړي د وخت لمونځ ادا کړ قضايي لمونځ ئې په ياد وو د وخت لمونځ ئې سهي نه دي.

خو دا موقوف فساد دئ که ئې پنځه لمونځونه تر قضايي مخکي ادا کړه او قضايي لمونځ ئې په ياد وو د پنځم لمانځه د وخت په تېرېدو سره موقوف فساد له منځه ځي.

پنځه ادا سوي لمونځونه د فرضو پر ځای درېږي.

که د پنځم لمانځه د وخت تر تېرېدو مخکي قضايي لمونځ ادا سو، فرض له منځه ځي، ټوله لمونځونه نفل ګرځي، پر ده لازمه ده چي د دې پنځو ادا سوو لمونځو قضا راوګرځوي.

کله چي قضايي لمونځونه زيات سي تعين ته اړتيا ده. که تعين ورته ستونزمن وي داسي نيت به کوي چي دا لومړی قضايي دئ، دا دوهم قضايي دئ، دا دريم دئ همداسي تر پايه پوري.

فرضي لمونځ په جماعت سره نيول

يو سړي په يوازي توګه فرضي لمونځ شروع کړی وو، سجدې ته نه وو تللی جماعت ودرېدی. سړی دي خپل لمونځ پرېږدي په ولاړه دي سلام وګرځوي په امام پسي دي اقتداء وکړي.

که سړي د سهار يا د ماښام لمونځ شروع کړی وو سجده ئې کړې وه جماعت

ودرېدی خپل لمونځ دي پرېږدي په امام پسي دي اقتداء وکړي.

که سړي څلور رکعتیزه لمونځ شروع کړی وو یو رکعت ئې کړی وو یو بل رکعت دي هم ورسره یو ځای کړي بیا دي سلام وګرځوي په امام پسي دي ودرېږي فرض لمونځ دي د امام سره بشپړ کړي. مخکني دوه رکعتونه نفل ګرځي.

کله چي ده په څلور رکعتیزه لمانځه کي درې رکعته بشپړ کړي وي، څلورم رکعت دي هم بشپړ کړي، وروسته که د ماپښین او ماخستن لمونځ وي د امام سره دي لمونځ ادا کړي د نفلو نیت دي وکړي، که د مازیګر لمونځ وي نیت دي نه کوي ځکه مازیګر تر فرضو وروسته نفل نسته.

کله چي د جمعې په ورځ امام د خطبې له پاره راووزي سړي د سنتو نیت کړی وي، دوه رکعته دي پوره کړي کله چي د جمعې فرض ادا کړي وروسته دي دغه څلور رکعته سنت راوګرځوي.

که یو چا د ماپښین په سنتو شروع کړې وه بیا جماعت ودرېدی نو دوه رکعته دي پوره کړي سلام دي وګرځوي ، په امام پسي دي اقتدا وکړي او تر فرضو وروسته دي د پوره سنتو قضا راوړي.

کله چي سړی مسجد ته ورسي جماعت ودرېدی ځان دي په بل شي نه بوختوي، په جماعت کي دي ورسره داخل سي یوازي د سهار په سنتو ځان بوختولای سي.

که مسجد ته ننوتی د سهار جماعت ودرېدی سنت دي له مسجد څخه دباندي وکړي یا دي د مسجد په یوه کونج کي ادا کړي دا هغه مهال که د ده غالبه ګومان وو چي فرض لمونځ په جماعت رسولای سم.

که د فرضي لمانځه پر قضا کېدو یا د جماعت په تېرېدو بېرېدی سنت دي پرېږدي. که چا خپل امام د رکوع په حالت کي ورساوه دغه رکعت ئې رسولي دئ.

که مقتدي رکوع ته تللی نه وو امام سر راپورته کړ دغه رکعت له مقتدي څخه

تېر دي.

که په مسجد کې اذان وسو تر اذان وروسته له مسجد څخه وتل تر هغه مهاله مکروه کار دئ. تر څو دلته لمونځ کوي.

که دغه سړی په بل مسجد کې موذن یا امام وي بیا وتلای سي. که سړي یوازي لمونځ کړی وو اوس د ماپښین یا ماخستن جماعت ودرېدی د نفلو په نیت دي لمونځ ورسره ادا کړي دباندي وتل ورته مکروه دي.

که ده لمونځ کړی وي اوس د سهار یا د مازیګر یا د ماښام جماعت ودرېدی پروا نه لري چي له مسجد څخه ووزي.

د روژې او لمانځه فدیه

که ناروغ د هغه لمونځو د کولو واک پیدا کړ چي ځني قضا سوي وه فرق نه کوي که دغه واک د اشاره کولو پر ډول وي. اوس تر قضا راوړلو مخکي مړ سو پر ده لازمه ده چي د فدیې ورکولو وصیت به کوي.

که ناروغ د هغه روژو د نیولو وس پیدا کړ چي ځني قضا سوي دي اوس تر قضا راوړلو مخکي مړ سو پر ده لازمه ده چي د فدیې وصیت به کوي، که وتر ځني قضا سوي وي اوس ئې د قضا راوړلو وس پیدا کړ خو تر قضا راوړلو مخکي مړ سو پر ده لازمه ده چي د فدیې وصیت وکړي.

د مړي ولي به فدیه د میراث له یوې دریمي څخه ورکوي د لمانځه فدیه د هر وخت پر سر نیمه پیمانه (نژدې ۱۸۰۰ ګرامه) غنم یا پوره پیمانه اوربشي دي یا ئې قیمت دئ.

د روژې فدیه د هري ورځي پر سر نیمه پیمانه غنم، یا پوره پیمانه اوربشي دي یا ئې قیمت دئ.

روا ده چي د ټولو لمونځو فديه يوه فقير (بې وزلي) ته ورکړي، روا ده چي د ټولو روژو فديه يوه فقير ته ورکړي.

• خو په يوه ورځ د قسم فديه تر نيمي پيمانې غنمو زيات يوه فقير ته نه ورکول کېږي ، که مړي وصيت نه وي کړی اوس د مړي خپلوان د ځانه فديه ادا کړه د قبلېدو اميد ئې سته.

ولي ته روا نه ده چي د مړي د قضايي روژو پر ځای روژې ونيسي. لمونځونه هم نه سي کولای. که ناروغ دومره وس پيدا نه کړ چي لمونځ په اشاره سره وکړي او په داسي حال کي مړ سي چي لمنځونه ئې قضا کړي وي باندي لازمه نه ده چي د فديې وصيت وکړي.

لمونځونه که لږ قضا سوي وي که ډېر قضا سوي فرق نه کوي. که د روژو د نيولو وس پيدا نه کړي مړ سي همداسي ده. روژې که ډېري وي که لږ وي فرق نه کوي حکم يو دئ.

که مسافر په سفر کي مړ سو پر ده لازمه نه ده چي د خپلو روژو وصيت وکړي.

د سهوي سجدې احکام

که د يو چا څخه د لمانځه رکن (داخلي فرض) پاته سي لمونځ سهي نه دئ بيرته را اګرځول غواړي. د سهوي په سجده علاج نه کېږي، فرق نه کوي که رکن په قصدي توګه پاته سوی وي که په سهوه پاته سوی وي.

که څوک واجب کار په قصدي توګه پرېږدي ګناه کار دئ، لمونځ ئې فاسد دئ بيرته را اګرځول غواړي. د سهوي په سجده علاج نه کېږي.

که واجب کار په سهوه پاته سي د سهوي سجده باندي واجبه ده د سهوي علاج

په دغه سجده کېږي.

د سهوي سجده په لاندي صورتو کي لازمېږي:

۱. که د فرضو په دوو لومړيو يا يوه رکعت کي په سهوه الحمد لله ځني پاته سي، که د نفلو او وترو د ټولو رکعتو څخه په هر يوه کي پاته سي همداسي ده.

۲. که د فرضو په دوو لومړيو رکعتو کي قرائت پاته سو په دوو وروستيو رکعتو کي ئې ووايه هم د سهوي سجده لازمه ده.

۳. که د فرضو په دوو لومړيو رکعتو کي ئې د الحمد لله سره يو ځای سورت ونه وايه، که د نفلو او وترو د ټولو رکعتو څخه په هر يوه کي ئې سورت د الحمد لله سره ملگری نه کړ همداسي ده.

۴. که په يوه رکعت کي دوه واره الحمد لله ووايي د سهوي سجده لازمه ده ځکه سورت له خپله ځايه وځنډېدی.

۵. که يوه سجده وکړي وروسته ولاړ سي بل رکعت وکړي په دغه کېدونکي رکعت کي ئې دوې سجدې وکړې وروسته ئې پاته سوې سجده وکړه لمونځ ئې سهي دئ خو د سهوي سجده واجبه ده.

۶. که په درې رکعتيزه، يا څلور رکعتيزه لمانځه کي لومړی ناسته پرېږدي فرق نه کوي که دغه پرېښوول سوې ناسته د فرضي لمانځه وي که د نفلي لمانځه وي د سهوي سجده لازمه ده، که په فرضي لمانځه اوله ناسته په هېره سره پرېږدي دريم رکعت ته ولاړ سي نو لمونځ دي پوره کړي سجده سهوه دي وکړي ځکه چي واجبه ناسته ئې پرې ايښې وه.

۷. که په سهوه التحيات پاته سوه.

۸. که په وترو کي د دعا قنوت تکبير پاته سو.

۹. که تر رکوع مخکي د دعا قنوت (اللهم انا) ويل پاته سوه.

۱۰. که امام په پټو لمونځو کي په زوره قرائت ووايه.
۱۱. که امام په زوره لمونځو کي کرار قرائت ووايه.
۱۲. که په لومړۍ ناسته کي تر التحيات زايد شی لکه درود او نور ووايي، يا د يوې سجدې په اندازه چپ کښېني. په دې ټولو صورتو کي د سهوي سجده لازمه ده.

هغه څه چي د سهوي په سجده پوري اړه لري

د امام په سهوه سره د سهوي سجده پر امام او مقتدي دواړو لازمه ده. که مقتدي په امام پسي ولاړ وي سهوه سي د سهوي سجده نسته، که امام سلام وګرځاوه مقتدي خپل پاته رکعتونه پوره کول پکښي سهوه سو د سهوي سجده باندي سته.

که امام سهوه سو د سهوي سجده ئې کول پر مقتدي لازمه ده چي د امام پيروي وکړي. که پر سړي د سهوي سجده لازمه وه په قصدي تو ګه ئې پرېښوول ګناهکار دئ، لمونځ به بيرته راګرځوي.

که د سړي څخه د لمانځه ډېر واجب کارونه پاته سوه د سهوي يوه جوړه سجده کفايت کوي.

له چا څخه که لومړۍ ناسته په سهوه پاته سوه، که سيده درېدلی نه وو بيرته دي ناستي ته وګرځي. که ولاړی ته نژدې وو بيا دي د سهوي سجده وکړي، که ناستي ته نژدې وو سجده نسته کښېني دي.

که د سړي څخه په نفلي لمانځه کي لومړۍ ناسته په هېره پاته سوه بيرته دي کښېني، که څه هم ولاړ سوی وي په آخر کي دي د سهوي سجده وکړي. که د سړي

څخه وروستۍ ناسته پاته سوه ودرېدی که ئې د دغه رکعت چې ورته ولاړ سوی دئ سجده نه وه کړې بيرته دي راوګرځي په پای کي دي د سهوي سجده وکړي.

که د سړي وروستۍ ناسته هېره سوه ولاړ سو د دغه رکعت چې پيل کړی ئې دئ سجده ئې وکړه فرضي لمونځ ئې نفل ګرځي، مناسبه ده چې بل رکعت هم ورسره يو ځای کړي په پای کي دي د سهوي سجده وکړي وروسته دي خپل فرضي لمونځ راوګرځوي.

که سړی په وروستۍ ناسته کي کښېناستی التحيات ئې وويل ده ګومان وکړ چې دا لومړۍ ناسته ده ولاړ سو بيرته دي راوګرځي التحيات دي دوهم وار نه وايي.

که يو چا په قصدي توګه د لمانځه څخه د وتلو په موخه سلام وګرځاوه د سهوي سجده باندي پاته وه تر څو په بل کار اخته سوی نه وي د سهوي سجده دي وکړي.

که يو سړي څلور رکعتيزه لمونځ کاوه ده ګومان وکړ چې لمونځ بشپړ سو سلام ئې وګرځاوه، وروسته پوه سو چې ده دوه رکعتونه کړي دي خپل لمونځ ته دي دوام ورکړي په پای کي دي د سهوي سجده وکړي.

د سهوي سجدې د کولو ډول

پر چا چې د سهوي سجده لازمه وي کله چې په وروستۍ ناسته کي له التحيات څخه فارغه سي راسته خوا ته دي يو سلام وګرځوي بيا دي الله اکبر induced وايي د لمانځه غوندي دوې سجدې دي وکړي بيا دي کښېني هرومرو دي التحيات ووايي، پر رسول ﷺ دي درود ووايي.

د ځان له پاره دي دعا وکړي بيا دي سلام وګرځوي لمونځ پای ته ورسېدی. که تر لومړي سلام مخکي د سهوي سجده وکړي، لمونځ سهي دئ خو تنزيهي مکروه دئ.

د سهوي سجده څه مهال له منځه ځي؟

۱. د جمعې په لمانځه کي چي ډېر خلک حاضر وي د سهوي سجده نسته، ځکه پر خلکو اشتباه راځي.
۲. د اختر په لمانځه کي چي ډېر خلک حاضر وي د سهوي سجده نسته.
۳. که د سهار په لمانځه کي تر سلام وروسته لمر راوختی د سهوي سجده نسته.
۴. که د مازيگر تر سلام وروسته لمر سور سو د سهوي سجده نسته.
۵. که تر لمانځه وروسته داسي شی منځته راغی چي د لمانځه سره ټکر لري لکه په سهوه خبري کول د سهوي سجده نسته، په دغه ټولو مواردو کي د لمانځه بيرته راگرځول نه دي واجب.

په شک سره څه مهال لمونځ له منځه ځي څه مهال نه ځي؟

که سړی د لمانځه په منځ کي د رکعتو په شمېر کي شکي سي، دا لومړی وار وو چي شک ورپېښ سوی وو، لمونځ سهي نه دئ بيرته دې راوگرځوي.
که سړی تر سلام وروسته شکي سي لمونځ سهي دئ. که سړی تر سلام وروسته په يقيني توگه باور ولري چي په لمانځه کي ځيني رکعتونه پاته سوي دي که ئې تر سلام وروسته بل منافي کار نه وي کړی خپل لمانځه ته دي دوام ورکړي. که ئې منافي کار (چي د لمانځه سره ټکر ولري) تر سره کړی وي لمونځ دي له سره راوگرځوي.
که سړي ته ډېری وخت شک پېښېږي، شکي کېدل ئې عادت گرځېدلي وه، پر خپل غالب گومان دي عمل تر سره کړي، که غالب گومان ونه لري بيا دي کم ته

اعتبار ورکړي، تر هغه رکعت وروسته دي کښېني چې دی ئې وروستی بولي. د سهوي سجده دي وکړي.

د تلاوت د سجدې احکام

په لاندي درو شیانو کي که یو پېښ سو د تلاوت سجده ستة:

لومړی: کله چي د سجدې ایات ولوستل سي تلاوت کوونکی که ئې واوري که نه سجده باندي لازمه ده، که د سجدې آیات یو حرف د مخکي یا وروستي کلمې سره یو ځای کړي هم سجده ستة.

دوهم: کله چي د سجدې ایات واوري فرق نه کوي که ئې د اورېدلو قصد درلودی که نه سجده ستة.

دریم: که سړي په هغه امام پسي اقتداء وکړه چي د تلاوت آیات ئې لوستی وي، فرق نه کوي که مقتدي ایات اورېدلي وي که نه د تلاوت سجده لازمه ده.

پر بیده، لېوني، کوچني او کافر د تلاوت سجده نسته، پر هغه ښځي هم نسته چي د حیض او نفاس په ناروغۍ کي وي، که مقتدي د سجدې ایات ولوستی پر مقتدي او امام دواړو سجده نسته.

که سړي د سجدې ایات له طوطي څخه واورېدی سجده نه لازمېږي.

که د سجدي ایات له رادیو او ټېپ څخه واورېدل سو سجده نسته، د تلاوت سجده ځیني مهال وخت ولري په سمدستي توګه واجب نه وي، ځیني وخت په سمدستي توګه واجب وي که له لمانځه څخه دباندي د سجدې ایات وویل سو. سمدستي سجده کول لازمه نه ده.

ځنډول ئې روا دي خو تنزیهي مکروه والی لري. که د سجدې ایات په لمانځه

کي وویل سو سملاسي سجده باندي لازمه ده ځنډ به نه کوي.

د تلاوت او سجدې تر منځ به دومره وخت ځنډ نه کوي چې درې ایاتونه پکښې لوستل کېدلای سي، که د سجدې او د سجدې تر منځ تر درېو ایاتو د ویلو زیات وخت تېر سو نو د سملاسي حکم له منځه ځي.

که د تلاوت سجده ونه کړي فوراً رکوع ته لاړ سي او په رکوع کولو کي د سجدې نیت ولري کفایت کوي. که د تلاوت وروسته سملاسي د لمانځه سجدې ته ولاړ سي هم کفایت کوي فرق نه کوي که د تلاوت د سجدې نیت ولري که ئې ونه لري.

که د سجدې ایات په لمانځه کي ووایي یو ګړی وروسته د لمانځه رکوع یا سجدې ته ولاړ سي، د تلاوت د سجدې له پاره کفایت نه کوي. د لمانځه په جریان کي به بله سجده د تلاوت له پاره کوي.

که لمونځ پای ته ورسوي سجده ونه کړي له لمانځه دباندي به د تلاوت سجده نه کوي ځکه وخت ئې تېر سو.

که د لمانځه له پاره سلام وګرځوي په بل کار اخته سوی نه وي د تلاوت د سجدې قضا راګرځولای سي.

هغه څه چي د تلاوت په سجده پوري اړه لري

که امام او مقتدي له هغه چا څخه د سجدې ایات واورېدی چي د دوی سره په لمانځه کي شریک نه وي دوی دي هغه مهال سجده وکړي چي لمونځ پای ته ورسوي.

که د لمانځه په منځ کي سجده وکړي سهي نه ده خو په دغه سجده سره ئې لمونځ نه فاسدېږي.

که سړي له امام څخه د سجدې ايات واورېدی وروسته ئې په امام پسي اقتداء وکړه، امام سجدې ته تللی نه وو نوی راغلی کس دي د امام سره سجدې ته ولاړ سي.

که يو سړي له امام څخه د سجدې ايات واورېدی وروسته ئې هغه مهال اقتداء پسي وکړه چي امام په دغه رکعت کي سجده کړې وه نوی راغلی کس د سجدې رسوونکی ګڼل کېږي، بلهسجده باندي نسته.

که سړي د لمانځه دباندي د سجدې ايات ووايه سجده ئې ونه کړه اوس په لمانځه کي ئې بيا هغه ايات دوهم وار تلاوت کړ، سجده ئې وکړه، دغه سجده د دواړو له پاره کفايت کوي، دا هغه مهال که ځای بدل سوی نه وي (دواړه تلاوتونه پر يوه ځای سوي وي). که يو سړي پر يوه ځای څو واره د سجدې ايات مکرر ووايه يوه سجده کفايت کوي.

که يو سړی يو وار د سجدې ايات ووايه ځای ئې بدل کړ بيا ئې ووايه دوې سجدې باندي ستهٔ. د يوې خوني کونجان د يوه ځای حکم لري، خونه که غټه وي که کوچنۍ وي حکم يو دئ.

د مسجد کونجان د يوه ځای حکم لري، مسجد که لوی وي که کوچنی وي حکم يو دئ.

که اورېدونکي ځای بدل کړ مکرري سجدې باندي لازمي دي.

که ويونکي ځای بدل کړی نه وي حکم نه بدلېږي. مکروه ده چي يو څوک هغه سورت ووايي چي د سجدې ايات پکښې سته خو د سجدې ايات پرېږدي.

که اورېدونکی د سجدې له پاره تيار نه وي ښه دا ده چي: ويونکیٔ د سجدې ايات کرار د ځان سره ووايي.

د تلاوت سجدې د کولو ډول

د تلاوت سجده دا ډول کېږي، چې:

د دوو تکبیرونو په منځ کي دي یوه سجده وکړي.

یو الله اکبر دي هغه مهال ووایي چي تندی پر مځکه ایږدي بل الله اکبر دي د سر را پورته کولو پر مهال ووایي. د الله اکبر د ویلو پر مهال دي لاسونه نه پورته کوي، تر سجدې وروسته التحیات او سلام نسته. د تلاوت سجده یو رکن لري، چي تندی پر مځکه ایښوول دي که ناروغ وي بیا دي اشاره وکړي.

د تلاوت د سجدې له پاره دواړه الله اکبر سنت دئ.

ښه دا ده چي سړی ودرېږي بیا د تلاوت سجده وکړي د سجدې د سهي کېدو شرطونه هغه دي چي د لمانځه له پاره وو.

دومره ده چي لومړی الله اکبر د لمانځه له پاره شرط وو. د سجدې له پاره شرط نه دئ.

د تلاوت سجده د قران شریف په څوارلسو ځایونو کي واجبېږي:

۱. الاعراف سورت.

۲. النحل سورت.

۳. مریم سورت.

٤. الفرقان سورت.

٥. الم السجده سورت.

٦. الانشقاق سورت.

۷. الرعد سورت.

۸. الاسراء سورت.

۹. الحج سورت.

۱۰. النمل سورت.

۱۱. ص سورت.

۱۲. النجم سورت.

۱۳. حم السجدة سورت.

۱٤. العلق سورت.

د جمعې لمونځ

الله ﷻ ویلي دي: إِذَا نُودِىَ لِلصَّلَوٰةِ مِن يَوْمِ ٱلْجُمُعَةِ فَٱسْعَوْاْ إِلَىٰ ذِكْرِ ٱللَّهِ وَذَرُواْ ٱلْبَيْعَ ذالكم خير لكم ان كنتم تعلمون [الجمعة: ۹]

ژباړه: کله چې د جمعې په ورځ د لمانځه له پاره اذان وسي د الله ﷻ یادوني ته لاړ سئ بیع پرېږدئ، دا ستاسي لپاره خیر دئ که چیرې تاسي پوهېږې.

رسول ﷺ ویلي دي: مَن تَوَضا فَاحسَنَ الوُضوءَ ثُمَ اَتي الجُمُعَةَ فَاستَمَعَ وَ اَنصَتَ غُفِرَلَهُ مَا بَينَهُ وبينَ الجُمُعَةِ و زِيَادَةِ ثَلاثَةِ ايامٍ ومَن مَسَ الحَصَٰى فَقَد لَغَا.

ترجمه: څوک چې ښه اودس وکړي بیا د جمعې لمانځه ته ولاړ سي خطبې ته غوږ ونیسي. چې کښېنئ د دوو جمعو تر منځ ګناه وربخښل کېږي درې ورځي نوري ورسره جمع کېږي.

او داغه رنګه رسول الله صلي الله علیه وسلم فرمایي: مَن تَرَکَ ثَلاثَ جُمَعٍ تَهَاوُناً طَبَعَ اللهُ عَلَى قَلبِهِ.

ترجمه: رسول الله ﷺ ویلي دي: څوک چې د بې پروایې پر ډول درې جمعې

لمونځ پرېږدي الله ﷻ به ئې پر زړه مهر ولګوي.

خو که څوک کوچنی، ډېر زوړ، ښځه، مسافر او ناروغ وي د ا ښامونو لپاره ئې په ځای ځوان وي، د جمعې

لمونځ دوه رکعته دئ په لوړ اواز، د جمعې لمونځ په مستقل ډول عيني فرض دئ. د

ماپښين د لمانځه بدل نه دئ خو که د چا څخه د جمعې لمونځ پاته سي په عوض کي

ئې د ماپښين څلور رکعته لمونځ کېږي.

د جمعې د لمانځه د فرض کيدو شرطونه

دلاندي شرطو د موجوديت پر مهال د جمعې لمونځ فرضېږي:

۱. نارينه به وي پر ښځې د جمعې لمونځ نسته.

۲. ازاد به وي، پر مريي د جمعې لمونځ نسته.

۳. د ښار او د ښار د څنډو اوسېدونکی به وي، پر مسافر او کليوال د جمعې لمونځ نسته.

۴. روغ به وي پر ناروغ د جمعې لمونځ نسته.

۵. ډاډمن به وي پر هغه چا د جمعې لمونځ نسته چي د ظالم له ظلم څخه پټ وي.

۶. ليدونکی به وي پر ړانده د جمعې لمونځ نسته.

۷. د تللو وس به لري پر هغه چا د جمعې لمونځ نسته چي پر پښو نه سي تللای.

پر هغو کسانو چي د جمعې لمونځ فرض نه وي که ئې ادا کړي لمونځ ئې سهي دئ د ماپښين لمونځ ئې له ذمې اوړي، بلکي د دوی له پاره د جمعې لمونځ مستحب دئ. ښځه دي د ماپښين لمونځ په کور کي ادا کړي ځکه جماعت ته وتلای نه سي.

د جمعې د لمانځه د سهي کېدو شرطونه

د جمعې لمونځ هغه مهال فرضیږي چي لاندي شرطونه موجود سي:

۱. ښار یا د ښار څنډې به وي، په کلیو کي د جمعې لمونځ نسته. روا ده چي په یوه ښار او د ښار په څنډو کي د ډېر ځایونه د جمعې لمونځ اداسي.

۲. د جمعې لمانځه ته به پاچا یا د ده نایب حاضر سوی وي.

۳. د جمعې لمونځ به د ماپښین په وخت کي وي مخکي او وروسته روا نه دئ.

۴. خطبه، د ماپښین په وخت کي به تر لمانځه مخکي خطبه ویل سوې وي، د خطبې اورېدو له پاره به کم تر کمه دومره کسان موجود وي چي د جمعې د لمانځه له پاره ضروري دي.

۵. عامه اجازه به موجوده وي هر څوک به د ورتلو اجازه لري په هغه سرای کي د جمعې لمونځ روا نه دئ چي دروازه ئې قلف سوې وي.

۶. د جمعې لمونځ به په جماعت سره ادا سوی وي، په انفرادي ډول روا نه دئ کم تر کمه به له امامه چپه درې کسان موجود وي. که مسافر یا ناروغ د جمعې د لمانځه امامت وکړي سهي دئ.

د خطبې سنتونه

لاندي کارونه په خطبه کي سنت دي:

۱. خطبه ویونکی به له مرداری او بې اودسی څخه پاک وي.

۲. د خطبه ویونکي عورت به پټ وي.

۳. تر خطبې مخکي به یو وار خطیب پر منبر کښېني.

۴. موذن به د خطیب په مخکي اذان کوي.
۵. خطبه به په ولاړه وايي.
٦. د خطبې په پیل کي به د الله ﷻ حمد وايي.
۷. د الله ﷻ ستاینه به په هغه ډول کوي چي الله ﷻ ئې وړ دئ.
۸. په خطبه کي به دوه شهادته (اشهد ان لااله الا الله – او – اشهد ان محمداً عبده ورسوله) وايي.
۹. په خطبه کي به درود وايي.
۱۰. په خطبه کي به د وعظ خبرې کوي کم تر کمه یو ایات دي پکښې ووایي.
۱۱. د دوو خطبو په منځ کي به یو وار سپکه ناسته کوي.
۱۲. د دوهمي خطبې په پیل کي به هم حمد او ثنا وايي پر پیغمبر ﷺ به درود وايي.
۱۳. په دوهمه خطبه کي به د مومنانو له پاره دعا کوي.
۱۴. خطبه به په لوړ آواز وايي تر څو ناست خلک ئې واوري.
۱۵. خطبه دي ډېره نه اوږدوي د طوال المفصل سورت په اندازه دي خطبه اوږده کړي.

هغه څه چي د جمعې په لمانځه پوري اړه لري

تر لومړي آذان وروسته به بیع پرېږدي د جمعې لمانځه ته به ځي، کله چي خطیب د خطبې له پاره راووزي بیا لمونځ او خبري او د سلام جواب ورکول روا نه دي، همدا ډول تریچي کوونکي ته یرحمک الله نه سي ویل کېدلای.

خطیب ته مکروه ده چي خطبه اوږده کړي.

خطیب ته مکروه ده چي د خطبې یو سنت پرېږدي.

کوم ځوک چې د خطبې اورېدو ته حاضر سوی وي، خوراک، څښاک، شاوخوا کتل ورته مکروه دي. خطيب چې منبر ته پورته سي ناستو خلکو ته دي سلام نه وايي.

ځوک چې د التحيات پر مهال يا ئې د سهوي د سجدې پر مهال لمانځه ته حاضر سي، د جمعې لمونځ ئې رسولی دئ دوه رکعتونه دي پوره کړي.

معذوره او بنديانو ته مکروه ده چې د جمعې په ورځ په ښار کې د ماپښين لمونځ په جماعت ادا کړي.

د اخترونو احکام

ابو داود په خپل کتاب کې د انس ﷺ حديث رانقل دئ. انس ﷺ وويل:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِيْنَةَ وَلَهُمْ يَوْمَانِ يَلْعَبُوْنَ فِيْهِمَا فَقَالَ مَا هٰذَانِ الْيَوْمَانِ ؟ قَالُوْا كُنَّا نَلْعَبُ فِيْهِمَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَبْدَلَكُمُ اللهُ بِهِمَا خَيْرًا مِّنْهُمَا يَوْمَ الْأَضْحٰى وَيَوْمَ الْفِطْرِ .

رسول ﷺ مدينې منورې ته راغی د مدينې اوسېدونکو دوې ورځې درلودې په دغه ورځو کې دوی لوبې کولې.

رسول ﷺ وويل: دا دوې څنګه ورځې دي؟

د مدينې اوسېدونکو ورته وويل: په دغو ورځو کې موږ د جاهليت په زمانه کې لوبې کولې.

رسول ﷺ ورته وويل: الله ﷻ تاسي ته د دې ورځو په بدل کې دوې نورې ګټورې ورځې درکړې دي يوه د کوچني اختر بله د لوی اختر ورځې دي.

د دوو اخترو لمونځونه واجب دي، د اختر لمونځ دوه رکعتونه دي، قرائت پکښې په زوره ويل کېږي، هغه مهال ادا کېږي چې لمر يوه نېزه راپورته سي، د اختر په لمانځه کي تکبيرونه سته د زايد تکبيرونو په نوم يادېږي، درې تکبيرونه په لومړي رکعت کي تر سبحانک اللهم وروسته ويل کېږي، درې تکبيرونه په دوهم رکعت کي تر رکوع مخکي ويل کېږي تر لمانځه وروسته خطبه ويل کېږي.

د اختر لمونځ پر چا واجب دئ؟

د اختر لمونځ پر هغه چا واجب دئ چي د جمعې لمونځ باندي فرض وي. نو په دې ډول د اختر لمونځ پر روغ نارينه چي آزاد وي، مقيم وي، په سترګو ليدلای سي، د خطر بېره ورسره نه وي د تللو وس ولري واجب دئ. پر ښځه، ناروغ، مريي، مسافر، ړانده او بېرېدونکي باندي د اختر لمونځ نسته، همدا ډول که څوک د تللو وس ونه لري د اختر لمونځ باندي نسته.

پر کومو کسانو چي د اختر لمونځ نه وي که ئې ادا کړ لمونځ ئې روا دئ.

د اختر د لمانځه د روا کېدو شرطونه

د اختر لمونځ هغه مهال روا کېږي چي لاندي شرطونه پوره وي:

۱. سړی په ښار او د ښار په شاوخوا کي وي.

۲. پاچا يا د پاچا ځايناستی به حاضر وي.

۳. عامه اجازه به وي (يعني عام او خاص به کولای سي چي د اختر په لمانځه کي ګډون وکړي).

۴. لمونځ به په جماعت سره وي . د جماعت له پاره کفايت کوي چي د امام سره يو بل سړی جوړه سي.

۵. لمونځ په خپل وخت کي وي، د اختر د لمانځه وخت هغه مهال پیلیږي چي لمر يوه نېزه راپورته سي، د زوال تر وخته دوام کوي، د اختر لمونځ بې له خطبې روا دئ خو مکروه دئ. که خطبه تر لمانځه مخکي وويل سي لمونځ روا دئ خو مکروه دئ.

د کوچني اختر دورځي غوره کارونه

د کوچني اختر په ورځ لاندي کارونه مستحب (غوره) دي:

۱. د ورځي په سباوون (سپېدو) کي دي له خوبه ويښ سي.

۲. د سهار لمونځ دي د کلي په مسجد کي ادا کړي.

۳. مسواک دي ووهي.

۴. غسل دي وکړي.

۵. په خپلو کاليو کي دي تر ټولو ښه کالي واغوندي.

۶. خوشبويي (عطر) دي استعمال کړي.

۷. عيدګاه ته تر تلو مخکي دي خوراک وکړي.

۸. که سرسايه باندي واجبه وي عيدګاه ته تر تلو مخکي دي سرسايه ادا کړي.

۹. د خپل وس سره سم دي نور خيراتونه وکړي.

۱۰. خوښي دي ښکاره کړي، په غوړېدلي مخ دي د خلکو سره ملاقاتونه وکړي.

۱۱. عيدګاه ته دي پلي (پياده) ولاړ سي، په ټيټ ږغ دي الله اکبر وايي. کله چي عيدګاه ته ورسېدی الله اکبر دي پرېږدي.

۱۲. له عيدګاه څخه دي پر دوهمه لاره راسي، د اختر تر لمانځه مخکي په خپل کور او عيدګاه کي نفلي لمونځ کول مکروه دي. کله چي د اختر لمونځ ادا سي په عيدګاه کي نفلي لمونځ مکروه دئ په کور کي مکروه نه دئ.

د اختر د لمانځه د ادا کولو طریقه

:

کله چي ته وغواړې چي د اختر لمونځ ادا کړې، د امام سره ودرېږه د اختر د لمانځه نیت وکړه. د امام د متابعت نیت وکړه. لومړی الله اکبر (تحریمه الله اکبر) ووایه، بیا سبحانک اللهم ووایه، بیا د امام سره یو ځای درې واره الله اکبر ووایه.

د هر وار الله اکبر سره لاسونه تر غوږونو پوري پورته کړه، بیا چپ سه، امام اعوذبالله او بسم الله قرار (پټه) وایي وروسته په لوړ ږغ الحمد لله (فاتحه سورت) او یو بل سورت وایي.

ښه دا ده چي امام په لومړي رکعت کي سورت الاعلی ووایي. بیا د امام سره یو ځای رکوع او سجده وکړه، د اختر د لمانځه رکوع او سجده له نورو څخه فرق نه کوي.

کله چي د امام سره یو ځای دوهم رکعت ته پورته سوې، ته چپ سه، امام په کښته اواز بسم الله وایي بیا په لوړ آواز فاتحه سورت او یو بل سورت وایي، ښه دا ده چي امام په دوهم رکعت کي سورة الغاشیه ووایي، کله چي امام له قرائت څخه فارغه سي امام الله اکبر وایي، ته هم الله اکبر ووایه، لاسونه تر غوږو پوري پورته کړه، امام درې واره الله اکبر وایي ته ئې هم ورسره ووایه، هر وار لاسونه تر غوږو پوري پورته کوه، رکوع او سجده وکړه دا لمونځ لکه نور ورځني لمونځونه پوره کړه. کله چي امام له لمانځه څخه فارغه سي امام دوې خطبې وایي.

په دغه خطبو کي دي خلکو ته د کوچني اختر احکام وښیي، په دوهم رکعت کي که زائد تکبیرونه تر قرائت مخکي وویل سوه، لمونځ روا دئ، خو ښه دا ده چي قرائت تر تکبیرونو مخکي سي. که عذر موجود وي روا ده چي د اختر لمونځ دوهمي ورځي ته وځنډوي.

که د یو چا څخه د اختر لمونځ قضا سي د امام سره یو ځای ئې ادا نه کړ قضا باندي نسته، ځکه د اختر لمونځ بې له جماعته روا نه دئ.

د لوی اختر دورځي احکام

د لوی اختر د ورځي احکام د کوچني اختر د ورځي غوندي دي. د لوی اختر لمونځ د کوچني اختر غوندي ادا کېږي، خو ښه دا ده چي د لوی اختر په ورځ دي خوراک د اختر تر لمانځه وروسته وکړي او پر لاري دي په لوړ آواز الله اکبر وایي او حطیب دي د لوی اختر په خطبه کي د اختري (قرباني) او د تشریق د تکبیرونو په هکله خلکو ته ښوونه وکړي.

که عذر موجود وي روا ده چي د لوی اختر لمونځ دوهمي او دریمي ورځي ته وځنډوي.

واجبه ده چي د عرفات د ورځي د سهار تر لمانځه وروسته یو ځلي تشریق تکبیرونه ووایي، بیا دي تر هر فرضي لمانځه وروسته دغه تکبیرونه د اختر د څلورمي ورځي د مازیګر تر لمانځه پوري په پرله پسې توګه ووایي، فرق نه کوي که سړي په جماعت لمونځ ادا کړی وي که په یوازي توګه، مسافر وي که مقیم وي، نارینه وي که ښځینه وي کلیوال وي که ښاري وي، د ټولو له پاره دغه تکبیرونه واجب دئ.

د لمر او سپوږمۍ د توریدو لمونځونه

بخاري له ابوبکر الصدیق ﷺ څخه روایت کړی دئ چي: خسفت الشمس علي عهد رسول الله فخرج یجر رداءه حتي انتهي الي المسجد وثاب الناس الیه فصلي بهم رکعتین فانجلت الشمس فقال ان الشمس والقمر آیتان من ایات الله و انهما لا یخسفان لموت احد و لا لحیاته ولکن یخوف الله بهما عباده فاذا کان ذالک فصلوا حتي ینکشف ما بکم.

د رسول علیه السلام په زمانه کي لمر ترنځي ونیاوه (تور سو). رسول علیه السلام راووتي دوبته ئې پسي کشېدله(پټو)، تر څو مسجد ته ننوتی خلک هم باندي راټول سول. رسول علیه السلام د دوی سره دوه رکعته لمونځ وکړ، لمر روښانه سو.

رسول علیه السلام وویل: لمر او سپوږمۍ د الله د قدرت نخښي دي، د چا د مړیني په وجه نه توریږي، د چا د ژوندېدو په وجه نه توریږي، بلکي الله جل جلاله د دوی په واسطه خپل بندګان بېروي، کله چي دا ډول پېښه وسي تر هغه لمونځ کوئ چي دوی روښانه کېږي.

کله چي لمر ترنځه ونیسي سنت ده چي دوه یا څلور رکعته لمونځ په جماعت ادا سي.

د لمر د توریدو له امله جماعت موکد سنت دئ. د سپوږمۍ د توریدو له امله جماعت سنت نه دئ. بلکي هر سړی دي جلا جلا لمونځ وکړي. د لمر د توریدو د لمانځه له پاره اذان، اقامت او خطبه نسته، بلکي یوازي دي دومره ووایي: الصلوة جامعة، لمونځ کېدونکی دئ.

د امام له پاره سنت دي چي قرائت، رکوع او سجده د لمر د توریدو د لمانځه پر مهال اوږد کړي. که امام وبېرېدی (چي پر خلکو به دروند سي) نو اوږده دعا دي وکړي، ناست خلک دي امین ووای، تر څو په دې ډول لمر روښانه سي.

د استسقاء لمونځ

رَوي ابو داود فِي سُنَنِهٖ عن عَبدِاللّٰهِ بنِ عَباسٍ ان النبِي صَلي فِي الاِستِسقَاءِ رَكعَتَينِ كَصَلاةِ العِيدِ.

ابو داود له عبدالله بن عباس ﷺ څخه روايت کړی دئ، چي: رسول ﷺ د استسقاء لمونځ د اختر د لمانځه غوندي دوه رکعته وکړ.

استسقاء دا ده چي بندګان له الله ﷻ څخه د سختي اړتيا پر مهال اوبه (باران) وغواړي.

ثابته ده چي رسول ﷺ استسقاء کړې ده، په استسقاء کي ئې دعا وکړه، د امام اعظم رحمه الله پر مسلک د استسقاء لمونځ په جماعت نه ادا کېږي.

ياران (امام ابو يوسف رحمه الله او امام محمد رحمه الله) وايي امام دي خلکو ته دوه رکعته لمونځ په جماعت ادا کړي، قرائت دي په زوره پکښي ووايي، تر لمانځه وروسته دي دوې خطبې ووايي، ښه خبره دا ده چي له ابادو کورو څخه دباندي دري ورځي مسلسل د استسقاء لپاره ووځي.

ښه دا ده چي خلک پياده، په زړو کاليو کي چي پيني ولري په ډېري عاجزۍ په کښته سرونو ووزي.

ښه دا ده چي هره ورځ مخکي تر وتلو خيرات وکړي، ښه دا ده چي خلک روژې ونيسي. استغفار دي ډېر وايي.

ښه‌دا ده چي خلک د ځانو سره حیوانان، بوډاګان او کوچنیان وباسي. امام دي د دعا پر مهال مخ د قبلې خوا ته کوي. لاسونه دي پورته کوي. مقتدیان دي په ناسته امین ووایي، مخونه به ئې د قبلې لوري ته وي.

امام به په خپله دعا کي دا الفاظ وایي:

اللهُمَ اسقِنَا، غَيثاً مُغِيثاً نَافِعاً غَيرَضَارٍ، عَاجِلاً غيرَ اَجِلٍ، اللهُم اسقِ عِبَادَکَ و بَهَائِمَکَ وَانشُر رَحمَتَکَ وآحيِ بَلَدَکَ المَيتَ. اللهُمَ انتَ اللهُ لااِلٰه اِلاَ انتَ الغَنِيُ و نَحنُ الفُقَرَاءُ انزِل عَلَينَا الغَيثَ وَ اجعَل ما انزَلتَ لَنَا قُوَةً وَ بَلاَغاً اِلٰی حِينٍ.

ژباړه: اې الله! موږ په باران اوبه کړه، په ګټور باران چي ضررمن نه وي. سملاسي وي، وخت پکښې نه وي.

اې الله خپل بندګان او حیوانان اوبه کړه، خپل رحمت وغوړوه، خپل مړ ښار ژوندی کړه.

اې الله! ته الله یې له تا پرته بل معبود نسته، ته غني یې موږ اړمن یو. پر موږ باران واوروه، په اوریدلي باران موږ ته قوت راکړه، موږ تر وخت پوري ورسوه. آمین.

د جنازې کتاب

څوک چې مري بايد څه ورسره وسي؟

رسول ﷺ ويلي دي: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ . رواه ابوداؤد

د چا چي وروستى خبره لا اله الا الله وي جنت ته به ولاړ سي.

پر کوم چا چي د مرګ نخښې ښکاره سي، سنت کار دئ چي پر راسته اړخ ئې پرې باسي، مخ ئې د قبلې لوري ته کړي، دا هم روا ده چي پر شا ئې پرې باسي، پښې ئې د قبلې لوري ته وغوړوي، سر دې لږ پورته کړي، تر څو مخ ئې د قبلې خوا ته سي.

پر کوم چا چي د مرګ نخښې ښکاره سي، ښه دا ده چي دوې د شهادت کلمې ورته وښودل سي، د ده په مخ کي وويل سي، د ښووني ډول ئې دا دئ چي:

کلمې په داسي ډول ورته وويل سي چي مړ کېدونکى کس ئې واوري. د ويلو امر دي نه ورته کوي، ځکه داسي نه چي مړ کېدونکى کس ووايي: نه ئې وايم چي بيا بدګوماني منځته راسي. کوم څوک چې د ژوند په اخيرو شيبو کي وي بايد هغه کسان ورته را حاضر کړل سي کوم چي پر ده ګران وو او مينه ئې ورسره درلوده.

ښه دا ده چي د ده په وړاندي يسين سورت وويل سي، په حديث کي راغلي دي چي د هر ناروغ په مخ کي چي يسين سورت ولوستل سي، هر ومرو به او به سوى مړ

سي (تړی به نه وي). او به سوی به په قبر کي داخل سي. د قیامت په ورځ به او به سوی راپورته سي.

تر غسل مخکي به په مړي څه کوي؟

کله چي سړی مړ سي ښه دا ده چي زامي ئې وتړل سي.

د تړلو ډول ئې دا دئ چي په يوه رښکی. دي زامي د سر خوا ته وتړل سي، سترګي دي پټي کړل سي.

څوک چي د ده سترګي پټوي دا الفاظ دي ووايي:

بِسمِ اللهِ و عَلٰی مِلَةِ رَسُولِ اللهِ، اللهُم يَسر عَلَيهِ اَمرَهُ، و سَهِل عَلَيهِ مابَعده واَسعِده بِلقَاءِکَ واجعَل مَاخَرجَ اَلَيهِ خَيراً مِما خَرَجَ مِنه.

ژباړه: د الله په نوم، د رسول ﷺ پر دين، اې الله! د ده کار اسانه کړه، ده ته وروستی. پیښني اسانه کړه. ده ته ستا د لیدو نېکمرغي ور په برخه کړه. ده ته تر هغه ځای چي دی ځني راغلی دئ هغه ځای ګټور کړه چي دی ورته راغلی دئ.

پر نس دې دروند شی کښېښوول سي تر څو ونه پړسېږي.

لاسونه دې د اړخو سره اوږده کښېښوول سي، پر سینه دې لاسونه نه ورايږدي.

تر غسل ورکولو مخکي د ده په وړاندي د قرآن لوستل مکروه دي، دا هغه مهال که لوستونکی مړي ته نژدې ناست وي، که لیري وي بیا پروا نه لري.

ښه دا ده چي خلک د ده په مړيني خبر کړل سي.

ښه دا ده چي د ښخولو، کفن او غسل ورکولو کار ئې ژر وکړل سي.

مړي ته د غسل ورکولو حکم

مړي ته غسل ورکول پر ژوندیو خلکو کفایي فرض دئ.

کله چي ځیني کسان غسل ورکړي د پاته خلکو ذمه فارغه ده. که هیچا غسل ورنه کړ، ټوله ګناه کاره دي د لاندي شرطو پر مهال غسل ورکول فرض دئ:

۱. مړی به مسلمان وي، کافر ته غسل ورکول فرض نه دئ.

۲. دا چي د مړي سر او د بدن نیمی یا له نیمي زیاته حصه به له منځه نه وي تللې.

۳. مړی به داسي وژل سوی کس نه وي چي د کلمې د لوړوالي له پاره وژل سوی وي. ځکه دغه ډول شهید ته غسل نه ورکول کېږي. بلکي د خپلو وینو او کالیو سره یو ځای دفن کېږي.

۴. مړی به داسي یوه ټوټه زېږول سوې غوښه نه وي چي بدني جوړښت ئې پوره نه وي. که ماشوم ژوندی وزېږېدی اواز ئې واورېدل سو، یا ئې حرکت ولیدل سو غسل ورکول ئې واجب دي. د حمل موده که ئې پوره وي که نه وي فرق نه کوي. که ماشوم مړ وزېږېدی بدني جوړښت ئې پوره وي غسل ورکول کېږي.

د غسل ورکولو ډول

مړی پر هغه تخته ایښوول کېږي، چي درې واره خوشبویي پر کارول سوې وي.

عورت ئې له نو (نامه) څخه تر زنګانه پوري پټېږي، بیا ئې کالي ایستل کېږي. بیا د لمانځه غوندي اودس ورکول کېږي. دومره چي خوله او پزه ئې نه پرېول کېږي، بلکي خوله او پزه ئې په لانده ټوکر مسح کېږي. وروسته هغه اوبه پر اچول کېږي چي طبعي بوټي او ګلان پکښې اچول سوي وي.

که طبعي بوټي او ګلان نه وي په خالصو اوبو غسل ورکول کېږي. د مړي سر

او ږیره دي په خطمي او صابون پرېولي، بیا دي مړی پر چپه اړخ پرېباسي او به دي باندي واچوي، دومره اوبه چي لاندي برخي ته ئې ورسېږي، بیا دي په راسته اړخ پرېباسي دومره اوبه دي باندي واچوي چي لاندي برخي ته ئې ورسېږي.

بیا دي راپورته کړي پر نس دې کرار لاس تېر کړي که څه شي ووتی هغه دي پرېولي غسل دي له سره نه راګرځوي، بیا دي په یوه ټوټه ټوکر کي ونغاړي، پر ږیره او سر دي خوشبویي استعمال کړي. د سجدې پر غړو دې کافور وکاروي. د مړي نوکان او وربښتان دي نه پرې کوي، د مړي وربښتان او ږیره دي نه ږمونځوي، که سړی پیدا نه سو ښځه خپل مېړه ته غسل ورکولای سي، که ښځه پیدا نه سوه سړی خپلي مېرمني ته غسل نه سي ورکولای، بلکي په ټوکر کي دې ونغاړي. سړي ته روا ده چي کوچني هلک او نجلۍ ته غسل ورکړي، ښځي ته روا ده چي کوچني هلک او نجلۍ ته غسل ورکړي.

مړي ته د کفن ورکولو احکام

پر مسلمانانو کفایي فرض د چي مړي ته کفن ورکړي که ځینو کسانو کفن ورکړ د ټولو ذمه فارغه ده. که هیچا ور نه کړ ټوله ګناهکار دي. د کفن کمه اندازه چي مړي ته د هغه په ورکولو سره د مسلمانانو له ذمې څخه کفایي فرض اوړي، هغه ده چي د مړي ټول بدن پټ کړي. د مړي کفن د ده له خپل هغه سوچه مال څخه ورکول کېږي چي د بل چا حق اړه پوري و نه لري.

که مړي مال نه درلودی کفن ئې پر هغه چا لازم دئ چي د ده نفقه باندي لازمه وي. که مړي داسي څوک نه درلودی چي د ده نفقه باندي لازمه وي بیا له بیت المال څخه کفن ورکول کېږي.

که مسلمانانو بیت المال نه درلودی، یا بیت المال موجود وو خو هغه ته رسېدنه ممکنه نه وه بیا پر هغه مسلمانانو کفن ورکول لازم دي چي وس ئې ولري.

د کفن ډولونه

د کفن له پاره درې ډولونه دي:

۱. سنت کفن

۲. کفايي کفن

۳. اړين کفن

سنت کفن د نارينه وو له پاره يو قميص، بل لنګ، بله ډوپټه ده. د نارينه له پاره کفايي کفن يو لنګ بله دوپټه ده، تر دې کموالی مکروه دئ.

د نارينه له پاره اړين کفن هغه ټوټه ټوکر دئ چي په سملاسي توګه موجود وي فرق نه کوي که يوازي شرم ځای (عورت) پټ کړي. ښه دا ده چي کفن له سپين پنبي ټوکر څخه وي لنګ به د سر له کله ګي څخه تر پښو (قدمو) پوري وي، دوپټه به تر لنګ يو شرعي ګز اوږد وي، قميص به له غاړي څخه تر قدمو پوري وي، قميص به لستوڼي نه لري.

نارينه ته د کفن ورکولو ډول

نارينه ته د کفن ورکولو ډول دا دئ چي لومړی لفافه هواره کړل سي، وروسته لنګ باندي وغوړول سي، وروسته قميص باندي کښېښوول سي بيا مړی باندي پرېباسي قميص باندي واغوستل سي بيا د لنګ چپه خوا باندي راواړوي.

بیادي لنګ د راسته خوا باندي راواړوي، وروسته دوپټه له چپې خوا باندي واچول سي وروسته د راستې خوا څخه باندي واچول سي، د کفن سر او پای وتړل سي تر څو له مړي څخه جلا نه سي.

د ښځي له پاره سنت کفن لنګ، دوپټه، پوړنی، یو ټوټه ټوکر دئ. د ښځي له پاره کفایي کفن یو لنګ، یوه دوپټه، بل پوړنی دئ. اړین کفن د ښځي له پاره دا دئ چي: موجود ټوکر ورکړل سي، ښه دا ده چي ټوکر له سینې څخه تر ورنو پوري اوږد وي. روا ده چي دغه ټوکر له سینې څخه تر نامه پوري وي.

ښځي ته د کفن ورکولو ډول

ښځي ته د کفن ورکولو ډول دا دئ چي لومړی دوپټه بیا لنګ وروسته قمیص وغوړول سي قمیص په واغوستل سي، وړښتان دوې کوڅې سي پر قمیص سربېره پر سینه کښېښوول سي، وروسته پوړنی پر سر کښېښوول سي، پوړنی دې پر سر نه ورپېچي، نه دې غوټه کوي.

بیا لنګ له چپې خوا باندي راواړوي، وروسته دې له راسته خوا څخه باندي راواړوي. بیا دې سینه د ټوکر په ټاکلي ټوټې وتړي بیا دي دوپټه باندي راواړوي.

د جنازې د لمانځه احکام

مړي ته لمونځ ورکول پر مسلمانانو کفایي فرض دئ. که څېنو کسانو د جنازې لمونځ ورکړ د پاتو ذمه فارغه ده، که ټولو ورنه کړ ټول له ګناهکاره دي.

پر هغه چا د جنازې لمونځ واجب دئ چي فرضي لمونځ باندي فرض وي، خو د

مړي په مړيني به خبر وي، که خبر نه وي باندي واجب نه دئ. د جنازې په لمانځه کي دوه رکنونه (داخلي فرضونه) ستـه:

لومړی: څلور واره الله اکبر ويل. هر الله اکبر د يوه رکعت حکم لري.

دوهم: ولاړه، بې له عذره د جنازې لمونځ په ناسته روا نه دئ.

د جنازې د لمانځه شرطونه

د جنازې لمونځ هغه مهال روا دئ چي لاندي شرطونه موجود وي:

۱. مړی به مسلمان وي، کافر ته د جنازې لمونځ نه ورکول کېږي.

۲. مړی به پاک وي حکمي او حقيقي مرداري به باندي نه وي، تر غسل ورکولو مخکي لمونځ نه ورکول کېږي.

۳. مړی به حاضر وي، غايب ته د جنازې لمونځ نه ورکول کېږي.

۴. مړی به د لمونځ کوونکو د مخ خوا ته وي که شا ته پروت وي لمونځ سهي نه دئ.

۵. مړی به پر مځکه پروت وي، که مړی پر هغه کټ پروت وي چي کټ پر مځکه ولاړ وي هم لمونځ روا دئ. خو هغه مهال روا نه دئ چي پر حيوان بار وي، يا د خلکو پر اوږو پروت وي. که د يو عذر له امله پر حيوان يا د خلکو پر اوږو پروت وي بيا روا دئ.

د جنازې د لمانځه سنتونه

د جنازې په لمانځه کي لاندي کارونه سنت دي:

۱. امام به د مړي د سينې پر برابري دريږي. مړی که نر وي که ښځه وي فرق نه لري.

۲. تر لومړي الله اکبر وروسته سبحانک اللهم ویل کېږي.
۳. تر دوهم الله اکبر وروسته درود ویل کېږي.
٤. تر دریم الله اکبر وروسته مړي ته دعا کېږي.

که مړی لوی نارینه یا ښځینه وي داسي دعا ئې کوي:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا، وَشَاهِدِنَا، وَغَائِبِنَا وَصَغِيْرِنَا وَكَبِيْرِنَا، وَذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا. اَللّٰهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ، وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيْمَانِ.

ژباړه: اې الله، زموږ مړي او ژوندي وبخښه، زموږ حاضر او غایب وبخښه، زموږ لوی او کوچنیان وبخښه.

زموږ نر او ښځه وبخښه، اې الله په موږ کي چي څوک ژوندي پر اسلام ئې وژوندي کړه، په موږ کي چي څوک مري پر ایمان ئې مړ کړه.

که مړی کوچنی وي بیا داسي دعا ویل کېږي:

اللهم اجعله لنا فرطاً واجعله لنا اجراً و ذخراً واجعله لنا شافعاً مشفعاً.

اې الله! دی زموږ له پاره مخکښه وګرځوه، دی زموږ له پاره اجر او ذخیره وګرځوه، دی زموږ شفاعت کوونکی وګرځوه، او شفاعت ئې ومنه.

که نجلۍ مړه وي دا دعا کېږي:

اللهمَ اجعَله لَنا فَرَطاً واجعَلها لَنَا اجراً و ذُخراً وَاجعَلها لنا شافِعةً و مُشَفَعةً.

تر څلرم الله اکبر وروسته دي سلام وګرځوي د اول تکبیر ماسوا په نورو تکبیرونو کي دي لاسونه نه پورته کوي، لمونځ دي پای ته ورسوي، ښه دا ده چي لمونځ کوونکي دري صفونه، یا پنځه یا اووه او داسي نور طاق صفونه جوړ کړي.

هغه څه چې د جنازې په لمانځه پورې اړه لري

که د مړي خپلوان (ولي) د جنازې لمونځ ورکړي بیرته نه راګرځول کېږي. که مړی بې له لمانځه دفن سو (ښخ کړل سو) د جنازې لمونځ قبر ته ورکول کېږي، دا هغه مهال که مړی پړسېدلی نه وي که په یو وار ډېرې جنازې حاضرې سوې، ښه دا ده چې هر یوه ته جلا لمونځ ورکول سي.

دا هم روا ده چې ټولو ته په یو وار لمونځ ورکول سي، که امام ټولو جنازو ته په یو وار لمونځ ورکاوه، مړي دې د مخ په خوا کې په اوږد صف کې کښېږدي لومړی دې د نارینه وو بیا دې د کوچنیانو وروسته دې د ښځو جنازې کښېښوول سي.

کوم کوچنی چې د زېږون پر مهال ژوندی وي (وروسته مړ سي) نوم پر ایښوول کېږي، لمونځ ورکول کېږي. که د زېږون پر مهال ژوندی نه وي، نوم نه پر ایښوول کېږي، لمونځ نه ورکول کېږي.

بلکي غسل ورکول کېږي په یوه ټوټه ټوکر کې پېچل کېږي ...فن کېږي، بې له عذره مړي ته په هغه مسجد کې لمونځ ورکول مکروه دي چې جماعت پکښې کیږي. که د عذر له امله وي پروا نه لري.

که سړي امام د دوو تکبیرونو تر منځ ورساوه، انتظار دې وکړي، کله چې امام بل تکبیر ووایه راغلی کس دې لمونځ ورسره پیل کړي، په پای کې دې تېر سوي تکبیرونه او نور راوګرځوي، خو دغه تېر سوي شیان به د جنازې تر پورته کېدو مخکې راګرځوي، که سړي امام تر لومړي الله اکبر وروسته ورساوه، په لمانځه دې پیل وکړي، دوهم تکبیر ته دې انتظار نه کوي، که سړی د جنازې لمانځه ته هغه مهال حاضر سو چې څلور تکبیرونه تېر سوي وه، سلام پاته وو، د جنازې لمونځ

ځني تېر دئ برخه دي پکښې نه اخلي.

څوک چي ځان ووژني غسل ورکول کېږي لمونځ ورکول کېږي، هغه چا ته لمونځ نه ورکول کېږي چي په قومي شخړو کي وژل سوی وي، یا ئې خپل مور او پلار په ظلم وژلي وي، یا ئې لار نیولې وي د لار نیولو پر مهال ووژل سي.

د جنازې د لمانځه ډول

د جنازې د لمانځه ډول دا دئ چي امام دي د مړي د سینې پر برابري ودرېږي، مقتدیان دي تر شا صف جوړ کړي هر یو دي د جنازې د فرضي لمانځه نیت وکړي او دا چي دا لمونځ د الله له پاره دئ مقتدی دي د دې نیت تر څنګ د امام د متابعت نیت هم وکړي.

بیا دي لاسونه پورته کړي لومړی الله اکبر دي ووایي، وروسته دي سبحانک اللهم ووایي. بیا دي دوهم الله اکبر ووایي، لاسونه دي نه پورته کوي، درود دي ووایي، بیا دي دریم الله اکبر ووایي، لاسونه دي نه پورته کوي، مړي او مسلمانانو ته دي دعا وکړي، بیا دي څلورم الله اکبر ووایي لاسونه دي نه پورته کوي سلام دي وګرځوي، یو وار دي راسته بیا چپه خوا ته سلام وګرځوي، امام دي الله اکبرونه په لوړ آواز وایي، نور شیان (سبحانک اللهم، درود، مړي ته دعا) دي کرار وایي، مقتدیان دي ټول الفاظ کرار وایي.

د جنازې د وړلو احکام

پر مسلمانانو کفايي فرض ده چې مړی تر قبر پورې ورسوي، د مړي وړل عبادت دي. هر مسلمان بايد تلوار وکړي چې د مړي په وړلو کې ونډه واخلي، رسول ﷺ د سعد بن معاذ رضي الله عنه د جنازې په وړلو کې برخه واخيسته. سنت دا دئ چې جنازه څلور کسه يوسي. د جنازې د هر وړونکي له پاره سنت دي چې څلوېښت ګامه جنازه يوسي.

ښه دا ده چې جنازه دومره چابکه يووړل سي چې مړی له ځايه بې ځايه نه سي.
ښه دا ده چې د جنازې تر شا سړي روان وي، مکروه ده چې د جنازې تر ايښوولو مخکې سړي کښېني.

د مړي د ښخولو احکام

سنت دي چې کم تر کم قبر د نيم قامت (کت) په اندازه ژور وکيندل سي، که تر نيم قامت زيات ژور وي ډېر ښه دئ، ښه دا ده چې قبر ته لحد ورکول سي يوازې هغه مهال په منځ کې لحد غوندې کيندنه کېږي چې مځکه سسته وي، مړی د قبلې له لوري قبر ته کښته کېږي.

څوک چې مړی قبر ته کښته کوي دا دعا دې وايي: بِسمِ اللّٰهِ و عَلٰی مِلَةِ رَسُولِ اللّٰه.

ژباړه: د الله په نوم او د محمد ﷺ پر دين.

په قبر کې دې مړی پر راسته اړخ کړي تر څو مخ ئې د قبلې خوا ته سي، کله چې

مړی په قبر کې کښېښوول سو د کفن غوټې دې خلاصې کړل سي.

که مړی ښځه وي، قبر ته د کښته کولو پر مهال دې پر قبر پرده وغوړول سي، که نر وي پرده نه غواړي، مکروه ده چې لحد ته پخې خښتې، او لرګي کښېښوول سي، بلکي اومې خښتې او نلان دې ورته کښېښوول سي. که اومې خښتې او نلان نه وه بیا پخې خښتې او لرګي مکروه نه دي.

ښه دا ده چې حاضر خلک هر یو درې موټه خاوره قبر ته واچوي د لومړي موټ سره دې دا توري ووايي: مِنها خَلَقناکُم، له دې خاورو څخه مې تاسې پيدا کړي یاست.

د دوهم موټ سره دې دا توري ووايي: وَ فِیهَا نُعِیدُکُم. دې خاورو ته مو ورګرځوو.

د دريم موټ سره دې دا وايي: و مِنهَا نُخرِجُکُم تَارَةً اُخرىٰ، له دې خاورې څخه مو بل وار راباسو.

وروسته دې خاورې باندې ور واچوي تر څو قبر ډک سي. قبر دې د اوښ د بوک غوندې جوړ کړي څلور کونجه دې نه جوړوي.

د زينت او فخر له پاره دې پر قبر ودانۍ نه جوړوي. د قبر د ټينګښت له پاره هم ودانۍ نه جوړول کېږي. مکروه ده چې مړی په خونه کې دفن کړل سي، ځکه په خونه کې دفن کېدل يوازې د پيغمبرانو خاصيت دئ.

روا ده که ضرورت وي ډېر مړي په يوه قبر کې ښخ کړل سي، که ډېر مړي په يوه قبر کې دفن کېدل.ښه دا ده چې د دوو مړو تر منځ په خاورو فاصله راوستل سي.

که په کښتۍ کې څوک مړ سي غسل او لمونځ ورکول کېږي په کفن کې پېچل کېږي بيا اوبو ته اچول کېږي.

دا هغه مهال که وچه لیري وي او د مړي د خرابېدو بېره وي.

ښه دا ده چي مړی په هغه ځای کي ښخ کړل سي چي پکښي مړ سوی دئ.
مکروه ده چي مړی تر یوه او دوه میله لیري یوووړل سي، که مړی په قبر کي قبلې ته مخامخ نه وو اېښوول سوی او س قبلې ته د مخامخ کولو له پاره قبر نه شنل کېږي.
که مړی پر چپه اړخ پرې ایستل سوی وي همدا سي ده. که د بیت المال مال ورسره دفن سوی وي بیا شنل کېږي.

د قبرو د زیارت کولو احکام

نارینه وو ته مستحب دي چي د قبرو زیارت ته ولاړ سي. په اوسني زمانه کي د ښځو له پاره قبرو ته د زیارت له پاره تلل مکروه دي. د قبر د زیارت کولو پر مهال ښه دا ده چي یٰسٓ سورت ولوستل سي. په پښو سره پر قبرونو ختل مکروه کار دئ او پر قبرو باندي خوب کول مکروه عمل دئ دا هم مکروه ده چي له هدیرې څخه درختي او وابښه وشکول سي.

د شهید احکام

الله ﷻ ویلي دي: وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمْوَٰتًۢا ۚ بَلْ أَحْيَآءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِٱلَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا۟ بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾ ﴿١٧١﴾ ... [آل عمران: ۱۶۹-۱۷۰]

تاسي پر هغو کسانو د مړو ګومان مه کوئ چي د الله په لاره کي وژل سوي دي،

دوی ژوندي دي د الله په ورانـدي خواره خوري، دوی په هغه څه سره خوښ دي چي الله دوی ته ورکړي او دوی زيري کوي پر هغه کسانو چي له دوی سره تر اوسه لا يو ځای سوی نه وي چي پر دوی بېره او غم نسته.

رسول ﷺ ويلي دي: مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يُحِبُّ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا وَأَنَّ لَهُ مَا عَلَى الأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ غَيْرُ الشَّهِيدِ فَإِنَّهُ يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ ».

ترجمه: هيڅوک نسته چي جنت ته ولاړ سي، خوښه ئې وي چي دنيا ته وګرځي يوازي شهيد هيله کوي چي دوهم وار دنيا ته ولاړ سي لس واره ووژل سي ځکه دی د شهادت درناوی ويني.

شهيد هغه مسلمان دئ چي په ظلم ووژل سي، فرق نه کوي که دا وژنه په جنګ کي وي، که د ياغيانو له خوا وي که د قطاع الطريق (لارنيوونکو غلو) له خوا وي.

شهيد درې ډوله دئ:

١. د دنيا او آخرت دواړو شهيد.

٢. يوازي د آخرت شهيد.

٣. يوازي د دنيا شهيد.

د دنيا او آخرت شهيد چي کامل شهيد ګڼل کېږي هغه شهيد دئ چي مسلمان وي، عاقل وي، بالغ وي، له جنابت څخه پاک وي، تر ټپي کېدو وروسته مړ سوی وي، تر ټپي کېدو وروسته ئې خوراک، څښاک او خوب کړی نه وي، تداوي ئې نه وي کړې، په داسي حال کي چي دی د هوښ په حالت کي وي د يوه لمانځه پوره وخت باندي تېر سوی نه وي.

کامل شهید ته غسل نه ورکول کېږي، په خپلو جامو کي پېچل کېږي، لمونځ ورکول کېږي د خپلو کالیو او وینو سره دفن کېږي. د ضرورت پر مهال ئې کالي زیاتېږي او کمېږي[۱۰].

مکروه ده چي ټولي جامې ئې ځني وکښل سي.

د آخرت شهید هغه څوک دئ چي له اسلامه ماسوا په مخکنیو شرطو کي یو شرط پکښې کم وي[۱۱].

په دنیا کي د شهید معامله نه ورسره کېږي، خو په آخرت کي د شهید غوندي اجر تر لاسه کولای سي. دوی ته غسل ورکول کېږي، کفن ورکول کېږي، لمونځ ورکول کېږي. د دنیا شهید هغه منافق دئ چي د مسلمانانو په صف کي ووژل سي، ده ته غسل نه ورکول کېږي، په خپلو کالیو کي پېچل کېږي د کامل شهید غوندي لمونځ ورکول کېږي، ظاهر ته اعتبار ورکول کېږي.

(۱۰) په کامل شهید کي هغه کس داخل دئ چي د خپل ځان، مال او عزت په دفاع کي ووژل سي خو شرط دا دئ چي په تېره شی ووژل سوی وي.

(۱۱) په دې ډول شهید کي هغه څوک داخل دئ چي په اوبو کي ډوب سي، یا په اور وسوځل سي یا د علم په تلاښ وتلي وي مړ سي، او یا په وبا مړ سي.

د روژې کتاب

الله ﷻ ویلي دي: يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ [البقره: ۱۸۳]

اې مومنانو! پر تاسي د پخوانیو غوندي روژه فرض سوې ده، تاسي تقوا وکړئ.

الله ﷻ ویلي دي: شَهۡرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلۡقُرۡءَانُ هُدٗى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَٰتٖ مِّنَ ٱلۡهُدَىٰ وَٱلۡفُرۡقَانِۚ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ ٱلشَّهۡرَ فَلۡيَصُمۡهُۖ

د روژې میاشت هغه ده چي قرآن پکښې نازل سوی دئ، دا قران د خلکو لپاره هدایت او د هدایت نښانې او د حق او باطل په منځ کي جلا کوونکي دئ، کله چي له تاسي څخه څوک د روژې میاشتي ته ورسېږي روژه دي پکښې ونیسي.

رسول ﷺ ویلي دي: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالْحَجِّ وَصَوْمِ رَمَضَانَ متفق علیه

اسلام پر پنځو شیانو بنا دئ:

[یو دا چي] دا شاهدي ادا کول چي د عبادت وړ یوازي الله دئ محمد د الله

رسول دئ.

لمونځ کول، زکات ورکول، حج کول او د روژې په میاشت کې روژه نیول.

ټول امت اتفاق لري چې د روژې په میاشت کې پر مکلف کس روژه نیول فرض عین ده، په دې هکله هیڅوک مخالفت نه لري. روژې ته په عرب صوم وایي صوم په لغت کې ځان ساتلو ته وایي

په شریعت کې روژه دا ده چې له خوراک، څښاک او جماع څخه د سپېدو له راختلو څخه تر لمر لوېدو پوري ډډه وسي. او د روژې نیت به ئې کړي وي.

روژه پر چا فرض ده؟

د روژې ادا او قضا پر هغه چا فرض ده چې لاندي شرطونه پکښې جمع وي:

۱. لوی وي، پر کوچني روژه فرض نه ده.

۲. مسلمان وي، پر کافر روژه فرض نه ده.

۳. عاقل وي، پر لېوني فرض نه ده.

۴. په اسلامي هیواد کې وي، یا په کفري هیواد کې وي خو د روژې په فرضیت خبر وي.

د روژې ادا پر چا فرض ده؟

۱. د روژې اداء پر مقیم فرض ده پر مسافر ادا نسته.

۲. پر روغ فرض ده، پر ناروغ فرض نه ده.

۳. له حیض او نفاس څخه به ښځه پاکه وي، پر حیض او نفاس لرونکي ښځي ادا نسته، بلکې روژه ورته روا نه ده.

د لاندې شرطو پر مهال ادا سهي کېږي

روژه هغه وخت سهي کېږي چې لاندې شرطونه موجود سي:

۱. هغه وخت چې د روژې نیولو نیت ئې کړي وي، کله چې د نیت د سهي کېدو وخت داخل سي[۴۲].

۲. ښځه به په حیض او نفاس کې نه وي.

۳. روژه نیوونکی به اوس سمدستي په خوراک، څښاک او جماع بوخت نه وي.

۴. د روژې د سهي کېدو له پاره شرط نه دئ چې له جنابت څخه به پاک وي.

د روژې ډولونه

روژه شپږ ډوله ده:

۱. فرض

۲. واجب

۳. سنت

۴. مستحب

۵. مکروه

۶. حرامه

---

[۴۲] د روژې د میاشتي روژه او نفلي روژې نیت تر لمر لوېدو وروسته بیا د ورځې تر نیمی لې مخکې پورې، د هغه قضائي روژې نیت چې د روژې د میاشتي قضائي وي، په ټوله شپه کې سهي دئ، د سپېدو تر راپورته کېدو وروسته نیت سهي نه دئ. د کفارې او نفلي روژې یوازې د شپې نیت سهي کېداي سي، د ورځې ئې نیت روا نه دئ

د روژې د میاشتې روژه فرض ده.

واجب روژه درې ډوله ده: د نفلي روژې قضا راوړل، نذري روژه، او د کفارې روژه.

د کفارې روژه په لاندې صورتو کې لازمېږي:

بې له عذره د روژې په میاشت کې د ورځې پر مهال روژه په قصدي توګه ماتول. په قصدي توګه د روژې په میاشت کې د ورځې له خوا جماع کول.

د خپلې ښځې سره ظهار کول،

قسم باندې اوښتل،

د احرام پر مهال ځینې حرامې کړنې تر سره کول.

په خطا سره قتل کول.

سنت روژه د عاشورا روژه ده، خو نهمه، یا یوولسمه روژه به ورسره جوړه کوي.

لاندې روژې مستحب دي:

۱. په هره میاشت کې درې ورځې روژه نیول، ورځې ټاکلې نه دي.

۲. د میاشتې د دیارلسمې، څوارلسمې او پنځلسمې ورځې روژه نیول.

۳. په هره هفته کې د دوشنبې او پنجشنبې روژه نیول.

۴. د کوچنې اختر په میاشت کې شپږ روژې نیول.

۵. د هغه چا له پاره چې حج ته تللی نه وي، د عرفات د ورځې روژه نیول.

۶. د داود ؑ غوندې روژه نیول، هغه داسې چې یوه ورځ روژه ونیسي بله ورځ ئې ونه نیسي. دا ډول روژه د الله ﷻ ډېره خوښه ده.

لاندې ډول روژه مکروه ده:

۱. یوازې د عاشورا په ورځ روژه نیول.

۲. یوازې د شنبې په ورځ روژه نیول.

۳. دوې ورځې پر له پسې روژه نیول چې ماښام روژه ماته نه کړي.

لاندي روژې حرامي دي:

۱. د کوچني اختر په ورځ روژه نیول.

۲. د لوی اختر په ورځ روژه نیول.

۳. د تشریق په ورځو کي چي د لوی اختر د میاشتي یوولسمه، دوولسمه او دیارلسمه ده روژه نیول.

د روژې د نیت وخت

بې له نیته روژه سهي نه ده.

د نیت ځای زړه دئ.

د روژې نیت له شپې څخه بیا د ورځي تر نیمي لږ مخکي سهي کېږي. دا هغه مهال چي د روژې د میاشتي روژه ادا کوي، یا معین نذر پر ځای کوي یا نفلي روژه نیسي.

د روژې د میاشتي روژه په مطلق نیت[۴۲] او د نفل په نیت دواړو سهي کېږي. معین نذر په مطلق نیت او د نفل په نیت دواړو سهي کېږي. د روژې د میاشتي قضا راوړلو له پاره د نیت تعین او د شپې له خوا نیت کول ضروري دي.

همداسي د نفلي روژې د قضا راوړلو، د کفارې روژې او مطلق نذر له پاره د نیت تعین او د شپې له خوا نیت ضروري دئ.

---

[۴۲] مطلق نیت دا دئ چي د روژې نیت وکړي، واجب، فرض او نفل تعین نه کړي دا هم تعین نه کړي چي دا روژه د روژې د میاشتي روژه ده.

د میاشتي لیدل څنګه ثابتیږي؟

رسول ﷺ ویلي دي: صُومُوا لِرُؤْيَتِهِ وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَتِهِ فَإِنْ غم عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا عِدَّةَ شَعْبَانَ ثَلَاثِينَ يَوما. رواه البخاري.

د میاشتي په لیدو روژه نیسئ، د میاشتي په لیدو روژه ماتوئ، اختر جوړوئ. که میاشت په (ګردونو کي) پټه سوه، د شعبان د میاشتي دېرش ورځي پوره کړئ.

د روژې میاشت په لاندي دوو شیانو کي په یوه ثابتېږي:

لومړی: د میاشتي په لیدلو سره.

دوهم: د برات په پوره کېدلو سره (دا هغه مهال که میاشت ونه لیدل سي) که یوه سړي او یوې ښځي د میاشتي د لیدلو خبر ورکړ منل کېږي، دا هغه مهال که د روژې له پاره وو.

خو د اختر له پاره د دوو نارینه وو یا د یوه نارینه د دوو ښځینه وو شاهدي اړینه ده. دا هغه مهال که په اسمان کي ګرد او غبار وو. که ګرد او غبار نه وي بیا د روژې او اختر دواړو له پاره د داسي ډلي شاهدي په کار ده چي د درواغو احتمال پکښې له منځه تللی وي. د نورو میاشتو په هکله د دوو عادلو نارینه وو، یا د یوه نارینه او دوو ښځو شاهدي کفایت کوي، خو پر دوی به د قذف حد عملي سوی نه وي.

کله چي د میاشتي لیدل په یوه ځای کي ثابت سي، د نورو ځایو پر اوسېدونکو هم روژه فرضېږي، دا هغه مهال چي د دوی په ګاونډ کي وي او مطلع (د میاشتي ښکاره کېدو ځای) ئې سره یو وي او په واجبوونکي ډول د میاشتي د لیدو خبر ور ورسېږي.

که یو سړی په یوازې توګه د روژې میاشت ولیده د ده شاهدي نه منل کېږي خو دی به یوازې روژه نیسي.

که د اختر میاشت ویني، شاهدي ئې نه منل کېږي، خو دی به روژه نیسي اختر به نه جوړوي.

د شک په ورځ روژه نیول

د شک ورځ هغه ورځ ده چې د برات نهه ویشت ورځې پوره سي، میاشت ونه لیدل سي معلومه نه وي چې میاشت راختلې ده که نه؟ د فرض په نیت د شک روژه مکروه ده، که د نفل او فرض په منځ کې شکمن وي هم مکروه ده.

که یوازې په یقیني توګه د شک په ورځ نفلي روژه ونیسي پروا نه لري، که څوک د روژې او اختر په منځ کې شکمن وي روژه ئې سهي نه ده.

مفتي ته په کار ده چې عامو خلکو ته ووایي چې: نژدې تر غرمې پورې انتظار وکړئ (شی مه خورئ) د روژې نیت مه کوئ، که د روژې معلومات ونه سو بیا خوراک وکړئ، که سړي د شک په ورځ د نفلو په نیت روژه نیولې وه وروسته معلومه سوه چې د دغه ورځې روژه ده دغه روژه د فرضي ځای نیسي قضا باندي نسته.

هغه شیان چې روژه نه ماتوي

لاندې شیان روژه نه ماتوي:

۱. په هېره خوراک کول.

۲. په هېره څښاک کول.

۳. په هېره جماع کول.
۴. چي ځان او وربښتان غوړ کړي.
۵. که سترګي توري کړي.
۶. که وینه وکاږي.
۷. چي د یو چا غیبت وکړي.
۸. چي د خوړلو نیت ئې کړی وي خو شی ونه خوري.
۹. که ئې په خوله ګرد ننوتی فرق نه کوي که د ژرندي ګرد وي.
۱۰. که ئې په خوله په غیر قصدي توګه دود ننوتی.
۱۱. که ئې په خوله مچ ننوتی.
۱۲. که جنابت ورپېښ سو. که ټوله ورځ پر جنابت پاته سي هم روژه نه فاسدېږي، خو دغه کار تحریمي مکروه دئ ځکه فرضي لمونځ پکښې پاتېږي.
۱۳. که په ویاله کي غوټه (ډوب) سو غوږو ته ئې او به ننوتې.
۱۴. که پزي ته ګړنګ داخل سوه وروسته ئې کش کړه تېر ئې کړه.
۱۵. که قی ورغلی خو بیرته په غیر قصدي توګه وګرځي لړ او ډېر یو حکم لري.
۱۶. قصدي قی ووهي په تشه خوله یو څه په غیر قصدي توګه ځني تېر سي.
۱۷. په غاښو کي ئې تر نخود لږ شی بند وي او س ئې تېر کړي.
۱۸. د یوې کونجدي په اندازه شی وخوري په ستوني کي ئې خوند معلوم نه سي.
۱۹. په ستني سره روژه نه ماتېږي ستن که په رګ کي ولګول سي که په غوښه کي وي یو حکم لري.
۲۰. که لړګی په غوږ کي ووهي خیره په راوکاږي پروا نه لري، که دا عمل څو څو واره تکرار کړي هم پروا نه لري.

څه مهال قضا او کفاره دواړه لازمېږي؟

په لاندي صورتو کي کفاره او قضا دواړه لازمېږي:؛

۱. کله چي داسي شی وخوري چي طبع لېوالتیا ورته ولري او د نس شهوت پر ځای کېږي.

۲. کله چي د شرعي عذره چپه دوا وخوري.

۳. کله چي روژه لرونکي کس اوبه یا بل مشروب وچښي.

۴. کله چي روژه لرونکی کس جماع وکړي.

۵. کله چي د باران څاڅکي تېر کړي.

۶. کله چي غنم وخوري په غاښونو ئې وژووي.

۷. کله چي د غنم داني ژوندۍ تېري کړي.

۸. کله چي د کونجدي داني وخوري.

۹. کله چي مالګه وخوري.

۱۰. کله چي چلم او سګرېټ وڅکوي.

۱۱. کله چي د خاورو د خوړلو عادت ولري خاوره وخوري. که عادت ونه لري بیا کفاره باندي نسته.

د کفارې د وجوب شرطونه

د لاندي شرطو پر مهال کفاره لازمېږي:

۱. د روژې د ادا پر مهال خوراک، څښاک کول، که د روژې په میاشت کي نه وي کفاره نسته، همداسي که ادا نه وي قضا را ګرځوي کفاره نسته.

۲. چي خوراک، څښاک په قصدي توګه وي، که په هېره وي کفاره نسته.
۳. خوراک، څښاک په تېروتنه نه وي، که سړي ګومان کاوه چي شپه پاته ده خوراک او څښاک ئې وکړ وروسته معلومه سوه چي سپيدې راپورته سوي دي کفاره باندي نسته.
۴. خوراک او څښاک ته اړ سوی نه وي که ورته اړ سوی وو کفاره باندي نسته.
۵. که خوراک او څښاک ته اړ ايستل سوی نه وو، که د بل له خوا اړ ايستل سوی وو کفاره باندي نسته.

د کفارې بيان

کفاره په لاندي ډولونو ادا کېږي: ۱

لومړی: مريی آزادول، کافر او مسلمان دواړه کفايت کوي.

دوهم: پرله پسې دوې مياشتي روژه نيول په منځ کي به روژه نه خوري، په داسي وخت کي به د کفارې روژې نيسي چي په دغو شپېتو ورځو کي به د اختر او د تشريق ورځي نه وي.

دريم: شپېته مسکينانو ته ميانه خواړه ورکول.

کفاره په لوړ ترتيب ادا کېږي. که چا د مريي د آزادولو وس نه درلودی، دوې مياشتي پرله پسې روژه دي ونيسي، که څوک د روژې نيولو وس ونه لري شپېته مسکينانو ته دي خواړه ورکړي، دومره خواړه چي دوه وخته بنه په ماړه سي، د مسکينانو په ډله کي به داسي څوک نه وي چي پر ده ئې نفقه لازمه وي لکه مور او پلار، مېرمن او نور. که ئې مسکينانو ته غله ورکول نو هر مسکين ته دي نيمه پيمانه غنم يا اوړه ورکړي يا دي قيمت ورکړي، يا دي پوره پيمانه اوربشي، يا

خرما ورکړي، یا دي د دوی قیمت ورکړي[۱۱].

څه مهال قضا بې له کفارې لازمېږي؟

په لاندي صورتو کي روژه فاسدېږي، قضا لازمېږي کفاره نسته.

۱. کله چي روژاتي د شرعي عذر له امله روژه ماته کړي، مسافر سي، یا ناروغ سي، یا حیض او نفاس، لېونتوب او بېهوښي ورپېښه سي.

۲. روژاتي داسي شی وخوري چي په عادت کي د خوړلو له پاره نه وي لکه د شرعي عذر پر مهال دوا خوړل، وچ او لانده اوره خوړل، په یو وار ډېره مالګه خوړل، پنبه خوړل، کاغذ خوړل، د خرما مندکه خوړل، ختې خوړل چي د ختو د خوړلو عادت ونه لري.

۳. کله چي روژاتي لاندي شیان تېر کړي: کوچنۍ ډبره، اوسپنه، سره او سپین زر، ژړ او نور قضا سته کفاره نسته.

۴. کله چي روژاتي د بل چا له خوا خورک، چښاک ته اړ ایستل سي او خورک او چیښاک وکړي.

۵. کله چي روژاتي خورک، چیشاک ته اړ سي (مجبور سي)، خورک یا چیښاک وکړي.

۶. کله چي روژاتي تېر وزي ګومان وکړي چي شپه پاته ده یا لمر لوېدلی دئ خو وروسته معلومه سي چي شپه تېره سوې وه، یا لمر لوېدلی نه وو.

۷. کله چي خوله او پزه پرېولي او به څني تېري سي.

۸. کله چي په قصدي تو ګه په ډکه خوله قی وکړ څوي (خواګرځي وکړي).

---

[۱۱] پوره پیمانه درې کېلو او شپېته ګرامه، (۳۰۶۰) ګرامه کېږي.

۹. کله چې د باران څاڅکي، یا د واورې ټوټه ئې خولې ته ولوېږي په غیر قصدي توګه ځني تېر سي.
۱۰. کله چې د روژې میاشت نه وي سړی خپله روژه فاسده کړي.
۱۱. څوک چې په قصدي توګه دود کش کړي.
۱۲. کله چې د غاښو په منځ کي پاته سوی شی چې د نخودو د دانې غوندي وي وخوري.
۱۳. کله چې سړی یو وار په هېره خوراک وکړي وروسته په قصدي توګه خوراک پسې وکړي.
۱۴. د روژې نیت ئې د ورځې کړی وو د شپې ئې نه وو کړی او س ئې روژه ماته کړه.
۱۵. مسافر راغی مقیم سو یو وار ئې روژه ونیول وروسته ئې خوراک وکړ.
۱٦. مقیم سړي روژه نیولې وه وروسته مسافر سو خوراک ئې وکړ.
۱۷. د روژې نیت ئې کړی نه وو خو ټوله ورځ ئې خوراک، څښاک ونه کړ.
۱۸. کله چې په غوږ کي اوبه یا دوا وڅڅوي.
۱۹. کله چې په پزه کي دوا وڅڅوي.
۲۰. کله چې پر هغه ټپ دوا واچوي چې په نس کي وي یا پر هغه زخم دوا واچوي چې په دماغ کي وي دوا نس ته ورسېږي. په دغو یادو سوو صورتو کي که روژه د روژې په میاشت کي فاسده سوه یوازي قضا سته کفاره نسته.

هغه څه چې د روژاتي له پاره مکروه دي

لاندي شیان د روژاتي له پاره مکروه دي باید ډډه ځني وسي:

لومړی: بې له ضرورته د شي خوند څکل او ژوول.

ناړي په خوله کي جمع کول بیا تېرول.
هر هغه کړنه چي دی کمزوری کوي لکه وینه کښل او نور.

هغه څه چي د روژاتي له پاره مکروه نه دي

لاندي کارونه په روژه کي مکروه نه دي:

لومړی: د برېتو او ږیري غوړول.

دوهم: سترګي تورول.

دریم: د یخوالي له پاره لمبېدل.

څلورم: د یخوالي له پاره په لندو جامو کي ځان پېچل.

پنځم: بې اوداسه، پزه او خوله پرېولل.

شپږم: د ورځي په پای کي مسواک وهل بلکي د ورځي په پای کي مسواک د ورځي د لومړیو غوندي سنت دئ.

هغه څه چي د روژاتي له پاره مستحب دي

لاندي کارونه د روژاتي له پاره مستحب دي:

۱. پېشلمی کول.

۲. پېشلمی د شپې وروستی برخي ته ځنډول خو مناسبه ده چي تر سپېدو (سباوون) څو دقیقې مخکي خوراک او چښاک ودرول سي.

۳. کله چي په یقیني توګه لمر ولوېږي، پر روژه مات دي تلوار کوي (ځنډ دي نه کوي).

۴. تر سپېدو مخکې د جنابت له امله غسل کول تر څو د عبادت له پاره تیارى ونیول سي.

۵. ژبه باید له دروا غو، غیبت، چوغلګرۍ او بنکنځلو څخه بنده کړل سي.

٦. د روژې په میاشت کي باید په هر فارغه وخت کي د الله ذکر وسي د قرآن تلاوت او استغفار وسي.

۷. غوسه باید ونه کړل سي.

۸. له شهوتونو څخه باید لیرېوالي وسي فرق نه کوي که حلال شهوتونه وي.

هغه عذرونه چي د روژې ماتول روا کوي

اسلام فطري دین دئ، انسان د وس سره سم مکلف ګرځوي، الله ﷻ مهربانه دئ، که بنده عذر ولري ورته روا کړې ئې ده چي اوس روژه وخوري بل وخت ئې قضا را وګرځوي.

په لاندې صورتو کي روژه پرېښوول روا دي:

۱. د ناروغ له پاره، چي د تاوان بېره ولري، یا د ناروغۍ د ډېربښت احتمال موجود وي.

۲. که سړی په هغه سفر تلی چي لمونځ لنډ کوي.

۳. که سړی ډېر وږی یا تږی سو، د ده غالب ګومان وو که روژه ونه خورم مرم.

۴. امیدواري ښځي ته یا د دې په نس سوي کوچني ته که روژې تاوان کاوه.

۵. تي ورکوونکي ښځي ته کله چي د روژې نیول دې او د تي ماشوم ته تاوان کاوه.

٦. کله چي ښځي ته حیض او نفاس پېښ سي، بلکي دا وخت روژه ماتول واجب ده.

۷. هغه بوډا ته چې د روژې نیولو وس ونه لري، پر دغه ډول بوډا قضا نسته بلکې فدیه سته.
۸. که سړې نفلي روژه نیولې وه او س ئې بې له عذره ماتولای سي بله ورځ به قضا راوړي.
۹. هغه چا ته چې د دښمن سره په جګړه بوخت وي، پر هر چا چې د روژې قضا پاته وي باید د قضا په راوړلو کې تلوار وکړي، خو که قضاء وځنډوي هم روا ده، قضايي روژې په پرله پسې او جلا ډول دواړو نیول کېدلای سي. که پر سړي قضايي روژه پاته وي د روژې میاشت راورسېږي د روژې د میاشتي روژه به مخکې نیسي، د ځنډ په وجه فدیه باندې نسته.

څه وخت په نذر وفا کول واجب دي؟

رسول ﷺ ویلي دي: مَن نَذَرَ ان يُطِيعَ اللهَ فليطِعهُ و مَن نَذَرَ ان يَعصِيهُ فلا يَعصِهِ. رواه البخاري.

که چا د عبادت کولو په موخه نذر وکړ عبادت دې وکړي. که چا د ګناه کولو په موخه نذر وکړ ګناه دې نه کوي.

کله چې درې شرطونه جمع سي په نذر وفا کول واجب ګرځي:

لومړی: کله چې نذر سوی کار په خپل جنس کې فرض ولري لکه لمونځ او روژه چې نذر کړي.

دوهم: کله چې نذر سوی کار په خپل ځان کې مقصود وي.

دریم: کله چې تر نذر کېدو مخکې نذر سوی کار واجب نه وي.

همدا وجه ده چي د مريي آزادول، اعتکاف کول، لمونځ کول او روژه نيول سړی نذر کولای سي.

خو او دس نذر کولای نه سي، ځکه او دس ځاني مقصود والی نه لري، د تلاوت سجده نذر کولای نه سي ځکه هغه تر نذر مخکي واجب ده، د ناروغ پوښتني ته ورتلل نذر کېدلای نه سي، ځکه په خپل جنس کي واجب نه لري.

که سړي د اختر د ورځي يا د تشريق د ورځي روژه نذر کړه نذر سهي دئ، خو واجب ده چي په دغو ورځو کي به روژه نه نيسي، ځکه روژه پکښې منع سوې ده، وروسته دي قضا راوګرځوي.

اعتکاف

اعتکاف دا دئ چي سړی په هغه مسجد کي چي جماعت پکښې کېږي د اعتکاف په نيت ځنډ وکړي (پکښې پاته سي).

اعتکاف دري ډوله دئ:

لومړی: واجب، دا ډول اعتکاف هغه دئ چي نذر سوی وي.

دوهم: موکد کفايي سنت، دغه اعتکاف د روژې د مياشتي په لسو وروستيو ورځو کي دئ.

دريم: مستحب، دا هغه اعتکاف دئ چي نذر سوی نه وي او د روژې په وروستيو کي نه وي.

د اعتکاف موده

د اعتکاف د ډولونو په اعتبار د اعتکاف موده فرق کوي، د نذر سوي اعتکاف موده هغه ده چي ده ښوولې وي، د روژې د مياشتي اعتکاف لس

وروستۍ ورځې دي، د نفلي اعتکاف موده تاکلې موده نه لري خو يوه شېبه ئې کمه موده ده.

اعتکاف يوازې په هغه مسجد کې سهي کېږي چې جماعت پکښې ادا کېږي، امام او مؤذن ولري.

ښځه به د خپلې خونې پر هغه ځای اعتکاف کوي چې د لمانځه له پاره ئې ټاکلی دئ.

د نذري اعتکاف له پاره روژه ضروري ده.

د سنت او نفلي اعتکافونو له پاره روژه ضروري نه ده.

د اعتکاف فاسدوونکي شيان

په لاندې شيانو اعتکاف فاسدېږي:

لومړی: کله چې بې له عذره له مسجد څخه ووزي.

دوهم: کله چې حيض او نفاس ورپېښ سي.

دريم: کله چې جماع وکړي، يا په شهوت څوک مچ کړي يا لاس ور وړي.

هغه عذرونه چې له مسجد څخه د وتلو له پاره روا کوونکي دي

د لاندې درو عذرونو له امله له مسجد څخه وتل روا کېږي:

لومړی: طبعي عذرونه لکه بولې، صحرا کښېنستل، لمبېدل، او نور، ځکه معتکف اړ دئ چې د انساني حاجت او د جنابت له امله د غسل کولو له پاره له مسجد څخه ووزي خو يوازې د اړتيا په اندازه به دباندې پاته کېږي.

دوهم: د شرعي عذرو له امله لکه د جمعې د لمانځه له پاره دا هغه مهال که د اعتکاف په او سني مسجد کې د جمعې لمونځ نه ادا کېدی.

دریم: د ضروري عذرونو له امله لکه پر ځان بېرېدل پر خپل سامان بېرېدل او داسي نور.

که مسجد ونړېدی هم وتل روا دي، خو بل مسجد ته به سملاسي ځي هلته به د اعتکاف نیت کوي.

معتکف په مسجد کي خوراک، څښاک کولای سي، د خپلي اړتیا شیان رانیولای سي، خو رانیول سوی شی به د رانیولو پر مهال مسجد ته نه دننه کوي.

هغه څه چي د معتکف له پاره مکروه دي

لومړی: معتکف ته مکروه ده چي د سوداګرۍ په نیت په مسجد کي د بیع عقد وکړي، که مبیعه حاضره کړي که نه فرق نه کوي حکم یو دئ.

دوهم: معتکف ته مکروه ده چي د خپلي اړتیا شیان د عقد پر مهال مسجد ته حاضر کړي.

دریم: معتکف ته مکروه ده چي خبري نه کوي (ګونګه روژه ونیسي). دا هغه مهال که چوپتیا عبادت وګڼي که ئې عبادت ونه ګڼي بیا مکروه نه ده.

د اعتکاف کولو اداب

په اعتکاف کي لاندي کارونه مستحب دي:

لومړی: یوازي به ګټوري خبري کوي.

دوهم: د خپل اعتکاف له پاره دي تر ټولو غوره مسجد انتخاب کړي، لکه د مکې د اوسېدونکي له پاره مسجد حرام، د مدینې د اوسېدونکي له پاره نبوي مسجد، د بیت المقدس د اوسېدونکي له پاره مسجد اقصیٰ او مسجد جامع (چي د جمعې لمونځ پکښې ادا کېږي).

دریم: د قرآن په تلاوت، شرعي اذکارو، درودونو دي ځان بوخت کړي، دیني کتابونه دي وګوري.

سرسایه

سرسایه واجب ده، سرسایه هغه شی دئ چي مسلمان ئې له خپل مال څخه د ځان پاکولو په موخه اړمنو ته ورکوي. تر څو د هغه جرم علاج وګرځي چي په روژه کي د بدو او بې ګټو خبرو له امله ئې دی مرتکب سوی دئ.

عبدالله بن عباس ﷺ ویلي دي: فَرَضَ رَسُولُ اللهِ زَكَاةَ الفِطرِ طُهرَةً لِلصائِمِ من اللغو والرفث وطعمه للمساكين. رواه احمد.

رسول ﷺ سرسایه د روژاتي د پاک کولو په موخه واجب ګڼلې ده، تر څو د بدو خبرو او ښکنځلو ناولتیا پرېمینځي او د اړمنو له پاره یوه ګوله ډوډۍ سي، سرسایه واجب ده.

سرسایه پر چا واجب ده؟

سرسایه پر هغه چا واجب ده چي لاندي شرطونه پکښې موجود وي:

۱. مسلمان وي، پر کافر سرسایه نسته.

۲. آزاد وي، پر مریي سرسایه نسته.

۳. د نصاب مالک وي، نصاب د ده تر پورونو او ضروري اړتیاوو زیات وي، که زیات نه وي سرسایه باندي نسته.

لاندي شيان په ضروري او اصلي اړتياوو کي داخل دي

۱. د اوسېدو ځای.

۲. د کور سامان.

۳. د اغوستو کالي.

۴. د سپرتيا شی، موټر، موټرسايکل.

۵. هغه سامان آلات چي د کار کولو له پاره کار ځني اخلي (لکه کولنګ، بېلچه، د کروندې ټکټر او نور).

د سرسايې د وجوب له پاره شرط نه دئ چي پر نصاب کال تېر سي، که سړی تر سپېدو مخکي د اختر په ورځ د نصاب مالک سي سرسايه باندي لازمه ده، د سرسايې له پاره شرط نه دي چي مالک به عاقل او بالغ وي، بلکي کوچنی او لېونی که د نصاب مالک وي سرسايه ئې ايستل کېږي.

سرسايه څه مهال واجبېږي؟

سرسايه د کوچني اختر په سهار د سپېدو (سباوون) د راختلو پر مهال واجبېږي.

که سړی تر سپېدو مخکي مړ سي يا مسکين سي سرسايه باندي نسته، که تر سپېدو وروسته کوچنی وزېږېدی يا کافر مسلمان سي يا سړی د نصاب خاوند سي سرسايه باندي نسته، روا ده چي: سرسايه تر وخت مخکي او وروسته ادا سي.

خو ښه دا ده چي تر عيدګاه، د اختر تر لمانځه مخکي ادا کړل سي. که سړي سرسايه په روژه کي ادا کړه روا ده، بلکي فضيلت لري تر څو بې وزله مسکين د اختر له پاره جامې او نوري اړتياوي پوره کړي، که سړی سرسايه د اختر تر لمانځه وروسته ادا کړي مکروه ده.

د کوم چا له خوا سرسایه ادا کېږي؟

واجب ده چي سرسایه د ځان له خوا او بې وزله کوچنیو اولادو له خوا ورکول سي:
که کوچني اولادونه مال ولري، د دوی له خپل مال څخه ادا کېږي. که پلار د ځوانی په دول د دوی سرسایه ادا کړي روا ده، پر پلار لازمه نه ده چي د خپلو لوی اولادونو سرسایه ادا کړي که د ځوانی په دول ئې ادا کړي روا ده.
که لوی اولادونه بې وزله لېونیان وي بیا به پلار د دوی سرسایه ادا کوي.

د سرسایې اندازه

په نص کي د سرسایې په ضمن کي څلور شیان یاد سوي دي:
غنم، اوربشي، خرما او اوڅکي.
یو سړی به د غنمو نیمه پیمانه (نژدې ۱۸۰۰ گرامه) غنم یا غنمین اوړه یا یوه پیمانه (نژدې ۳۶۰۰ گرامه) اوربشي، یا خرما یا اوڅکي په سرسایه کي ورکوي، که قیمت ورکړي هم روا ده.
که یو سړی نور حبوبات (غله دانه) لکه ماش، جواري او نور په سرسایه کي ورکړه قیمت ئې د غنمو یا اوربشو تاکلي اندازې ته رسېدی کفایت کوي.
سړی کولای سي چي هر دول سکه (نقدي) په سرسایه کي ورکړي بلکي نقدي فضیلت لري ځکه د مسکین له پاره گټه لري.
یو سړی کولای سي چي د یوه کس سرسایه څو کسانو ته ورکړي. دا هم روا ده چي د ډېرو کسانو سرسایه یوه کس ته ورکول سي. هغه چا ته سرسایه ورکول کېږي چي زکات ورکول کېدلای سي، دغه کسان په آیات کي داسي ښوول سوي دي:
انما الصدقات للفقراء ... رښتیا زکاتونه یوازي د فقیرانو، مسکینانو او ...
له پاره دي دغه ډلي به وروسته په تفصیلي دول وپېژنو انشاء الله.

د زکات کتاب

الله ﷻ ویلي دي: وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَقْرِضُوا۟ ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ۚ [المزمل: ۲۰]

لمونځ ادا کړئ، زکات ورکړئ الله ﷻ ته حسنه قرض ورکړئ، هغه نېکي چې تاسي د ځانو لپاره مخکي کړي وي هغه به د الله ﷻ سره تر لاسه کړئ، هغه ستاسي لپاره ګټهور دي او په اجر کي لوی دي.

الله ﷻ ویلي دي: وَٱلَّذِينَ يَكْنِزُونَ ٱلذَّهَبَ وَٱلْفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِى نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ ۖ هَٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا۟ مَا كُنتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾ [التوبه: ۳۴-۳۵]

ژباړه: کوم کسان چي سره او سپین زر ذخیره کوي د الله ﷻ په لار کي ئې نه

لګوي پر هغوی د دردوونکي عذاب زېری وکړه په هغه ورځ چي دغه خزانې په اور کي تودې کړل سي بیا د دوی تندي، اړخونه او شاوي داغ کړل سي، دا هغه څه دي چي تاسي ځانو لپاره ذخیره کړي وه. نو هغه څه وڅکئ چي تاسي ذخیره کړي وه.

رسول ﷺ ویلي دي: مَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُثِّلَ لَهُ مَالُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ لَهُ زَبِيبَتَانِ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ يَعْنِي بِشِدْقَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا مَالُكَ أَنَا كَنْزُكَ ثُمَّ تَلَا { لَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ } الْآيَةَ . رواه البخاري .

چا ته چي الله ﷻ مال ورکړی وي زکات ئې ادا نه کړي مال ئې د قیامت په ورځ د پک مار په بڼه سي، د سترګو پر لوړه برخه ئې دوه تورټکي وي، سرې تر باړخوګانو ونیسي وایي: زه ستا خزانه یم، ته زما مالک یې.

وروسته رسول ﷺ دغه آیات تلاوت کړ: ولا تحسبن الذین یبخلون بما اتاهم من فضله ...الایه

پر هغو کسانو ګومان مه کوئ چي الله ﷻ د خپلي مهربانۍ په وجه مال ورکړی وي دوی بخیلي کوي...

زکات په لغت کي پاک کولو او ډېرولو ته ویل کېږي.

په شریعت کي مخصوص مال د خپلو شرطونو سره حقدارانو ته په ملکیت ورکولو ته زکات ویل کېږي.

زکات د اسلام مهم رکن دئ، په دې ډول بې وزلي او بدبختي له منځه وړل کېږي، د خلکو تر منځ مینه او محبت منځته راځي.

د زکات د فرض کېدو شرطونه

دلاندي شرطو پر مهال زکات فرضېږي:

۱. اسلام، پر کافر زکات نسته، اصلي کافر او مرتد دواړه یو دي.

۲. آزادي، پر مريي زکات نسته.

۳. لوی والی، پر کوچني زکات نسته.

٤. عقل، پر لېوني زکات نسته،

٥. بشپړ ملکیت، بشپړ ملکیت دا دئ چي مملوک مال د ده په لاس کي وي، که سړی د شي مالک سي خو قبض کړی ئې نه وي لکه د ښځي مهر زکات باندي نسته. پر هغي ښځي زکات نسته چي مهر ئې تر لاسه کړی نه وي، پر هغه سړي هم زکات نسته چي مال ئې په لاس کي وي خو مالک ئې نه وي پور کړی ئې وي.

٦. مملوک مال به نصاب ته رسېدلی وي که نه وي رسېدلی زکات نسته. مال ته په کتو نصاب فرق کوي.

۷. مال به تر اصلي اړتیاوو زاید وي، همدا وجه ده چي د اوسېدو په کورونو، د اغوستو په کالیو، د کور په سامان، د سپرتیا په حیوان (موټر او موټرسایکل) او د استعمال په وسیله کي زکات نسته، په هغه سامان کي هم زکات نسته چي د کار له پاره کارول کېږي (لکه ټکټر، لاسي ګاډی، د خرادی ماشین او نور). په علمي کتابو کي چي د سوداګری له پاره نه وي زکات نسته، ځکه دا ټوله په اصلي اړتیاوو کي داخل دي.

۸. مال به له پوره فارغه وي. که پر سړي دومره پور باندي وي چي شته مال ټوله پکښې ځي زکات باندي نسته.

۹. مال به نما (ډېربښت) کوي فرق نه کوي، که ډېربښت حقیقي وي که حکمي وي، حکم یو دئ. په پسو کي ډېربښت او زیاتوالی حقیقي دئ، په سرو او سپینو زرو کي زیاتوالی حکمي دئ، زر که سیکې وي که لوښي او ګهورات وي حکم یو دئ. په جواهرو، قیمتي ډبرو، ملغلرو، یاقوتو او نورو کي چي د سوداګرۍ له پاره نه وي زکات نسته، ځکه حقیقي او تقدیري زیاتوالی نه لري.

زکات څه مهال ادا کېږي؟

د زکات د ورکولو له پاره شرط دئ چي قمري (سپوږمیز) کال به پر مال تېرېږي. مانا د کال په سر او پای کي به نصاب بشپړ وي. د کال په منځ کي د نصاب بشپړوالی شرط نه دئ. که سړی د کال په سر کي د نصاب مالک سي، پوره یو کال نصاب پوره وو زکات واجب دئ. که د کال په سر کي نصاب پوره وو، د کال په منځ کي کم سو، د کال په وروستیو کي بیرته نصاب پوره سو زکات واجب دئ، که سړی د کال په سر کي د نصاب مالک سي د کال په اوږدو کي د مال له جنس څخه نور مال وګټي نوی ګټل سوی مال د اصلي مال سره یو ځای کېږي.
زکات پر ټوله مال واجب دئ، فرق نه کوي که ګټل سوی مال په سوداګرۍ تر لاسه سوی وي، که په میراث او سوغات تر لاسه سوی وي.

د زکات ورکړه څه مهال سهي کېږي؟

د زکات ورکړه هغه مهال سهي کېږي چي د ورکولو پر مهال د زکات نیت ولري. که وکیل د ورکولو پر مهال یا د زکات د جلا کولو پر مهال د زکات نیت ولري زکات

سهي دئ. که فقیر ته ئې مال ورکړ نیت ئې نه درلودی وروسته ئې د زکات نیت وکړ زکات سهي دئ خو شرط دا دئ چي مال به د بې وزلي فقیر په لاس کي پاته وي.

د زکات د سهي کېدو له پاره شرط نه ده چي فقیر د ده په نیت خبر وي چي را کړل سوی مال زکات دئ.

که یو سړي یوه مسکین ته مال ورکړ ویل: دا ډالۍ او سوغات دئ یا پور دئ، خو په نیت کي ئې زکات وو زکات سهي دئ، که یو چا خپل ټوله مال خیرات کړ زکات ئې له ذمې اوړي، که د مال یوه برخه له منځه ولاړه په هغه اندازه زکات له منځه ځي، یو سړي زر درهمه درلوده پنځه ویشت درهمه زکات باندي سته، خو که دوه سوه درهمه له منځه ولاړه زکات پنځه درهمه کمېږي.

د یو چا پر مسکین پور باندي وي اوس ئې د زکات په نیت وروبخښي د زکات ځای نه نیسي، ځکه مال په ملکیت ور نه کړل سو، بې له تملیکه زکات سهي نه دئ.

د سرو او سپینو زرو زکات

په سرو او سپینو زرو کي هغه مهال زکات سته چي نصاب ته ورسېږي. د سرو زرو نصاب شل مثقاله دئ (د پنځه اتیا ګرامو سره مساوي دئ).

د سپینو زرو نصاب دوه سوه درهمه دئ (د پنځه سوه پنځه نیوي ګرامو سره برابر دئ) څوک چي د نصاب مالک سي د سرو او سپینو زرو څخه دي دلسمي یوه څلورمه چي (یوه روپې په څلوېښتو روپیو کي ده). ربا سي.

له شل مثقالو څخه نیم مثقال زکات ورکول کېږي، له دوه سوه درهمه څخه پنځه درهمه زکات ادا کېږي.

هغه سره او سپین زر چي ډېر صفا نه وي د سوچه زرو حکم لري دا هغه وخت که

د زرو ارخ غالبه وي.

که د غشو (فضله موادو) ارخ دېر وي بیا سره او سپین زر د عروضو (سامانو) غوندي دي.

کله چي مال تر نصاب زيات سي هغه مهال زکات پکښې سته چي د نصاب يوې پنځمي ته ورسېږي. دا د امام اعظم رحمة الله عليه مسلک دئ.

د امام ابو يوسف رحمة الله عليه او امام محمد رحمة الله عليه مسلک دا دئ چي: کوم مال چي پر نصاب زيات سي يوه څلوېښتمه پکښې سته فرق نه کوي که يوې پنځمي ته ورسېږي که نه، فتوا د دوی (امام ابو يوسف او امام محمد) پر مسلک ورکول کېږي.

د سرو او سپينو زرو د نصاب مالک اختيار لري که د زرو يوه ټوټه په زکات کي ورکوي، که رواجي قيمت ورکوي او که بل سامان او وزني او پيمانه ئې شي ورکوي ټول سهي دي.

د سامان زکات

له سرو او سپينو زرو او حيوانانو چپه نور ټول اجناس عروض (سامان) ګڼل کېږي. په سامان کي هغه مهال زکات سته چي لاندي شرطونه موجود سي:

لومړی: د سامان د مالک سره به سامان د سوداګرۍ په نيت وي.

دوهم: د سامان قيمت به د سرو يا سپينو زرو نصاب ته رسېږي. مسلمان سوداګر به د کال په پای کي خپلو ټولو سوداګريزو شيانو ته حساب کوي که د بازار د نرخ سره سم د دې شيانو قيمت نصاب ته ورسېدی زکات دي ادا کړي، که نصاب ته ونه رسېدی زکات نسته، د دوکان سامان چي د سوداګرۍ له پاره نه وي نه

پکښې حسابېږي. که سړي مځکه، حیوان یا بل غیر منقول مال درلودی او س ئې د سوداګرۍ نیت ورته وکړ هغه مهال ئې د زکات له پاره کال پیلېږي چې عملي سوداګري پیل کړي.

د پور زکات

د زکات په وړاندي پور درې ډوله دئ:

لومړی: قوي (ځواکمن) پور.

دوهم: منځنی پور.

دریم: کمزوری پور.

ځواکمن پور هغه پور دئ چي د پور یا د تجارتي مال په بدل کي پر سړي پاته سوی وي او پوروړي هم اقرار په کاوه فرق نه کوي که مفلسه وي. که پوره وړي انکار کاوه خو پور ورکوونکي شاهدان درلوده هم پور ځواکمن دئ.

که پور قوي وو پر پور ورکوونکي لازمه ده چي د خپل پور زکات ادا کړي. دا هغه مهال چي له پور څخه څلوېښت درهمه قبض کړي هر وار چي څلوېښت درهمه قبض کړي زکات به ادا کوي که کم وي زکات باندي نسته. دا د امام اعظم رحمه الله مسلک دئ.

امام ابو یوسف او امام محمد رحمه الله وايي: په قبض سوي پور کي که لږ وي که ډېر وي زکات لازم دئ.

په قوي پور کي د کال تېرېدل د نصاب د ملکیت له وخته څخه اعتبار لري، د پور د قبض له وخته څخه ئې نه لري د تېرو کلونو زکات باندي لازمېږي، خو هغه مهال چي یو وار پور قبض کړي.

منځنی پور هغه پور دئ چي د سوداګریز مال پور نه وي. بلکي د خپلو اصلي اړتیاوو (حوائج اصلیه وو) څخه ئې یو شی پلورلی وي لکه د اوسېدو کور، د اغوستو کالي او نور، پور د رانیوونکي پر ذمه پاته سوی وي، په منځني پور کي هغه مهال زکات لازم دئ چي پوره نصاب قبض کړي.

که پر پوروړي زر روپۍ پاته سي پور ورکوونکی دوه سوه درهمه ځني قبض کړي پنځه درهمه زکات باندي لازم دئ، که تر نصاب کم قبض کړي زکات باندي نسته. دا د امام اعظم رحمة الله علیه مسلک دئ.

یاران (امام ابو یوسف رحمة الله علیه او امام محمد رحمة الله علیه) وایي: په قبض سوي کي که لږ وي که ډېر وي زکات سته.

په منځني پور کي د کال تېرېدل د نصاب د مالک کېدو څخه پیلېږي د قبض له وخت څخه نه پیلېږي.

د تېرو کلونو زکات لازم دئ خو ورکړه ئې هغه مهال لازمه ده چي قبض کړل سي.

دریم کمزوری پور هغه دئ چي د مال بدل نه وي لکه مهر، ځکه مهر د مال بدل نه دئ، همداسي د خلع بدل د وصیت او سولي بدل.

په کمزوري پور کي هغه مهال زکات لازمېږي چي بشپړ نصاب قبض سي او د قبض له وخت څخه کال تېر سي، په کمزوري پور کي د تېرو کلو زکات نسته.

د ضمار مال زکاة

ضمار مال هغه مال دي چي د تل لپاره په ملکیت کي وي خو تر لاسه کېدلای نه سي.

که د یو سړي پر بل چا مال باندي وي خو ځني تر لاسه کولای ئې نه سي، شاهدان باندي تېرولای نه سي، خو وروسته ئې مال تر لاسه کړ، یا مال ځني ورک وو وروسته ئې پیدا کړ یا بل چا ځني غصب کړی وو، وروسته ئې ورکړ، یا

حکومت مال ځني مصادره کړ (ځني وائې خیستی) وروسته ئې بیرته ورکړ یا ئې مال په دښت کي پټ کړی وو اوس ئې ځای ځني ورک وو، وروسته ئې پیدا کړ. په دغو ټولو صورتو کي د تېرو کلو زکات لازم نه دئ.

هغه څوک چي زکات ورکول کېږي

الله ﷻ ویلي دي: إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلْفُقَرَآءِ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱلْعَٰمِلِينَ عَلَيْهَا وَٱلْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِى ٱلرِّقَابِ وَٱلْغَٰرِمِينَ وَفِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ ۖ فَرِيضَةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝٦٠ [التوبه: ٦٠]

زکاتونه یوازي د فقیرانو، مسکینانو، او هغو کسانو دي چي د زکات راټولو کار کوي او هغه کسان چي زړونه ئې رامات سي او هغه مریان چي ځانونه پٌه آزاد کړي او پوره وړو او د الله په لار کي مجاهدینو او مسافرو ته ورکول کېږي. دا د الله فرض دئ الله د پوهي او حکمت څښتن دئ.

په قرآن کي اته صنفه یاد سوي دي چي زکات ورکول کېږي. خو حضرت عمر رضي الله عنه له هغه چا څخه زکات راوګرځاوه چي د زړه جلب ولو له پاره ورکول کېدی.

ځکه اسلام پیاوړی سو اصحابو د ده دغه کار بد ونه باله، نو دغه راګرځونه په اجماع ثابته سوه.

اووه صنفه پاته سوه هغوی ته زکات ورکول کېږي، د هر صنف بشپړ بیان به وروسته راسي.

لومړی: فقیر، هغه څوک دئ چي تر نصاب کم مال ولري روا ده چي هغه چا ته

زکات ورکړل سي چي تر نصاب لږ مال ولري فرق نه کوي که کسبکاره روغ سړی وي.

دوهم: مسکین، مسکین هغه څوک دئ چي: هیڅ مال ونه لري.

دریم: عامل، عامل هغه څوک دئ چي زکاتونه او عشرونه راټولوي، ده ته د خپل عمل په اندازه له زکات څخه مال ورکول کېږي.

څلورم: هغه مکاتب مریان دي چي د ځان ازادولو هڅه کوي دغه صنف په اوسني عصر کي نسته که فرضاً دغه صنف موجود سي زکات ورکول کېږي.

پنځم: پوروړي، دا هغه څوک دي چي پور باندي پاته وي خو د پور ورکولو وس ونه لري نصاب ونه لري. دغه ډول پوروړي ته زکات ورکول کېږي تر څو خپل پور ادا کړي دا تر هغه ښه دئ چي فقیر ته ورکول سي.

شپږم: د الله په لار کي وتلي کسان، هغه څوک دي چي: د الله ﷻ په لار کي د جهاد له پاره وتلي وي له خپلي کورنۍ څخه لیري وي. همدا ډول هغه حاجیان هم پکښې داخل دي چي د حج په نیت وتلي وي خو کعبې شریفي ته رسېدلي نه وي لګښت ئې خلاص سوی وي.

اووم: مسافر، مسافر هغه څوک دئ چي په خپل وطن کي مال ولري خو اوس په سفر کي ئې مال خلاص سوی وي، زکات ورکول کېږي تر څو دی دومره وس پیدا کړي چي خپل وطن ته ځان ورسوي.

پر کوم سړي چي زکات فرض وي روا ده چي دغه ټولو صنفو ته زکات ورکړي. دا هم روا ده چي یوازي یوه صنف ته ئې ورکړي.

هغه څوک چې زکات نه ورکول کېږي

۱. زکات کافر ته نه ورکول کېږي.
۲. شتمن ته زکات نه ورکول کېږي.
۳. کوچني چې شتمن وي (سرمايه داره وي) زکات نه ورکول کېږي.
۴. بني هاشمو (سيدانو) او د دوی ازاد سوو مريانو ته زکات نه ورکول کېږي.
۵. د نصاب مالک خپل پلار او نيکه ته زکات نه سي ورکولای.
٦. د نصاب مالک خپلو اولادونو، لمسيانو، ته زکات نه سي ورکولای.
۷. د نصاب مالک خپلي مېرمني ته زکات نه سي ورکولای. مېرمن خپل مېړه ته زکات نه سي ورکولای خو نورو قريبانو ته زکات ورکول غوره کار دئ.
۸. د زکات په مال مسجد، مدرسه، پل او سړک نه سي جوړېدلای. مړي ته کفن نه سي ورکول کېدلای، د مړي پور نه سي په ادا کېدلای، ځکه په دغو ټولو صورتو کي تمليک نسته زکات بې له تمليکه روا نه دئ. ښه دا ده چې زکات خپلوانو ته ورکول سي وروسته همسايه ګانو ته ورکول سي، مکروه ده چې يوه سړي ته پوره نصاب زکات ورکول سي. د ساري په توګه دوه سوه درهمه، يا شل مثقاله سره زر يوه سړي ته په زکات کي ورکول سي، خو که داسي پوره وړي ته د پور د ادا کېدو لپاره تر نصاب زيات زکوة ورکړئ چې تر نصاب ډېر پور دي پر باندي وي مکروه نه دئ.

مکروه ده چې بې له ضرورته زکات له يوه ښاره بل ته يووړل سي، د قريبانو لپاره بل ښار ته د زکات نقلول مکروه نه دئ او چې د بل ښار خلک تر دې ښار مسکينان او محتاجه وي زکات نقلول مکروه نه دئ. که د يوه کڅور او ښه کار له پاره لکه د ديني مدرسو او نورو له پاره يووړل سي پروا نه لري.

د حج کتاب

الله ﷻ ویلي دي: وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلْبَيْتِ مَنِ ٱسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ۚ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ عَنِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٧﴾ [آل عمران: ۹۷]

د الله له پاره پر خلکو د کعبې حج سته پر هغه چا چې وس ئې ولري، که څوک کافر سي ربنتیا الله نړیوالو ته اړ نه دئ.

رسول ﷺ ویلي دي: مَنْ حَجَّ لِلّٰهِ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ . متفق علیه

څوک چې د الله له پاره حج وکړي بدي خبري ونه کړي بد کارونه ونه کړي، کله چې کور ته ګرځي داسي به وي لکه په هغه ورځ چې مور زېږولی وو.

حج په لغت کي لوی کار ته د هوډ کولو په مانا دئ.

په شریعت کي د مخصوصي خوني (کعبې) او نورو لیدلو ته په مخصوص په وخت کي حج ویل کېږي.

ټول امت د حج پر فرضیت اتفاق لري هیڅوک اختلاف نه لري.

د حج د فرض کېدو شرطونه

حج په ژوند کي يو وار عيني فرض دئ پر هر هغه نارينه او ښځينه فرض دئ چي لاندي شرطونه ولري:

۱. مسلمان وي، پر کافر حج نسته.

۲. بالغ وي، پر کوچني حج نسته.

۳. عاقل وي، پر لېوني حج نسته.

۴. ازاد وي، پر مريي او مينځي حج نسته.

۵. وس به لري، د خپلي کورنۍ له پاره به تر بيرته راتلو پوري نفقه لري، د تګ او راتګ له پاره به خرڅه لري.

د حج د ادا کولو د واجبېدو شرطونه

هغه مهال د حج ادا کول واجب ګرځي چي لاندي شرطونه موجود وي:

۱. په بدن به روغ وي، څوک چي شل وي، فلج وهلی وي، ډېر بوډا وي، د سفر وس ونه لري حج باندي نسته.

۲. حج ته د تلو مانع (خنډ) ونه لري، پر بندي او هغه چا حج نسته چي له پاچا څخه بېرېږي.

۳. لار به خوندي وي، که لار خوندي نه وي حج باندي نسته.

۴. د ښځي له پاره به محرم يا مېړه موجود وي چي د حج په سفر کي د دې ملتيا وکړي ځوانه او سپين سرې يو حکم لري که مېړه يا محرم ونه لري پر ښځي

حج نسته[۴۰].

۵. ښځه به په عده کې نه وي، که په عده کې وي حج باندې نسته.

د حج د ادا کولو د سهي کېدو شرطونه

د حج ادا ینه هغه مهال سهي کېږي چي لاندي شرطونه موجود سي:

لومړی: احرام، بې له احرامه حج نه ادا کېږي.

احرام د حج هغه نیت دئ چي د تلبیې د ویلو سره مل وي، احرام باید د میقات څخه وسي، نارینه دي کنډلي جامې وباسي او نا ګنډلي جامې دي پر ځان وپیچي، ښه دا ده چي لنګ او دوپټه پر ځان واچوي.

تلبیه په دې ډول ویل کېږي: لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ.

ژباړه: اې الله! خدمت ته دي حاضر یم، خدمت ته دي حاضر یم، خدمت ته دي حاضر یم، ستا له پاره شریک نسته.

خدمت ته دي حاضر یم، ستاینه او نعمت ستا له پاره دي، پاچهي ستا له پاره ده، ستا له پاره شریک نسته.

دوهم: خاص وخت، حج تر خپلو مخصوصو میاشتو پرته په نورو کي نه سهي کېږي.

د حج میاشتي یوه د کوچني اختر، بله د میانۍ میاشت بله د لوی اختر د میاشتي لومړۍ لس ورځي دي (ټوله اویا ورځي کېږي). که څوک تر دغو میاشتو مخکي طواف او د صفا او مروا سعی وکړي نه سهي کېږي.

---

[۴۰] محرم د ښځي هغه خپلوانو ته ویل کېږي چي د نسب یا زوم والي له امله یا د رضاعت له امله ئې نکاح ورسره رواه نه وي، لکه اکا، ماما، د مېړه پلار، زوی، لمسی، ورور، خور او یا د لور مېړه.

تر ټاکلو میاشتو مخکي احرام روا دئ خو مکروه دئ.

دریم: حج باید پر مخصوصو ځایونو لکه عرفات، مسجد حرام او نورو وسي. د هغه چا حج سهي نه دئ چي عرفات ته تللی نه وي، که طواف زیارت ته ولاړ نه سي (طواف زیارت و نه کړي) حج سهي نه دئ.

د احرام تړلو ځای

میقات - هغه ځای دئ چي هغه حاجیان چي له نورو ځایونو څخه مکې ته د حج په نیت راځي بې له احرامه له دغه ځایه تېرېدلای نه سي. د مځکي د څلورو خواوو له امله میقاتونه فرق کوي.

د یمنیانو او هندیانو له پاره میقات یلملم دئ[۴۶]..

د مصریانو، شامیانو، غربیانو له پاره میقات الجحفة ده[۴۷]..

د عراقیانو او د نورو شرقي هیوادونو له پاره میقات ذات عرق دئ[۴۸]..

د مدینې د اوسېدونکو له پاره میقات ذوالحلیفه ده[۴۹]..

د نجدیانو له پاره میقات قرن دئ[۵۰]..

هر هغه څوک چي له دې ځایو څخه تېرېږي، د حج نیت ولري احرام باندي واجب دئ، ده ته روا نه ده چي بې له احرامه تېر سي، د مکې د اوسېدونکو له پاره میقات خپله مکه ده فرق نه کوي که د مکې اصلي اوسېدونکي وي که اوس هلته اوسېږي.

---

[۴۶] یَلَملَم: د میم په سکون د دواړو لامونو په زور د تهامة له غرونو څخه یو غر دئ له مکې څخه دوه منزله لیري.

[۴۷] الجُحفَة: د جیم په پېښ د حا په سکون د یوه کلي نوم دئ له مکې څخه دوه منزله لېري دئ.

[۴۸] عِرق: د عین په زیر د را په سکون د یوه کلي نوم دئ له مکې څخه دوه منزله لېري.

[۴۹] ذَوالحُلَیفَة: د حا په پېښ د لام په زور د بني جشم د اوبو ځای رو له مکې څخه دوه منزله لېري.

[۵۰] قَرن: د قاف په زور د را په سکون د یو غره نوم دئ، عرفات ته نژدې.

کوم کسان چي د مکې او میقاتو تر منځ اوسېږي د هغوی له پاره زمین میقات دئ (زمین حل هغه ځای دئ چي له مکې څخه د میقاتو تر شا وي) دغه سړی به تر زمین حرم ها خوا ته یا له خپله کوره احرام تړي.

د حج ارکان - داخلي فرضونه

حج دوه رکنونه لري:

لومړی: د لوی اختر د میاشتي په نهمه ورځ به تر زوال وروسته بیا تر سپېدو پوري عرفات ته ورځي په دغه موده کي که یو ګړی پر عرفات ودرېږي کفایت کوي.

دوهم: تر عرفات وروسته به پر کعبې شریفي اووه واره راګرځي (طواف به کوي) دغه طواف د طواف زیارت په نوم یادېږي. طواف افاضه هم بلل کېږي.

د حج واجبونه

د حج واجبونه دېر دي:

۱. له میقات څخه به احرام تړي.
۲. پر مزدلفه به یو څه وخت پاته کېږي.
۳. د مزدلفې وخت د لوی اختر په لومړی ورځ د سهار تر لمانځه وروسته بیا تر لمر راختو پوري دئ.
۴. طواف زیارت به د لوی اختر په ورځو کي کوي.
۵. د صفا او مروا تر منځ به اووه واره تګ راتګ کوي. پیل به له صفا څخه

کوي، پر مروا به ئې ختم وي.
۶. څوک چې د مکې اوسېدونکی نه وي طواف الصدر به کوي.
۷. تر هر طواف وروسته به دوه رکعته لمونځ کوي.
۸. د لوی اختر په ورځو کې به درې جمرات (شیطانان) ولي.
۹. د لوی اختر په ورځو کې به په حرم کې وربښتان خریې یا کوچني کوي.
۱۰. د طواف او صفا او مروا پر مهال به له جنابت او بې اودسۍ څخه پاک وي.
۱۱. له ممنوع شیانو څخه به ډډه کوي، ګنډلي کالي، د سر او مخ پټول، ښکار، وژل، بدې خبرې او جنجال کول به پرېږدي.

د حج سنتونه

په حج کې ډېر سنتونه سته:

۱. د احرام له پاره لمبېدل یا اودس کول.
۲. نوی لنګ او دوپټه اغوستل، رنګ به ئې سپین وي. که نوي نه وي پرېولل سوي به وي.
۳. د احرام تر نیت وروسته به دوه رکعته لمونځ کوي.
۴. تلبیه به ډېره وایي.
۵. څوک چې د مکې اوسېدونکی نه وي طواف قدوم به کوي.
۶. کله چې په مکه کې وي طوافونه دې ډېر کوي.
۷. د طواف تر پیلېدو مخکې دې د دوپټې راسته څنډه تر راسته اړخ لاندې واړوي تر څو راسته اوږه ښکاره سي.
۸. په لومړیو درو شوطو کې دې اوږې ښوروي ګامونه دې لنډ اخلي.
۹. د صفا او مروا تر منځ دې د دوو شنو میلانو تر منځ په تولو اوو وارو کې په

منله ځغلي.

۱۰.د طواف د هر وار کرځېدو په پای کي دي حجر اسود مچوي یا دي لاس ور وړي.

۱۱.د اختر شپې دي په منی کي تېري کړي.

۱۲. د افراد حج له پاره دي هدیه (ژوندی حیوان) د ځان سره بوزي.

هغه څه چي په حج کي منع دي

لاندي کارونه د محرم له پاره روا نه دي دده دي ځني وکړي، تر څو حج په بشپړه توګه ادا سي:

۱. جماع (جنسي مقاربت) او هغه څه چي سړی جماع ته هڅوي.

۲. ناروا کړنه.

۳. ښکنځل او جنجال کول.

۴. خوشبویي کارول.

۵. د نوکانو پرې کول.

٦. د نارینه وو له پاره ګنډلي جامې لکه قمیص، پرتوګ، چپنه او موزه اغوستل.

۷. سر او مخ پټول.

۸. د ښځي له پاره مخ او لاسونه پټول.

۹. د سر، ږیري، تخرګونو، زیرناف (تر نامه لاندي) ورېښتان لیري کول.

۱۰.د بدن او ورېښتانو غوړول.

۱۱.د حرم د درختو او واښو پرې کول.

۱۲. د ځمکي وحشي حیوان ښکارول فرق نه کوي که غوښي ئې خوړل کېږي که نه حکم یو دئ.

د حجر اسود په مچولو دي طواف پای ته ورسوي. بیا دي دوه رکعته لمونځ وکړي.

دغه طواف د طواف قدوم په نوم یادیږي، دغه طواف سنت دئ. بیا دي صفا ته ولاړ سي، د صفا غره ته دي پورته سي. کعبې ته دي مخامخ سي الله اکبر او لا الٰه الا الله دي ووایي، پر رسول ﷺ دي درود ووایي.

دعاوي دي وکړي، بیا دي راکښته سي، د مروا پر لور دي روان سي، مروا ته دي پورته سي، هغه کار چي په صفا کي ئې کړی وو دلته دې هم وکړي، یو شوط (دور) پوره سو. بیا دي صفا ته ولاړ سي بیرته دي مروا ته ولاړ سي، په دې ډول دي اووه نوبته پوره کړي. په هر وار کي دي د دوو شنو میلانو تر منځ تلوار کوي.

کله چي د لوی اختر د میاشتي اتمه ورځ سي د سهار لمونځ دي په مکه کي وکړي بیا دي منی ته ولاړ سي هلته دي شپه تېره کړي، کله چي په نهمه ورځ لمر راپورته سي له منٰی څخه دي عرفات ته ولاړ سي، هلته دي پاته سي الله اکبر او لا اله الا الله دي ووایي. پر رسول ﷺ دي درودونه ووایئ، دعاوي دي وکړي. تر زوال وروسته دي پاچا (یا د پاچا نایب) خلکو ته د ماپښین په وخت کي د ماپښین او مازیګر لمونځونه په جماعت ورکړي، یو اذان دوه اقامته دي وکړي، تر لمر لوېدو پوري دي په عرفات کي پاته سي بیا دي د مکې پر لاره روان سي، د اختر شپه دي په مزدلفه کي تېره کړي، پاچا (یا د پاچا نایب) دي د ماښام او ماخستن لمونځونه په یوه آذان، یوه اقامت د ماخستن په وخت کي ادا کړي.

کله چي سپېدې راپورته سي د لوی اختر سهار سي، پاچا دي د سهار لمونځ په تاریکۍ کي ادا کړي. بیا دي پاچا (یا نایب) د خلکو سره یو ځای ودرېږي دعاوي دي وکړي بیا دي تر لمر راختلو مخکي د مزدلفې څخه ولاړ سي، کله چي وروستي ځلي (لوی شیطان) ته ورسېږي په اوو کوچنیو ډبرو دې وولي د لومړي ویشتلو

سره دي تلبيه پرېږدي.

بيا دي پسه حلال کړي بيا دي سر وخريي، يا دي وربښتان لنډ کړي، بيا دي د اختر په درو ورځو کي يو وار مکې ته ولاړ سي طواف زيارت دي وکړي، بېرته دي مِنٰی ته راوګرځي په منی کي دي واوسېږي، کله چي د اختر دوهمه ورځ سوه لمر تر سر واوښتی، درې سره ځلي (درې شيطانان) دي وولي.

لومړی دي هغه ځلی وولي چي خيف مسجد ته نژدې دئ په اوو کوچنيو ډبرو دې وولي، د هر وار ويشتلو سره دي الله اکبر ووايي، بيا دي ودرېږي دعا دي وکړي.

بيا دي منځنی ځلی وولي هلته دي ودرېږي.

وروسته دي وروستی ځلی وولي هلته دې نه درېږي.

کله چي د اختر دريمه سوه، لمر له سره واوښتی، بيا دي درې سره ځلي د تېر په څېر وولي. د شيطانانو د ويشتلو پر مهال دي په منٰی کي اوسېږي، بيا دي مکې ته ولاړ سي يو ګړی دي په المحصب کي پاته سي، بيا دي مکې ته داخل سي.

پر کعبه دي اووه واره راوګرځي اوږې دي نه ښوروئ. وروسته دي صفا او مروا ته نه ځي دا طواف د طواف وداع يا طواف صدر په نوم يادېږي، تر طواف وروسته دي دوه رکعته لمونځ وکړي، بيا دي زمزم ته ورسي د زمزم اوبه دي په ولاړي وڅښي.

بيا دي ملتزم ته ورسي الله ﷻ ته دي عاجزي وکړي، بېلابېلي دعاوي دي وکړي.

کله چي د کور اراده وکړي بايد په لندو سترګو د ژړا په حالت کي له مکې ووزي د کعبې پر جلاوالي دي ورته افسوس ودرېږي.

قران حج

قِران په لغت کي د دوو شيانو يو ځای کول او ته ويل کېږي.

په شريعت کي قران دا دئ چي سړی له ميقات څخه د حج او عمرې دواړو نيت وکړي، زموږ پر مسلک قران حج تر تمتع حج فضيلت لري. تمتع حج تر افراد حج فضيلت لري.

د قران حج کوونکي به داسي دعا کوي: اللّٰهُمَّ اِنِی اُرِیدُ العُمرَۃِ وَالحَجَ فَیسِرھُمَا لِی وَ تَقَبلھُمَا مِنِی.

اې الله! زه د عمرې او حج اراده لرم، دواړه راته اسانه کړه، دواړه را څخه قبول کړه، بيا دي تلبيه ووايي.

کله چي مکې د قِران حج کوونکی ورسي لومړی دي د عمرې طواف وکړي، په درو لومړيو شوطو (ګرځېدو) کي دي اوږې وښوروي، بيا دي دوه رکعته نفل د طواف وکړي، د صفا او مروا تر منځ به سعی کوي، د شنو ميلانو تر منځ به په ډېر تلوار حرکت کوي، اووه نوبته به پوره کوي، دا د عمرې افعال سوه، وروسته دي د حج په کارونو پيل وکړي، د حج له پاره دي د قدوم طواف وکړي. بيا دي په هغه ډول د حج اعمال تر سره کړي چي مخکي ئې تفصيل تېر سو.

کله چي د اختر په ورځ لوی شيطان وولي، د پسه ذبح باندي واجب ده. که د ذبح له پاره ئې حيوان پيدا نه کړ تر اختر مخکي دي درې روژې ونيسي، کله چي د حج له مناسکو څخه فارغه سي اووه روژې دي نوري ونيسي.

دی اختيار لري که پاته روژې په مکه کي نيسي که په خپل کور کي.

تمتع حج

تمتع حج دا دئ چي سړی یوازي د عمرې نیت وکړي. د احرام تر دوه رکعته لمانځه وروسته دي داسي ووایي: اللهُمَ اِنِی اُرِیدُ العُمرَةِ فَیَسرِهُمَا لِی وَ تَقَبَلهُمَا مِنِی.

اې الله! زه د عمرې اراده لرم، راته اسانه ئې کړه، راڅخه قبوله ئې کړه. بیا دي تلبیه ووایي، کله چي مکې ته ولاړ سي د عمرې له پاره دي طواف وکړي، د طواف په لومړیو کي دي تلبیه پرېږدي په درو لومړیو شوطو کي دي اوږې ښوروي بیا دي د طواف دوه رکعته لمونځ وکړي.

بیا دي د صفا او مروا تر منځ اووه شوطه سعي وکړي بیا دي سر وخریي یا دي وربېښتان لنډ کړي، په دې ډول له احرامه ووتی.

دا هغه مهال که ئې له ځانه سره هدیه بېولې نه وه، که ئې هدیه بېولې وه بیا نه وزي.

کله چي د میاشتي اتمه ورځ سي له حرم څخه دي د حج له پاره احرام وتړي بیا دي د حج اعمال تر سره کړي، کله چي د اختر په لومړۍ ورځ وروستی ځلی (لوی شیطان) وولي د پسه یا اوښي حلالول باندي لازمېږي. که ئې وس ونه لري درې ورځي تر اختر مخکي اووه ورځي وروسته به روژه نیسي.

که ئې درې ورځي روژه نیولې نه وه، د لوی اختر ورځ راورسېده، هرومرو به پسه یا اوښ حلالوي. روژه کفایت نه کوي.

عمره

په ژوند کي يو وار عمره موکد سنت ده، دا هغه مهال که هغه شرطونه موجود وي چي د حج له پاره ضروري دي، عمره په ټول کال کي کېدلای سي.

خو د عرفات په ورځ، د لوی اختر په ورځ، د تشريق په ورځو کي د عمرې له پاره احرام تړل مکروه دي.

په عمره کي څلور افعال ستة:

۱. احرام
۲. طواف
۳. د صفا او مروا تر منځ تګ کول.
٤. سر خريل يا کوچنی کول.

که څوک د عمرې اراده ولري، د حرم له مځکي څخه دي حلالي مځکي ته ولاړ سي، دا هغه مهال که عمره کوونکی د مکې اوسېدونکی وي يا اوس په مکه کي اوسېږي: څوک چي له مکې څخه دباندي ليري اوسېږي د عمرې له پاره دي له ميقات څخه احرام تړي.

بيا دي د عمرې له پاره طواف او د صفا او مروا تګ راتګ وکړي، بيا دي د سر ورېښتان وخريي يا دې کوچني کړي، ځان دي له احرامه خلاص کړي.

جنايتونه او سزاوي

جنايت هغه کړنه ده چي کول ئې منع وي.

جنايت دوه ډوله دئ:

لومړی: د حرم په هکله جنايت.

دوهم: د احرام په هکله جنایت.

د حرم په هکله جنایت دا دئ چي:

د حرم ښکار ووژني، یا ئې د وژلو اشاره وکړي، یا ئې نورو ته وښيي. یا د حرم درختي ته لاس واچوي (ښاخونه ئې پرې کړي) یا ئې واښه پرې کړي.

دا جنایت دي محرم او غیر محرم دواړه ځني منع دي. که هر چا دغه جنایت تر سره کړ سزا باندي ستـه.

که یو چا د حرم د مځکي وحشي حیوان ښکار کړ حلال ئې کړ، خوړل ئې روا نه دي، مردار لاښ ګڼل کېږي، فرق نه کوي که محرم ذبح کړی وي که غیر محرم.

که حلال سړی (غیر محرم) د حرم حیوان ښکار کړ، قیمت باندي لازمېږي، مسکینانو ته به ئې ورکوي. د قیمت پر ځای روژه کفایت نه کوي. که سړي د حرم واښه یا درختي پرې کړې قیمت باندي لازمېږي، محرم او غیر محرم یو حکم لري.

که د حرم واښه د خېمې د درولو له پاره یا د اور لګولو د ځای کیندلو له پاره پرې کړي پروا نه لري ځکه له دې ډول تعرض څخه ددې کول امکان نه لري.

د احرام په هکله جنایت دا دئ چي: محرم د خپل احرام پر مهال هغه کار تر سره کړي چي په حج کي منع دئ، یا واجب کار پرېږدي.

د احرام په هکله جنایت شپږ ډوله دئ:

لومړی: هغه جنایت دئ چي په کولو سره ئې حج فاسدېږي، د پسه حلالول کفایت نه کوي، روژه کفایت نه کوي، صدقه کفایت نه کوي، دا جنایت تر عرفات مخکي جماع کول دي، که سړی تر عرفات مخکي جماع وکړي حج فاسدېږي.

پسه به ذبح کوي په راتلونکي کال کي به دوهم وار حج کوي.

دوهم هغه جنایت دئ چي په کولو سره ئې د اوښ ذبح کول لازمېږي:

دا ډول جنایتونه دوه دي:

لومړی: که سړی تر عرفات وروسته تر سر خریلو مخکې جماع وکړي او ښه به حلالوي که نه غوا به حلالوي.

دوهم: که طواف زیارت په جنابت وکړي همداسې ده.

دریم: هغه جنایت دئ چې په کولو سره ئې د پسه یا اوښې ذبح کول لازمیږي، دغه ډول جنایتونه لاندې ډولونه لري:

لومړی: داسې کړنه چې سړی جماع ته هڅوي، لکه په شهوت مچول، لاس وروړل.

دوهم: بې له عذره ګنډلي جامې اغوستل. ښځه به هغه جامې اغوندي چې خوښې ئې وي خو خپل مخ به په داسې ډول نه پټوي چې حجاب باندې مونښتلی وي.

دریم: کله چې د ږیرې او سر ورېښتان لیرې کړل سې عذر موجود نه وي.

څلورم: کله چې محرم بشپړه ورځ خپل مخ پټ کړي.

پنځم: کله چې محرم په لوی بدني غړو کې یو غړی په پوره توګه خوشبویه کړي، عذر موجود نه وي. د ساري په توګه ورون، پونډۍ، مړوند، مخ او سر خوشبویه کړي، که یوه بشپړه ورځ خوشبویه کالي واغوندي همداسې ده.

شپږم: کله چې د یوه لاس یا پښې نوکان پرې کړي.

اووم: کله چې طواف الصدر پرېږدي.

څلورم: هغه جنایت دئ چې په کولو سره ئې صدقه لازمیږي، کمه اندازه ئې نیمه پیمانه غنم یا ئې قیمت دئ، دا جنایت لاندې ډولونه لري:

لومړی: کله چې محرم د سر تر یوې څلورمې کم سر، یا ږیره وخریي.

دوهم: کله چې یو یا دوه نوکان پرې کړي د هر نوک په عوض کې نیمه پیمانه غنم لازمیږي.

دریم: کله چې تر یوه اندام کم خوشبویه کړي.

څلورم: کله چې تر یوې ورځې کم ګنډلي یا خوشبویه کالي واغوندي.

پنځم: کله چي تر يوې ورځې کم سر او مخ پټ کړي، که بې اودسه طواف صدر وکړي همداسي ده.

اووم: کله چي په درو شيطانانو (څلو) کي يو تر اووه واره يوه ډبره کم وويشتل سي.

پنځم د ول جنايت هغه دئ چي په کولو سره ئې تر نيمي پيمانې کمه صدقه لازميږي.

دا ډول جنايت دا دئ چي شپږه يا ملخ ووژني يوه کمه اندازه صدقه به ادا کوي. که دوه دوه، يا درې درې ووژني يو موټ غنم دي په صدقه کي ورکړي. که تر دې زيات ووژني نيمه پيمانه غنم به صدقه کوي.

شپږم ډول جنايت هغه دئ چي په کولو سره ئې قيمت لازميږي، دا ډول جنايت د مځکي (وچي) وحشي حيوان وژل دي، که محرم د وچي حيوان (چي دريابي نه وي) ښکار کړي يا ئې ذبح کړي يا د ښکار کولو اشاره وکړي يا ئې بل چا ته ځای وښيي قيمت باندي لازميږي، فرق نه کوي که د ښکار سوي حيوان غوښي خوړل کېدلې که نه حکم يو دئ.

ښکار سوي حيوان ته به دوه عادلان قيمت ږدي. که د ښکار سوي حيوان قيمت د هديې قيمت ته ورسېدی محرم اختيار لري يا دي هديه رانيسي په حرم کي دې حلاله کړي يا دي خواړه رانيسي پر مسکينانو دې وويشي، هر مسکين ته دي نيمه پيمانه ورکړي.

يا دي د هري نيمي پيمانې په عوض کي يوه روژه ونيسي. که ئې قيمت د هديې قيمت ته نه رسېدی، محرم اختيار لري يا دي خواړه رانيسي پر بې وزلو دې وويشي، يا دي د هري نيمي پيمانې په عوض کي يوه روژه ونيسي. په ضرري خزندو لکه غالبوزي، لړمانو او نورو کي شی نسته، د مار، موږک، حمله کوونکي سپي په وژلو کي شی نسته.

هدیه

هدیه هغه حیوان دئ چي حاجي ئې حرم ته بوزي، هدیه به هرومرو پسه، غویی، یا اوښ وي. پسه د یوه کس له پاره کفایت کوي.

اوښ او غویی د اوو کسانو له پاره کفایت کوي، په دې شرط چي د یوه برخه به تر یوې اوومي کمه نه وي.

هدیه به هم د اختري غوندي له عیبونو څخه سالمه وي. بُزې به هرومرو یو کلني وي، پسه به هرومرو د شپږو میاشتو وي، خو غوښن به وي. غویی به هرومرو دوه کلونه بشپړ کړي وي.

اوښ به هرومرو پنځه کلونه بشپړ کړي وي، نفلي، د قران او تمتع هدیه د لوی شیطان تر ویشتلو وروسته ذبح کېږي د اختر درې ورځي ئې وخت دئ. پاته هدیې تاکلی وخت نه لري. هره هدیه په حرم کي ذبح کېږي.

سنت دئ چي هدیې د اختر په ورځو کي په منی کي ذبح کړل سي. د هدیې څښتن ته روا ده چي د هدیې غوښې وخوري دا هغه مهال که نفلي، یا د قران او تمتع له پاره وو. بدای (شتمن) سړی ئې هم خوړلای سي.

که نفلي هدیه په لار کي هلاکه سي د هدیې څښتن دې غوښې نه خوري، بل شتمن دې هم نه خوري. بلکي دغسي حلال سوی دې پرېږدي، غاړه کی (د غاړي تناو) دې په وینو ورولړي.

د نذري هدیې خوراک د هدیې څښتن او بل بدای ته روا نه دئ ځکه نذر صدقه ده، د مسکینانو حق دئ، د جنایاتو هدیه د مالک او بل بدای له پاره روا نه دي، چي وئې خوري.

ځکه دا هدیه د حج د یوه کمي د پوره کولو له پاره ده.

د رسول ﷺ د قبر ليدو ته ورتلل

رسول ﷺ ويلي دي: من زَارَ قَبرِي وَجَبَت له شَفَاعَتِي. رواه طبراني.
څوک چي زما د قبر ليدو ته راسي د هغه له پاره زما شفاعت واجب دئ.

رسول ﷺ ويلي دي: من حج البيت ولم يزرني فقد جفاني.
څوک چي د کعبې حج وکړي زما زيارت ته رانه سي زما سره ئې جفا وکړه.

په مستحباتو کي د رسول ﷺ زيارت تر ټولو ډېر فضيلت لري. الله ﷻ چي چا ته د حج توفيق ورکړي مدينې منورې ته دي ولاړ سي، د رسول ﷺ زيارت دي وکړي.

کله چي د مدينې منورې نيت وکړي پر رسول ﷺ دي درودونه ډېر وايي کله چي مدينې منورې ته نژدې سي غسل دي وکړي ځان دي خوشبويه کړي، ښه کالي دي واغوندي، تر څو د رسول ﷺ درنښت وسي.

لومړی دي په ډېري آرامۍ او احترام نبوي مسجد ته ورسي، د مسجد په احترام دي دوه رکعته لمونځ ادا کړي. دعاوي دي وکړي، بيا دي قبر ته ورسي. د قبر په مخکي دي په ډېري عاجزۍ او کامل ادب کښېني سلام دي ووايي، درود دي ووايي، بيا دي هغه سلامونه ورسوي چي نورو کسانو د ده له پاره لېږلي وي، بيا دي نبوي مسجد ته ولاړ سي، دومره لمونځ دي وکړي چي دی ئې غواړي، د ځان، مور او پلار، او نورو مسلمانانو او هغو کسانو له پاره دي دعاوي وکړي چي له ده څخه ئې غوښتنه کړې وي.

هلته په مدينه کي دي څو شپې وکړي، د شپې له خوا دي ډېر عبادتونه وکړي، د رسول ﷺ زيارت ته دي ډېر ورځي، تسبحيات او لااله الا الله محمدرسول الله،

استغفار دي ډېر وايي.

ښه دا ده چي جنت البقيع ته ورسي تر څو د اصحابو، تابعينو او صالحانو قبرونه وګوري.

ښه دا ده چي تر څو په مدينه منوره کي وي لمونځ دي په نبوي مسجد کي کوي، کله چي وطن ته راګرځي ښه ده چي له نبوي مسجد څخه په دوه رکعتو لمونځ سره رخصت واخلي.

د رسول ﷺ قبر ته دي ورسي سلام وصلات دي ووايي، بيا دي د ژړا په حالت کي روان سي له رسول ﷺ څخه پر جلا کېدو دي افسوز کوي.

د اختري کولو کتاب

الله ﷻ ويلي دي: [فصل لربک وانحر] د خپل رب لپاره لمونځ وکړه، ذبح وکړه.

رسول ﷺ ويلي دي: قَالَ « مَا عَمِلَ آدَمِيٌّ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ إِهْرَاقِ الدَّمِ إِنَّهَا لَتَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقُرُونِهَا وَأَشْعَارِهَا وَأَظْلاَفِهَا وَإِنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللَّهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ مِنَ الأَرْضِ فَطِيبُوا بِهَا نَفْسًا ». رواه ترمذي.

د لوی اختر په ورځ داسي کار نسته چي د الله ﷻ دي تر اختري کولو ډېر خوښ وي.

د قيامت په ورځ به اختری د خپلو ښکرو، وړېښتانو او ښونګرو سره راسي وينه ئې تر مځکي مخکي خپل ځای ته رسېږي نفس خوشبويه کوي.

رسول ﷺ ويلي دي: قَالَ « مَنْ كَانَ لَهُ سَعَةٌ وَلَمْ يُضَحِّ فَلاَ يَقْرَبَنَّ مُصَلاَّنَا ». رواه ابن ماجه

څوک چي وس ولري اختری ونه کړي زموږ عيدګاه ته دي نه راځي.

اضحيه د همزې په پېښ او زېر دواړو ويل کېږي، ياء په تخفيف او تشديد دواړو ويل کېږي. هغه حيوان ته ويل کېږي چي د لوی اختر په ورځ قرباني سي. په شريعت کي اضحيه هغه حيوان دئ چي په مخصوص وخت کي د عبادت په نيت

حلال کړل سي.

د امام اعظم رحمة الله عليه پر مسلک اضحیه (اختری) واجب دئ فتوا د ده پر مسلک ده.

امام ابو یوسف رحمة الله عليه او امام محمد رحمة الله عليه ئې موکد سنت گڼي.

اختری پر چا واجب دئ؟

اختری پر هر هغه چا واجب دئ چي لاندي شرطونه پکښې موجود وي:

۱. مسلمان به وي، پر کافر اختری نسته.

۲. ازاد به وي، پر مريي اختری نسته.

۳. مقيم به وي، پر مسافر اختری نسته.

٤. شتمن به وي (سرمايه به لري) پر بې وزلي (مسکين) اختری نسته.

دا شرط نه دئ چي پر نصاب به کال تېر سوی وي.

بلکي کوم څوک چي مسلمان وي د لوی اختر په ورځ د نصاب مالک وي نصاب تر اصلي اړتياوو زيات وي اختری باندي واجب دئ.

د اختري کولو وخت

د لوی اختر د مياشتي د لسمي ورځي له سپېدو څخه د اختري وخت پيلېږي بيا د دوولسمي ورځي تر لمر لوېدو پوري دوام کوي.

دومره ده چي د ښارونو او لويو کليو اوسېدونکي به د اختر تر لمانځه مخکي اختری نه حلالوي. د کوچنيو کليو اوسېدونکي چي په کلي کي ئې د اختر لمونځ نه کېږي کولای سي چي تر سپېدو وروسته دستي اختری ذبح کړي. ښه دا ده چي اختری د لوی اختر په لومړۍ ورځ ذبح سي بيا دوهمه وروسته دريمه ورځ فضيلت

لري.

ښه دا ده چي اختری په خپل لاس ذبح کړل سي.

که څوک حیوان په سمه توګه نه سي ذبح کولای بیا دي له بل کس څخه مرسته وغواړي، خو مالک دي د ذبح پر مهال هلته حاضر اوسي.

ښه دا ده چي اختری د ورځي له خوا ذبح کړي. که ئې د شپې ذبح کړي روا ده خو مکروه ده.

که د یوه سبب په وجه د اختر لمونځ بلي ورځي ته پرېښوول سو تر زوال وروسته د اختر ذبح روا ده.

که په یوه ښار کي د اختر لمونځ څو ځایه کېدی روا ده چي اختری تر لومړي لمانځه وروسته ذبح کړل سي.

هغه حیوان چي د اختري له پاره کفایت کوي او هغه چي کفایت نه کوي

د اختر له پاره یوازي اوښ، غویی، ګامېښه، پسه او بوزه کفایت کوي، وحشي حیوان کفایت نه کوي.

مېږه د یوه، اوښه او غوا د اوو کسانو له پاره کفایت کوي.

که په اوو کسانو کي د یوه شریک برخه تر یوې اوومي ۷/۱ کمه وي د ټولو له پاره کفایت نه کوي.

غوا، اوښه، ګامېښه د اوو کسانو له پاره کفایت کوي، خو ټوله به د قرباني (اختري) نیت لري. که د یوه د غوښو نیت وي د ټولو اختری روا نه دئ.

پر بوزې به یو کال تېر سوی وي په دوهم کال کي به داخله سوې بیا د اختري په

نیت ذبح کېدلای سي.

خو پسه به تر شپږو میاشتو اووښتی وي، دومره به چاغ وي چي د یوه کلن سره برابر وي.

د غوایي او ګامېښي به دوه کلونه پوره وي، په دریم کي به داخل وي د اوښ به پنځه کلونه پوره وي، په شپږم کال کي به داخل وي.

ښه دا ده چي کوم حیوان چي اختری کېږي باید چاغ او له عیبونو څخه روغ وي.

که هغه حیوان اختری کړل سي چي پیدایشي ښکرونه ونه لري روا دئ.

که ئې د ښکرو یوه برخه پرې سوې وي هم روا دئ. که دومره په بېخ کي پرې سوي وي چي مغزو ته رسېدلي وي بیا روا نه دئ.

که خصي (چي خایې ئې کښل سوي وي) اختری کړل سي روا دئ، بلکي فضیلت لري ځکه غوښې ئې خوږې وي. که حیوان دومره لېونی وي چي څر کولای سي په اختري کي روا دئ، که ئې څر کولای نه سو روا نه دئ.

هغه حیوان په اختري کي روا نه دئ چي دواړي سترګي ئې لید (دید) نه کوي.

که ئې یوه سترګه ړنده وي هم روا نه دئ. چي پښې ئې کړې وي د ذبح ځای ته تللای نه سي هم روا نه دئ.

که د حیوان درې پښې سمي وي یوه پښه ئې کږه وي پر مځکه ئې لګوي په اختري کي روا دئ.

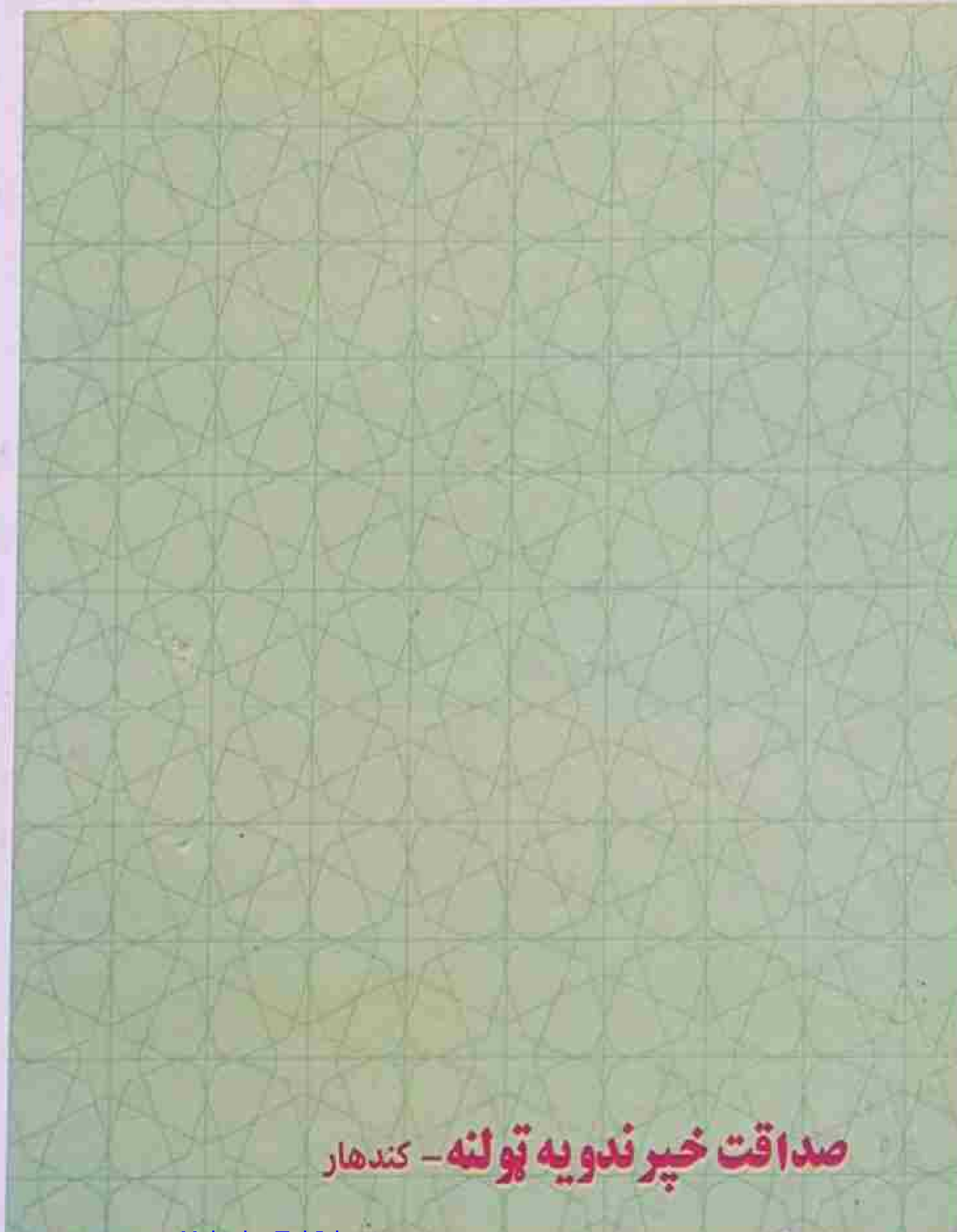
که حیوان دومره ډنګر وي چي په هډوکي کي ئې مغز پاته نه وي روا نه دئ. که ئې غوږونه یا لکۍ پرې وي روا نه دئ. که ئې د غوږو او لکۍ ډېره برخه پرې وي روا نه دئ. که ئې د غوږ یا لکۍ دوې دریمي پاته وي یوه دریمه ئې پرې وي روا دئ.

که ئې غاښونه مات وي روا نه دئ.

که ډېرې غاښونه ئې پاته وي روا دئ.
که پیدا ایشي غوږونه ونه لري روا نه دئ.
که ئې د تیو سرونه پرې وي روا نه دئ.

د اختري غوښې او پوستونه چا ته ور کول کېږي؟

روا ده چې اختري کوونکی د خپل اختري غوښې وخوري، روا ده چې نورو مسکینانو او شتمنو ته ئې ورکړي.
ښه دا ده چې غوښې درې برخې کړل سي. یوه دریمه دې ووېشي، یوه دریمه دې د خپلې کورنۍ له پاره راوګرځوي. یوه دریمه دې خپلوانو او انډیوالانو ته ورکړي. که ټوله غوښې ووېشي ډېر فضیلت لري.
که ټوله غوښې د ځان له پاره راوګرځوي هم پروا نه لري، که اختري نذر سوی وي ټوله غوښې به وېشي خوراک ورته روا نه دئ.
سرې ته روا ده چې د خپل اختري پوست د خپل کار له پاره وکاروي بل شتمن ته ئې هم ورکولای سي.
که ئې خرڅ کړي هرومرو به ئې ثمن خیراتوي. قصاب ته د اختري له غوښو څخه اُجوره (مزدوري) نه ورکول کېږي، پوست هم نه ورکول کېږي.

صداقت خپرندویه ټولنه - کندهار